

دارای رتبه علمی تخصصی
از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
شاپا الکترونیکی: 2980-891X

فصلنامه علمی تخصصی

رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

دوره ۳، شماره ۲ (پیاپی ۹)، تیر ۱۴۰۳، صفحه ۸۵-۱

مدیر مسئول و صاحب امتیاز:

دکتر رضا فراشبندی

سرمدبیر:

دکتر رضا غلامیان

نشانی دفتر فصلنامه:

بوشهر، خیابان شهید نواب صفوی، کوچه نواب صفوی ۲۰، پلاک ۱۴

www.esbam.ir

esbam.journal@gmail.com

Tell: 09337935915

فصلنامه علمی تخصصی رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

دوره ۳، شماره ۲ - شماره پیاپی ۹، تیر ۱۴۰۳

۱) بررسی رابطه‌ی بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جو سازمانی در مدارس ابتدایی ناحیه سه شهر اصفهان
۱۴-۱ .....

طاهره سلمانی

۲) تبیینی بر مصادیق و مؤلفه های تاب آوری در نامه ی سی و یکم نهج البلاغه ۱۵-۳۱
محمد جواد نصر اصفهانی؛ فاطمه نصر اصفهانی؛ ایرج علی اکبری

۳) بررسی نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آپخش در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ ..... ۳۲-۴۶
زینب خزایی؛ عبدالرضا عرب زاده؛ سید محسن محمدی

۴) اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان دختر
متوسطه اول شهر کاکي ۴۷-۵۹
زهرا حیدری واحد؛ دکتر سید یونس محمدی یوسف نژاد

۵) بررسی مولفه ها و جلوه ها زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده ی عاشورا و نقش آن در هنر زیبایی شناسی
و تربیت هنری دختران مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر ۶۰-۷۰
فاطمه میرزائی ازندریانی؛ محمد کارگر

۶) بررسی رابطه هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد ۷۱-۸۲
احد میر

Quarterly Philosophy Approach in Schools and Organizations

Volume 3, Number 2 - (Consecutive 9), June 2024

1) Investigating the relationship between spiritual leadership of managers with health and organizational climate in elementary schools in the three districts of Isfahan 1-14

Tahereh Salmani

2) An explanation of examples and components of resilience in the 31st letter of Nahj al-Balagha..... 15-31

Mohammad Javad Nasr Isfahani; Fatemeh Nasr Esfahani; Iraj Ali Akbari

3) Investigating the attitude, skill and management knowledge of school principals in Abpakhsh district in the academic year 32-46

Zainab Khazai; Abdulreza Arabzadeh; Seyyed Mohsen Mohammadi

4) The effectiveness of group training based on Omid Snyder's theory on the level of academic enthusiasm of first secondary female students in Kaki city 47-59

Zahra Heydari Vahad; Dr. Seyed Younes Mohammadi Yousefnejad

5) Investigating the aesthetic components and manifestations of Ashura culture and its role in the aesthetic art and artistic education of secondary school girls in Bushehr city..... 60-70

Fatemeh Mirzaei Azandriani; Mohammad Kargar

6) Investigating the relationship between emotional intelligence and academic performance of first secondary school students in Khorram Abad city..... 71-82

Ahad Mir

The Quarterly Journal of Approach to

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

Philosophy in Schools and Organizations

سال سوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۳

Year 3, Number 2, Summer 2024, Pages 1 to 14

نوع مقاله: پژوهشی

Original Article

ISSN: 2980-891X

<http://www.esbam.ir>

Investigating the relationship between spiritual leadership of managers with health and organizational climate in elementary schools in the three districts of Isfahan

Tahereh Salmani: MA of Curriculum Planning.

Abstract

Introduction: The purpose of this research is to investigate the relationship between the spiritual leadership of managers with health and organizational climate in primary schools in the three cities of Isfahan.

Method: The research method in this research is descriptive-correlation and among applied studies. The statistical population of this research was made up of all principals and teachers of primary schools in the three cities of Isfahan, and 80 people were selected as a statistical sample using a random method. Stratified random sampling method was used for sampling. The measurement tools in this research include spiritual leadership, organizational health and organizational climate questionnaires, whose validity was approved by professors and their reliability was estimated and confirmed using Cronbach's alpha test. All data processing operations were done using spss software. Pearson's correlation coefficient was used for statistical analysis of research data.

Findings: The results of data analysis showed that there is a parallel and positive correlation between spiritual leadership of managers and health and organizational atmosphere in schools.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that by strengthening spiritual leadership among managers, it is possible to improve health and organizational atmosphere in elementary schools.

Keywords: Spiritual leadership of managers, organizational health, organizational climate.

*Corresponding author: MA of Curriculum Planning.

Email: t.salmani77888@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.418842.1033](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.418842.1033)

Investigating the relationship between spiritual leadership of managers with health and organizational climate in elementary schools in the three districts of Isfahan

Detailed Abstract

Introduction: The purpose of this research is to investigate the relationship between the spiritual leadership of managers with health and organizational climate in primary schools in the three cities of Isfahan.

Materials and methods: The research method in this research is descriptive-correlation and among applied studies. The statistical population of this research was made up of all principals and teachers of primary schools in the three cities of Isfahan, and 80 people were selected as a statistical sample using a random method. Stratified random sampling method was used for sampling. The measurement tools in this research include spiritual leadership, organizational health and organizational climate questionnaires, whose validity was approved by professors and their reliability was estimated and confirmed using Cronbach's alpha test. All data processing operations were done using spss software. Pearson's correlation coefficient was used for statistical analysis of research data.

Results and discussion: Spiritual leadership integrates the basic needs of the leader and followers for spiritual survival; So that they are more committed and productive from an organizational point of view. Spiritual leadership includes the values, attitudes and behaviors that are necessary for the internal motivation of a person and others, so that they feel spiritual survival through being recognized as members. It includes the following: creating a vision in which the members of the organization feel meaningful in their lives and consider it different from others, creating an organizational/social culture based on love for altruism in which leaders and followers express real concern for themselves and others and therefore feel recognized as a member and appreciated (Fray and Eskom, 2008).

One of the other variables of the current research is organizational health, organizational health is one of the most telling and obvious indicators of organizational effectiveness. In a healthy organization, the manager has a very friendly and supportive behavior with his employees and has unity in his plans. Employees also have a greater desire to stay and work in the organization and do things more effectively. Mathieu Miles defines a healthy organization as one that "not only survives in its environment, but also adapts sufficiently over a long period of time and continuously develops its survival and adaptation abilities. and expands". What is clear in this definition is that the healthy organization has successfully dealt with the hindering forces from the outside, and directs its forces generally effectively towards the main goals and objectives of the organization (Hoy and Miskel, trans. Seyyed Abbaszadeh, 1387). Organizational health is defined by seven dimensions that together form patterns of behavior and special

interactions within the school. These dimensions include: institutional unity, manager's influence, consideration, construction, resource support, morale and scientific emphasis. These important components of both categories provide the instrumental needs of the social system and introduce the level of responsibility and supervision in the school (Hoy and Miskel, translated by Seyed Abbaszadeh, 2017). The second dependent variable that is examined in this research in relation to spiritual leadership is organizational climate, a healthy and supportive organizational climate that indicates organizational health and according to Hill (2005), it is a situation in which The individual and organizational performance is above the expected and standard performance, it can provide the ground for extra-role behaviors to occur, which is considered an important factor in increasing the effectiveness and psychological capability of the organization, this factor causes a sense of self-esteem. The efficiency of the employees increases and leads to the increase of the motivation to perform activities beyond the duties and effective work in the organization, and this approach elevates the achievement of progress and the achievement of the organization's goals (Kartin, 2009).

As a result, it can be said that with the increasing complexity and competition, innovation is considered as one of the main advantages for the survival of companies. All organizations need new and innovative ideas to survive. New and original ideas are breathed into the body of the organization like a soul and save it from nothingness and annihilation. The emergence of innovation not only enables organizations to gain a competitive advantage over competitors, but also provides a useful tool to improve organizational performance. Therefore, the only way for organizations to survive in today's turbulent and changing environment is to keep pace with environmental changes. Innovation is a category that can only be realized through the desire, motivation and creativity of human power. In other words, in today's political, economic and social environment, where the speed of changes is unimaginable and predictable, only organizations can hope to continue their existence that have innovative and innovative human capital. Failure to adapt to environmental changes leads to inaction or premature death of the organization. For this reason, today's modern organizations attach increasing importance to creativity and innovation so that they can achieve organizational development and growth through new and new thoughts while making appropriate changes in line with environmental changes. Without a doubt, creativity and innovation are the foundation stones and openers of economic productivity, and organizations that have been able to take the necessary measures in this direction have seen significant results in their output.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that by strengthening spiritual leadership among managers, it is possible to improve health and organizational atmosphere in elementary schools.

Keywords: Spiritual leadership of managers, organizational health, organizational climate.

بررسی رابطه‌ی بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جو سازمانی در مدارس ابتدایی ناحیه سه شهر اصفهان

طاهره سلمانی: کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی.

چکیده

هدف: هدف از انجام این پژوهش بررسی رابطه‌ی بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جو سازمانی در مدارس ابتدایی ناحیه سه شهر اصفهان می باشد. **روش کار:** روش پژوهش در این تحقیق توصیفی-همبستگی و جزو مطالعات کاربردی است. جامعه آماری این تحقیق را تمامی مدیران و معلمان مدارس ابتدایی ناحیه سه شهر اصفهان تشکیل دادند، که با استفاده از روش تصادفی ۸۰ نفر به عنوان حجم نمونه آماری انتخاب گردید. برای نمونه گیری از روش نمونه گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. ابزار اندازه گیری در این پژوهش شامل پرسشنامه های رهبری معنوی، سلامت سازمانی و جو سازمانی می باشد که روایی آنها مورد تایید اساتید و پایایی آن ها با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برآورد و مورد تایید واقع شد. تمامی عملیات اجرایی پردازش داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل آماری داده های پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. **نتایج:** نتایج تجزیه تحلیل داده ها نشان داد که بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جو سازمانی در مدارس رابطه موزی و همبستگی مثبتی وجود دارد. **نتیجه گیری:** نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که با تقویت رهبری معنوی در بین مدیران می توان به بهبود سلامت و جو سازمانی در مدارس ابتدایی کمک فراوانی نمود.

واژگان کلیدی: رهبری معنوی مدیران، سلامت سازمانی، جو سازمانی.

*نویسنده مسؤل: کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی.

Email: t.salmani77888@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.418842.1033](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.418842.1033)

مقدمه

رهبری معنوی نیازهای اساسی رهبر و پیروان را برای بقای معنوی در هم ادغام می‌کند؛ به طوری که از نظر سازمانی بیشتر متعهد و بهره‌ور باشند. رهبری معنوی در برگیرنده ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهایی می‌باشد که برای انگیزش درونی یک فرد و سایرین ضروری بوده، به گونه‌ای که از طریق معنی‌داری و به عضویت شناخته شدن، احساس بقای معنوی نمایند که شامل موارد زیر می‌باشد: خلق و ایجاد چشم‌اندازی که در آن اعضای سازمان، احساس معناداری در زندگی خود نموده، آن را متمایز از دیگری بدانند، خلق فرهنگ سازمانی / اجتماعی بر مبنای عشق به نوع دوستی که در آن رهبران و پیروان نگرانی واقعی برای خود و دیگران را ابراز داشته باشند و بنابراین احساس به عضویت شناخته شدن و مورد تحسین قرار گرفتن نمایند (فرای و اسکوم، ۲۰۰۸). یکی از متغیرهای دیگر تحقیق حاضر سلامت سازمانی می‌باشد، سلامت سازمانی، یکی از گویاترین و بدیهی‌ترین شاخص‌های اثربخشی سازمانی است. در یک سازمان سالم مدیر رفتاری کاملاً دوستانه و حمایتگر با کارمندان خود دارد و در برنامه‌های خود دارای یگانگی است. کارمندان نیز تمایل بیشتری برای ماندن و کارکردن در سازمان دارند و به طور موثرتری کارها را انجام می‌دهند. ماتیو مایلز یک سازمان سالم را به عنوان سازمانی تعریف می‌کند که «نه تنها در محیط خود دوام می‌آورد بلکه در یک برهه زمانی طولانی نیز به طور کافی سازش کرده و توانایی‌های بقاء و سازش خود را به طور مدام توسعه داده و گسترش می‌دهد». چیزی که در این تعریف واضح است این است که سازمان سالم با نیروهای مانع در بیرون به طور موفقیت آمیزی برخورد کرده، نیروی آن را به طور کلی اثربخشی در جهت اهداف و مقاصد اصلی سازمان هدایت می‌کند (هوی و میسکل، ترجمه‌ی سید عباس زاده، ۱۳۸۷). سلامت سازمانی به وسیله هفت بعد که روی هم رفته الگوهای رفتار و تعامل‌های ویژه درون مدرسه را تشکیل می‌دهند، تعریف می‌شود. این ابعاد عبارتند از: یگانگی نهادی، نفوذ مدیر، ملاحظه‌گری، ساخت‌دهی، پشتیبانی منابع، روحیه و تأکید علمی. این اجزای مهم هر دو دسته نیازهای ابزاری بیانی نظام اجتماعی را تأمین کرده و سطح مسئولیت و نظارت موجود در مدرسه را معرفی می‌کنند (هوی و میسکل، ترجمه‌ی سید عباس زاده، ۱۳۸۷). دومین متغیر وابسته که در این تحقیق در ارتباط با رهبری معنوی مورد بررسی قرار می‌گیرد، جو سازمانی می‌باشد، جو سازمانی سالم و حمایتگر که نشان‌دهنده سلامت سازمانی است و طبق نظر هیل (۲۰۰۵)، وضعیتی است که در آن عملکرد فردی و سازمانی در عملکردی بالاتر از حد انتظار و استاندارد قرار دارد، می‌تواند زمینه را برای بروز رفتارهای فراتر از انتظار فراهم نماید که این امر خود عامل مهمی در افزایش اثربخشی و توانمندی روان شناختی سازمان محسوب می‌شود، این عامل باعث احساس خود کارآمدی کارکنان می‌شود و به افزایش انگیزه انجام فعالیت فراتر از وظایف و کار اثر بخش در سازمان منجر می‌گردد و این رویکرد دستیابی به پیشرفت و نیل به اهداف سازمان را تعالی می‌بخشد (کارتین، ۲۰۰۹)، بدیهی است که بهره‌گیری از سبک‌های رهبری صحیح، شرایط را برای تعلیم و تربیت بهینه فراهم می‌سازد و سبک رهبری معنوی، از جمله سبک‌هایی هست که می‌تواند سلامت و جو سازمانی را نسبت به سازمان آموزش و پرورش ارتقا بخشد. این در حالی است که مشکل سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس مشهود است. به عبارت دیگر امروزه در بین معلمان به وجود آوردن سلامت و جو سازمانی یکی از مشکلات مدارس می‌باشد و از آنجا که رهبری معنوی مدیران از عوامل تاثیر گذار بر تعهد سازمانی معلمان باشد؛ در این پژوهش، تاثیر مولفه‌های رهبری معنوی شامل چشم‌انداز، نوع دوستی، ایمان، معناداری، تعهد سازمانی، عضویت و بازخورد بر سلامت و جو سازمانی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین با توجه به موارد فوق‌الذکر محقق این پژوهش جهت شفاف سازی بیشتر بحث به تعدادی از پژوهش‌های مشابه به شرح ذیل پرداخته است. تقوایی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیق خود با عنوان شناسایی مولفه‌های رهبری معنوی و بررسی تاثیر آن بر سلامت سازمانی (مورد مطالعه: دانشگاه‌های شمال

شرق ایران) به این اشاره دارند که، سازمان سالم در پرتو رهبران معنوی ضمن حفظ پایداری، در درازمدت توانایی بقاء و گسترش سازمان را ایجاد می‌کند. این تحقیق در تلاش است تا در بستر دانشگاه‌ها، مولفه‌های رهبری معنوی را شناسایی و اثر آن را بر سلامت سازمانی بررسی نماید. روش تحقیق در این مطالعه تحلیل محتوا و پیمایش است. در این تحقیق با ورود به دانشگاه‌های شمال شرق ایران و استفاده از ابزار مصاحبه به کشف مولفه‌های رهبری معنوی پرداخته شد که از تحلیل مصاحبه خبرگان، ۱۱ مولفه شامل؛ تحول آفرین، یکپارچگی روانشناختی، معناداری، بازخورد عملکرد، تعهد سازمانی، عضویت، ایمان، عشق به نودوستی، چشم انداز، ارزش محور و الگوی بعنوان سرمایه اجتماعی در سه سطح فردی، گروهی و سازمانی بدست آمد. همچنین نتایج، اثر رهبری معنوی بر سلامت سازمانی را نشان می‌دهد. قاسمی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان بررسی تأثیر رهبری معنوی بر سلامت سازمانی (مطالعه‌ای در بین کارکنان سازمان تأمین اجتماعی زاهدان) اشاره دارند که رهبری معنوی یکی از شیوه‌های نوین رهبری در سازمان‌ها است و به دنبال تأمین بقای معنوی کارکنان می‌باشد که در این مسیر می‌تواند موجب پرورش سلامت روانی کارکنان در سازمان شود. پژوهش حاضر به شناسایی تأثیر رهبری معنوی بر سلامت سازمانی در بین کارکنان سازمان تأمین اجتماعی زاهدان پرداخته است. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش اجرا یک تحقیق پیمایشی است. پژوهش در نیمه دوم سال ۱۳۹۲ انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۵۵ نفر از کارکنان سازمان تأمین اجتماعی زاهدان بود. به منظور تعیین حجم نمونه از جدول مورگان استفاده شد که با توجه به اعضای جامعه آماری ۱۱۰ نفر به روش تصادفی ساده مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از دو پرسشنامه جداگانه برای رهبری معنوی و سلامت سازمانی استفاده شد. نتایج نشان داد که رهبری معنوی بر سلامت سازمانی تأثیر مستقیم و معناداری دارد. همچنین از بین ابعاد رهبری معنوی، عضویت و بازخور تأثیر مستقیم و معناداری بر سلامت سازمانی دارند. سی لان (۲۰۱۵)، به سنجش تأثیر رهبری معنوی بر ظرفیت یادگیری سازمانی و سلامت سازمانی به منظور توسعه سازمانی در شرکت‌های دولتی پرداختند. ابعاد الگوی علی رهبری معنوی فرای را به عنوان متغیر مستقل و مدل ظرفیت یادگیری سازمانی و سلامت سازمانی را در نقش متغیر وابسته در نظر گرفته‌اند. نتایج نشان داد که ظرفیت یادگیری سازمانی و سلامت سازمانی رابطه قابل توجه‌ای با هر کدام از ابعاد رهبری معنوی دارد.

بنابراین سوال اصلی تحقیق بدین صورت است که آیا بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جو سازمانی در مدارس ابتدایی ناحیه سه شهر اصفهان رابطه‌ی معناداری وجود دارد؟

روش شناسی تحقیق

روش پژوهش در این تحقیق توصیفی-همبستگی و جزو مطالعات کاربردی است. جامعه آماری این تحقیق را کلیه مدیران و معلمان مدارس ابتدایی ناحیه سه شهر اصفهان تشکیل می‌دهند که با استفاده از روش تصادفی ۸۰ نفر به عنوان حجم نمونه آماری انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری در این تحقیق پرسشنامه استاندارد سلامت و جو سازمانی می‌باشد که روایی آن‌ها مورد تایید اساتید و پایایی آن‌ها با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۰ برآورد و مورد تایید واقع شد، لازم به ذکر است که کلیه ی عملیات اجرایی پردازش داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفت.

یافته‌ها

در این قسمت توضیحاتی در مورد مشخصات عمومی پاسخگویان ارائه شده است و در ادامه نیز به نتایج مربوط به نگرش و وضعیت پاسخگویان در ارتباط با هر یک از مفاهیم و سوال‌های تحقیق پرداخته شد.

جدول ۱- اطلاعات توصیفی جامعه آماری

درصد	فراوانی	شاخص	-
۵۳/۷۵	۴۳	مرد	جنسیت
۴۶/۲۵	۳۷	زن	
۱۱/۲۵	۹	کمتر از ۳۰	
۵۱/۲۵	۴۱	۳۰ تا ۴۰ سال	سن
۳۱/۲۵	۲۵	۴۱ تا ۵۰ سال	
۶/۲۵	۵	۵۰ سال به بعد	
۶۱/۲۵	۴۹	کارشناسی	تحصیلات
۳۶/۲۵	۲۹	کارشناسی ارشد	
۲/۵	۲	دکتری	
٪۱۰	۸	قراردادی	
٪۳۰	۲۴	پیمانی	وضعیت استخدامی
٪۶۰	۴۸	رسمی	

بر اساس جدول فوق، حدود ۵۳ درصد از نمونه تحقیق را مردان و حدود ۴۶ درصد هم زنان تشکیل می دهند. همچنین براساس توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن تنظیم گردیده است، همانطور که مشخص می باشد بیشترین فراوانی مربوط به مقطع سنی ۳۰-۴۰ سال با ۵۱/۲۵ درصد می باشد و سایر سنین به ترتیب از بیشتر به کمتر شامل ۴۱ تا ۵۰ سال با ۳۱/۲۵ درصد، کمتر از ۳۰ سال با ۱۱/۲۵ درصد و سن ۵۰ سال به بالا ۶/۲۵ می باشد، جدول فوق نشان می دهد که براساس توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات تنظیم گردیده است، همانطور که مشخص می باشد بیشترین فراوانی مربوط به مدرک کارشناسی با ۶۱/۲۵ درصد است و سایر مقاطع به ترتیب شامل کارشناسی ارشد با ۳۶/۲۵ درصد و دکتری با ۲/۵ درصد می باشد. با توجه به نتایج وضعیت استخدامی جامعه آماری تحقیق مورد نظر به سه دسته ی قراردادی، پیمانی و رسمی تقسیم شده است که ۸٪ از کل حجم نمونه آماری وضعیت استخدامی قراردادی، ۳۰٪ آنان پیمانی و ۶۰٪ آن ها رسمی می باشند. در این بخش از طریق آزمون کالموگروف اسمیرنوف نرمال بودن متغیرها مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به اینکه P-value کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد، لذا توزیع داده‌ها غیر نرمال می باشد. در جدول (۲) نتایج آزمون کالموگروف اسمیرنوف برای آزمون نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش ذکر شده است.

جدول ۲- آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی مفروضه نرمال بودن متغیرها

نام متغیر	میزان Z	سطح معناداری
رهبری معنوی	۰/۵۰۱	۰/۹۶
سلامت سازمانی	۰/۹۰۵	۰/۳۸
جو سازمانی	۰/۹۴۳	۰/۳۳

جدول ۳- همبستگی پیرسون بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جوسازمانی

رهبری معنوی					متغیر مستقل
نتیجه آزمون	تعداد	سطح خطا (α)	سطح معناداری (P)	ضریب همبستگی پیرسون (r)	متغیر وابسته
قبول فرض	۸۰	۰/۰۵	۰/۰۰۰	۰/۵۷۷	سلامت سازمانی
۰/۶۳۸					جوسازمانی

** معناداری حتی در سطح ۰/۰۱ * معناداری حتی در سطح ۰/۰۵

مقدار آزمون همبستگی پیرسون بین سلامت سازمانی ($r = ۰/۵۷۷$)، جو سازمانی ($r = ۰/۶۳۸$)، بر رهبری معنوی در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد. و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم و می‌توان ادعا کرد که بین متغیرهای وابسته و مستقل رابطه‌ی موازی و خطی وجود دارد.

جدول ۴- همبستگی پیرسون بین چشم‌انداز با سلامت سازمانی مدارس

سلامت و جو سازمانی					متغیر وابسته
نتیجه آزمون	تعداد	سطح خطا (α)	سطح معناداری (P)	ضریب همبستگی پیرسون (r)	متغیر مستقل
قبول فرض	۸۰	۰/۰۵	۰/۰۰۰	۰/۶۹۹**	چشم‌انداز

** معناداری حتی در سطح ۰/۰۱ * معناداری حتی در سطح ۰/۰۵

مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = ۰/۶۹۹$) بین چشم‌انداز با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود و آزمون معنادار می‌باشد. و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان ۰/۹۵ نتیجه می‌گیریم که هرچه چشم‌انداز معلمان بیشتر باشد، میزان سلامت و جو سازمانی آنان به سمت بالا میل می‌کند و رابطه ذکر شده می‌توان عمل عکس را نیز در پی داشته باشد، به عبارتی، با کاهش میزان چشم‌انداز معلمان می‌توان گفت که میزان مطلوبیت سلامت و جو سازمانی آنان نیز به سمت پایین میل می‌کند.

جدول ۵- همبستگی پیرسون بین نوع دوستی با سلامت سازمانی در بین معلمان مدارس

سلامت و جو سازمانی					متغیر وابسته
نتیجه آزمون	تعداد	سطح خطا (α)	سطح معناداری (P)	ضریب همبستگی پیرسون (r)	متغیر مستقل
قبول فرض	۸۰	۰/۰۵	۰/۰۰۱	۰/۳۷۴**	نوع دوستی

** معناداری حتی در سطح ۰/۰۱ * معناداری حتی در سطح ۰/۰۵

بر اساس جدول فوق ملاحظه می‌شود، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/374$) بین نوع دوستی با سلامت و جوسازمانی در بین معلمان مدارس در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود و آزمون معنادار می‌باشد. و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است، وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه نوع دوستی معلمان بیشتر باشد، میزان مطلوبیت سلامت و جو سازمانی نیز افزایش می‌یابد همچنین در ادامه می‌توان اشاره کرد که با توجه به رابطه‌ی مستقیم بین متغیرهای مذکور می‌توان گفت که با کاهش نوع دوستی معلمان، می‌تواند مطلوبیت سلامت و جو سازمانی آنان نیز به سمت پایین جهت پیدا کند.

جدول ۶- همبستگی پیرسون بین ایمان با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس

سلامت و جو سازمانی					متغیر وابسته
نتیجه	تعداد	سطح خطا	سطح معناداری	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل
آزمون		(α)	(P)	(r)	ایمان
قبول فرض	۸۰	۰/۰۵	۰/۰۰۲	۰/۳۰۷**	

** معناداری حتی در سطح $0/01$ * معناداری حتی در سطح $0/05$

بر اساس جدول فوق ملاحظه می‌شود، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/307$) بین ایمان با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود و آزمون معنادار می‌باشد و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه ایمان معلمان بیشتر باشد، سلامت و جو سازمانی آنان نیز به سمت بالاتری میل می‌کند و این امر می‌تواند حالت معکوس نیز داشته باشد.

جدول ۷- همبستگی پیرسون بین مولفه معناداری با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان

سلامت و جو سازمانی					متغیر وابسته
نتیجه	تعداد	سطح خطا	سطح معناداری	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل
آزمون		(α)	(P)	(r)	مولفه معناداری
قبول فرض	۸۰	۰/۰۵	۰/۰۰۰	۰/۳۵۴**	

** معناداری حتی در سطح $0/01$ * معناداری حتی در سطح $0/05$

بر اساس جدول فوق ملاحظه می‌شود، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/354$) بین مولفه معناداری با سلامت و جو سازمانی در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه مولفه معناداری بیشتر باشد، سلامت و جو سازمانی معلمان به سمت بالاتری میل می‌کند.

جدول ۸- همبستگی پیرسون بین تعهد سازمانی با سلامت وجو سازمانی در بین معلمان

سلامت وجو سازمانی					متغیر وابسته
نتیجه	تعداد	سطح خطا	سطح معناداری	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل
آزمون		(α)	(P)	(r)	تعهد سازمانی
قبول فرض	۸۰	۰/۰۵	۰/۰۰۱	۰/۳۱۸**	

** معناداری حتی در سطح ۰/۰۱ * معناداری حتی در سطح ۰/۰۵

بر اساس جدول فوق ملاحظه می‌شود، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = ۰/۳۱۸$) بین تعهد سازمانی با سلامت وجو سازمانی در بین معلمان در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود و آزمون معنادار می‌باشد از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان ۰/۹۵ نتیجه می‌گیریم که هرچه تعهد سازمانی معلمان بیشتر باشد، سلامت وجو سازمانی آنان به سمت بالاتری میل می‌کند و با توجه به رابطه موازی و همبستگی مثبت بین متغیرها می‌توان اشاره کرد که رابطه مورد نظر می‌تواند بصورت عکس نیز اتفاق یابد.

جدول ۹- همبستگی پیرسون بین بازخورد عملکرد با سلامت سازمانی در بین معلمان

سلامت سازمانی					متغیر وابسته
نتیجه	تعداد	سطح خطا	سطح معناداری	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل
آزمون		(α)	(P)	(r)	بازخورد عملکرد
قبول فرض	۸۰	۰/۰۲	۰/۰۰۰	۰/۶۰۷**	

** معناداری حتی در سطح ۰/۰۱ * معناداری حتی در سطح ۰/۰۵

بر اساس جدول فوق ملاحظه می‌شود، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = ۰/۰۷$) بین بازخورد عملکرد با سلامت وجو سازمانی در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان ۰/۹۵ نتیجه می‌گیریم که هرچه مولفه بازخورد عملکرد بیشتر باشد، مطلوبیت سلامت وجو سازمانی معلمان به سمت بالاتری میل می‌کند و در ادامه می‌توان ذکر کرد که این رابطه می‌تواند معکوس باشد و با کاهش بازخورد عملکرد در بین جامعه معلمان، میزان مطلوبیت سلامت وجو سازمانی آنان نیز کاهش می‌یابد.

بحث و نتیجه گیری

در این تحقیق ابتدا، بررسی‌های مقدماتی برای اطمینان از عدم تخطی از مفروضه‌های نرمال بودن، همگنی شیب‌های رگرسیون و یکسانی پراکندگی انجام شد که نتایج این بررسی نشان داد که در زمینه این مفروضه‌ها تخطی صورت نگرفته است. بعد از اطمینان از عدم تخطی مفروضه‌های، فرضیه‌های پژوهش با استفاده از روش تحلیل اماراستنباطی مورد بررسی قرار گرفتند و در ادامه به بررسی و تحلیل فرضیات پرداخته می‌شود

فرضیه ی اصلی ادعا دارد که ، بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جوسازمانی مدارس رابطه وجود دارد. مقدار آزمون همبستگی پیرسون بین سلامت سازمانی ($r = ۰/۵۷۷$)، جو سازمانی ($r = ۰/۶۳۸$)، بر رهبری معنوی در سطح ۰/۰۵ معنادار

می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد. و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم و می‌توان ادعا کرد که بین متغیرهای وابسته و مستقل رابطه‌ی موازی و خطی وجود دارد. فرضیه‌ی فرعی اول نیز اشاره دارد که بین چشم‌انداز با سلامت و جو سازمانی در مدارس رابطه معناداری وجود دارد. مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/699$) بین چشم‌انداز با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود و آزمون معنادار می‌باشد. و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه چشم‌انداز معلمان بیشتر باشد، میزان سلامت و جو سازمانی آنان به سمت بالا میل می‌کند و رابطه ذکر شده می‌توان عمل عکس را نیز در پی داشته باشد، به عبارتی، با کاهش میزان چشم‌انداز معلمان می‌توان گفت که میزان مطلوبیت سلامت و جو سازمانی آنان نیز به سمت پایین میل می‌کند. در این پژوهش فرضیه‌ی فرعی دوم نیز اشاره کرد که بین نوع دوستی با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج ملاحظه می‌شود، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/374$) بین نوع دوستی با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد. و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است، وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه نوع دوستی معلمان بیشتر باشد، میزان مطلوبیت سلامت و جو سازمانی نیز افزایش می‌یابد همچنین در ادامه می‌توان اشاره کرد که با توجه به رابطه‌ی مستقیم بین متغیرهای مذکور می‌توان گفت که با کاهش نوع دوستی معلمان، می‌تواند مطلوبیت سلامت و جو سازمانی آنان نیز به سمت پایین جهت پیدا کند. همچنین فرضیه‌ی فرعی سوم اشاره دارد که بین ایمان با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج ملاحظه می‌شود، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/307$) بین ایمان با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه ایمان معلمان بیشتر باشد، سلامت و جو سازمانی آنان نیز به سمت بالاتری میل می‌کند و این امر می‌تواند حالت معکوس نیز داشته باشد. فرضیه‌ی فرعی چهارم اشاره می‌کند که بین مولفه معناداری با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج می‌توان اشاره کرد که ، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/354$) بین مولفه معناداری با سلامت و جو سازمانی در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه مولفه معناداری بیشتر باشد، سلامت و جو سازمانی معلمان به سمت بالاتری میل می‌کند. همچنین فرضیه‌ی فرعی پنجم اشاره می‌کند که بین تعهد سازمانی با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج به دست آمده، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/318$) بین تعهد سازمانی با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود و آزمون معنادار می‌باشد و از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه تعهد سازمانی معلمان بیشتر باشد، سلامت و جو سازمانی آنان به سمت بالاتری میل می‌کند و با توجه به رابطه موازی و همبستگی مثبت بین متغیرها می‌توان اشاره کرد که رابطه مورد نظر می‌تواند بصورت عکس نیز اتفاق یابد. در پایان فرضیه‌ی فرعی ششم اشاره دارد که بین بازخورد عملکرد با سلامت و جو سازمانی در بین معلمان مدارس رابطه

معناداری معنادار وجود دارد. براساس نتایج، مقدار آزمون همبستگی پیرسون ($r = 0/07$) بین بازخورد عملکرد با سلامت و جو سازمانی در سطح $0/05$ معنادار می‌باشد. لذا فرض قبول می‌شود. و آزمون معنادار می‌باشد از آنجا که مقدار ضریب همبستگی مثبت است و وجود رابطه مستقیم و قوی را می‌پذیریم. یعنی با اطمینان $0/95$ نتیجه می‌گیریم که هرچه مولفه بازخورد عملکرد بیشتر باشد، مطلوبیت سلامت و جو سازمانی معلمان به سمت بالاتری میل می‌کند و در ادامه می‌توان ذکر کرد که این رابطه می‌تواند معکوس باشد و با کاهش بازخورد عملکرد در بین جامعه معلمان، میزان مطلوبیت سلامت و جو سازمانی آنان نیز کاهش می‌یابد. در پایان تحلیل فرضیه‌ی اصلی و فرضیه‌های فرعی می‌توان اشاره کرد که، نتایج حاصل از پژوهش حاضر با تحقیقات عسکری و همکاران (۱۳۹۸)، تقوایی و همکاران (۱۳۹۷)، کرمانیان (۱۳۹۴) و ویس (۲۰۱۵)، ربیعی (۱۳۹۵)، دی توماس و همکاران (۲۰۱۷)، اسمیت (۲۰۱۵)، قاسمی و همکاران (۱۳۹۳)، ایزاه همکاران (۲۰۱۷)، فرای و دیگران (۲۰۱۶)، سی لان (۲۰۱۵)، هموانی دارد و در پژوهش‌های ذکر شده به رابطه مستقیم بین رابطه‌ی بین رهبری معنوی مدیران با سلامت و جو سازمانی در ابعاد مختلف اشاره شده است.

به نظر می‌رسد رعایت ارزشهای اخلاقی در فضای مدرسه تعامل را بالا برده، پیشنهاد می‌شود که معلمان به این موضوع التفات بیشتری داشته و برای بالا رفتن سلامت و جو سازمانی ایده آل، تمهیدات لازم را اعمال نمایند و به دنبال راهکارهای جدید باشند. معلمان و افرادی که در محیط‌های آموزشی فعالیت می‌کنند علاوه بر شایستگی‌های فنی باید دارای ویژگی‌های معنوی مناسب و برخوردار از ارزش‌های اخلاقی و مطلوب باشند و از آنجایی که رابطه رهبری معنوی با سلامت و جو سازمانی در پژوهش حاضر مثبت و معنی دار است لذا باید مسئولین در انتخاب و به کارگیری معلمان جدید مولفه‌های رهبری معنوی را در نظر بگیرند. توصیه می‌شود مسئولین و برنامه‌ریزان با برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی در جهت ارتقای رهبری معنوی و همچنین شناسایی چالش‌ها، تهدیدها و فرصت‌های این پدیده در بین معلمان گام بردارند. معلمان در هر سن و تجربه باید روشن کنند که کیستند و چه اعتقادی دارند و چه انتظاری از شاگردان دارند، وجود اعتقادات انسانی خوب و قوی در معلمان موجب ارتقای سلامت و جو سازمانی می‌شود.

References

- Ashmos, D. & Duchon, D. (2016). Spirituality at work: a conceptualization and measure. *Journal of Management Inquiry*, 9(2), 134-145.
- Brandt, E. (1996). Corporate pioneers explore spirituality peace. *HR Magazine*. 41(4), 82-87.
- Brown, F.W., Bryant, S.E. & Reilly, M.D. (2017). Does emotional intelligence (as measured by the EQI) influence transformational leadership and/or desirable outcomes? *Leadership & Organization Development Journal*, 27(5), 330-351.
- Brown, M.E., Treviño, L.K. (2015). Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly*, 17, 595–616.
- Cash, K. & Gray, G. (2013). A framework for accommodating religion and spirituality in the workplace. *Academy of Management Executive*, 14(3), 124-134.
- Dent, E.B., Higgins, M.E. & Wharff, D.M. (2005). Spirituality and leadership: An empirical review of definitions, distinctions, and embedded assumptions. *The Leadership Quarterly*, 16, 625–653.
- Diener, E. & Seligman, M.E. (2004). Beyond money: Toward an economy of well-being. *Psychological Science In The Public Interest*, 5(1), 1-31.
- Bagheri, Muslim and Tolai, Ruhollah, (2010). Investigating the impact of organizational commitment on the performance of organizations, *Bimonthly Journal of Police Human Development*, Year Seven, Number 30.
- Dyer, Vienna. (2004). There is a spiritual solution to every problem. Translation: Sima Faraji, Tehran: Nosl No Andish.
- Farhani, Ali Akbar, Fatahi, Mehdi and Vathiq, Spring (2005). Spirituality in the work environment and its role in improving organizational citizenship behavior, *Culture of Management*, 4th year, Vol. 13, pp. 36-5.
- Khaif Elahi, Ahmad Ali, Bahram Mirzaei, Arash and Motaghi, Payman (2010). The components of spiritual leadership in the organization, *Tadbir Magazine*, No. 217, pp. 29-33.
- Khaki, Gholamreza. (2000). *Research method in management*; Scientific Publications of Islamic Azad University, Tehran.
- Mirdrikoundi, Rahim (2015). Job, job satisfaction and its evaluation methods. *Knowledge*, 38, 64-77.
- Moghdisi, Alireza (2015). career path of employees. *Quality Control Monthly*, 33, 58-64.
- Moradi, Masoud and Mousavi Hijazi, Bahar. (2008). The role of designers in the process of creating organizational identity, *Tadbir Monthly*, No. 194
- Naderi, Nahid and Rajaipour, Saeed. (2009). Management with a spiritual approach (indices for evaluating the realization of spirituality in the organization), *Islamic studies in humanities*, first year, first issue.
- Rickey, Griffin and Gregory, Morehead (2014). *organizational behavior*. Translated by Seyyed Mehdi Elwani and Gholamreza Memarzadeh. Tehran: Pearl.
- Robbins, Stephen (2017). *Fundamentals of organizational behavior*. Translated by Ali Parsaian and Seyyed Mohammad Arabi. Tehran: Cultural Research Office.

- Rodger, Mohammad Javad, (2016), The Role of Morality and Spirituality in the Efficiency of the Islamic System, Islamic Government Quarterly, Year 12, Number 44.
- Sarmad, Venus; Bazargan, Abbas; Hijazi, Elaha (2000). Research methods in behavioral sciences. Tehran, Nash Agh.
- Sekaran. Oma. (2005). Research methods in management, translated by Mohammad Saebi, Mahmoud Shirazi, Publications of the Higher Institute of Education and Research of Management and Planning, Tehran.
- Shafiabadi, Abdullah (1996). Career and professional guidance and counseling and job selection theories. Tehran: Rushd Publications, fifth edition.
- Ziaei, Mohammad Sadegh. Nargesian, Abbas. Aybaghi, Saeed. (2008). The role of spiritual leadership in empowering employees of Tehran University, Public Administration Journal, Volume 1, Number 1.

The Quarterly Journal of Approach to
Philosophy in Schools and Organizations

Year 3, Number 2, Summer 2024, Pages 15 to 31

Original Article

<http://www.esbam.ir>

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

سال سوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۳

نوع مقاله: پژوهشی

ISSN: 2980-891X

An explanation of examples and components of resilience in the 31st letter of Nahj al-Balagha

Mohammad Javad Nasr Isfahani: BA student in Elementary Education, Shahid Bahonar Farhangian Pardis of Isfahan (Farhangian University).

Fatemeh Nasr Isfahani: BA student in Elementary Education, Fatemeh Zahra S Farhangian Pardis, Isfahan (Farhangian University).

Iraj Ali Akbari*: Phd in philosophy of education, Lecturer at Isfahan Islamic Azad University (Khorasgan).

Abstract

Introduction: The purpose of this article was to explain the basic components of resilience in the 31st letter of Nahj al-Balagheh and to benefit from the educational recommendations of Hazrat Ali (AS) in order to improve resilience skills. Resilience is the ability to properly deal with stressful life events and use obstacles and problems in order to increase capabilities.

Method: This research is classified as library research and it was done in a descriptive-analytical way by referring to reliable books and sources and using the content analysis method.

Findings: Spirituality, foresight and foresight, having a source of internal control, hope and optimism, interaction and empathy, knowing and taking advantage of experiences are the components that were explained in the 31st letter and examples related to They are extracted from different parts of the letter.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that based on the findings, reflecting on the educational recommendations of Hazrat Ali (AS) in this letter and applying them, in increasing resilience skills and actualizing this inner capacity to face Obstacles and difficulties are influential.

Keywords: Endurance, Nahj al-Balagha, Imam Ali, components of endurance, 31st letter.

*Corresponding author: Phd in philosophy of education, Lecturer at Isfahan Islamic Azad University (Khorasgan).

Email: Aliakbari250@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.447209.1048](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.447209.1048)

An explanation of examples and components of resilience in the 31st letter of Nahj al-Balagha

Detailed Abstract

Introduction: The purpose of this article was to explain the basic components of resilience in the 31st letter of Nahj al-Balagheh and to benefit from the educational recommendations of Hazrat Ali (AS) in order to improve resilience skills. Resilience is the ability to properly deal with stressful life events and use obstacles and problems in order to increase capabilities.

Materials and methods: This research is classified as library research and it was done in a descriptive-analytical way by referring to reliable books and sources and using the content analysis method.

Results and discussion: The components that this article has explained in the 31st letter of Nahj al-Balagheh are related to each other to a great extent and each one somehow strengthens the other; For example, "hope as a factor for the richness of life enables people to see themselves with a perspective beyond the current situation" (Mohammedzadeh and Jahandari, 2018: 200). In fact, hope, in addition to increasing resilience; It strengthens foresight as another mentioned component. Also, establishing favorable social relations and empathy with the people we are in contact with creates opportunities for people to express their feelings, by receiving and understanding the feelings and experiences of others, in dealing with similar problems or stressful cases. Use each other's positive experiences, and this issue leads to a reduction in the annoyance of unfortunate events and helps people look at life issues with a more optimistic attitude (Jahedi and Derakhshani, 2018). Therefore, not only the component of interaction and empathy strengthens the component of knowing and benefiting from the experiences of others; Both of these components strengthen the element of hope and having an optimistic attitude. In addition, the component of interaction and empathy is related to the component of spirituality and "in the school of Islam, a complete human being is with and empathetic to people, and being in the company of people and helping fellow human beings is a form of worship and brings people closer to God. It can be" (Seyd Mahrami and Ghaffari, 1401: 83). Another component that can be considered related to the spirituality component is having an internal source of control. are not alone. They believe that God is their friend and helper. This belief is not an external belief, but a belief through which the followers of religions solve their problems with the help and mediation of God. It may appear that this group of people has external orientation, but it is not so. They don't believe that God will solve their problems, but they believe that God's support and support gives them strength to reach their goals" (Koshki and Khalili Far, 2009: 38). Therefore, paying attention to each of these components is emphasized and can leave positive and constructive effects on other components as well.

An inseparable part of every human's life are the sufferings and obstacles that they face, and a person who has the ability to properly deal with crises and adverse conditions can better than other people the negative effects of crises and accidents. Resilience is an internal capacity that makes people actively and effectively face the positive and negative events of life, take advantage of various obstacles and hardships in order to improve their capabilities. This inner capacity is considered an acquired characteristic and all people can try to develop and nurture it. The 31st letter of Nahj al-Balagheh contains the paternal advice of Imam Ali (a.s.), six of the most basic components of resilience include (spirituality, foresight and foresight, having a source of internal control, hope and optimism, interaction and empathy, knowing and using experiences) can be explained in its different parts and all readers, at any time and place, deserve to pay attention and reflect on its valuable guidelines. Spirituality is the way a person looks at himself and the world around him, which is considered an essential factor in increasing resilience, and it includes three main characteristics, including faith in the creator who sustains the world, prayer and faith in resurrection. Foresight is another component that is emphasized in the words of the Prophet by recognizing the hardships of the path of life and preparing the means of the hereafter. Having an internal source of control is another factor that is effective in increasing resilience, and it means that a person, in facing obstacles, instead of emphasizing unchangeable factors, relies on factors that are under his authority and control. Hope and optimism, as an invigorating element, makes a person to try and move and is necessary for the survival of life; In addition, interaction and empathy are important factors that affect people's mental health, and in this letter, it has been considered from the point of view of respecting the rights of friends and honoring relatives. Recognizing and using experiences is the last component mentioned in this article and it leads people to bear the events that happened in a more favorable way and by using the experiences of the predecessors mentioned in the 31st letter. It has also been emphasized by many, to get the correct solution to deal with obstacles. Also, in line with the relationship between the components, it seems that the above components are related to each other and each one affects the other in some way, and for this reason, it is suggested that each of these components in relation be considered with another.

Spirituality, foresight and foresight, having a source of internal control, hope and optimism, interaction and empathy, knowing and taking advantage of experiences are the components that were explained in the 31st letter and examples related to They are extracted from different parts of the letter.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that based on the findings, reflecting on the educational recommendations of Hazrat Ali (AS) in this letter and applying them, in increasing resilience skills and actualizing this inner capacity to face Obstacles and difficulties are influential.

Keywords: Endurance, Nahj al-Balagha, Imam Ali, components of endurance, 31st letter.

تبیینى بر مصادیق و مؤلفه های تاب آوری در نامه ی سی و یکم نهج البلاغه

محمدجواد نصر اصفهانى: دانشجوی کارشناسی رشته آموزش ابتدایی، پردیس فرهنگیان شهید باهنر اصفهان (دانشگاه فرهنگیان).

فاطمه نصر اصفهانى: دانشجوی کارشناسی رشته آموزش ابتدایی، پردیس فرهنگیان فاطمه زهرا اصفهان (دانشگاه فرهنگیان).

ایرج علی اکبری*: دکتری فلسفه تعلیم و تربیت. مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان).

چکیده

هدف: هدف از مقاله ی حاضر تبیین مؤلفه های اساسی تاب آوری در نامه ی سی و یکم نهج البلاغه و بهره مندی از توصیه های تربیتی حضرت علی (ع) در جهت ارتقای مهارت های تاب آوری بود. تاب آوری توانایی برخورد درست با وقایع و رویداد های تنش زای زندگی و استفاده از موانع و مشکلات در راستای افزایش توانمندی ها محسوب می شود. **روش کار:** این پژوهش در زمره ی پژوهش های کتابخانه ای قرار می گیرد و با مراجعه به کتب و منابع معتبر و با استفاده از روش تحلیل محتوا، به شیوه توصیفی -تحلیلی انجام شده است. **نتایج:** معنویت، دور اندیشی و آینده نگری، برخورداری از منبع کنترل درونی، امید و خوش بینی، تعامل و همدلی، شناخت و بهره گیری از تجارب، مؤلفه هایی هستند که در نامه ی سی و یکم مورد تبیین قرار گرفتند و مصادیق مرتبط با آن ها از بخش های مختلف نامه استخراج شده است. **نتیجه گیری:** نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که بر اساس یافته های به دست آمده، تأمل در توصیه های تربیتی حضرت علی (ع) در این نامه و به کارگیری آن ها، در افزایش مهارت های تاب آوری و به فعلیت رساندن این ظرفیت درونی جهت رویارویی با موانع و سختی ها تأثیر گذار است.

واژگان کلیدی: تاب آوری، نهج البلاغه، امام علی ع، مؤلفه های تاب آوری، نامه ی سی و یکم.

*نویسنده مسؤل: دکتری فلسفه تعلیم و تربیت. مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان).

Email: Aliakbari250@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.447209.1048](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.447209.1048)

مواجهه با موانع، مشکلات، سختی‌ها، مصائب و هر آنچه که در گستره‌ی شرور جا می‌گیرد، امری طبیعی و اجتناب‌ناپذیر است. ناگزیر بودن انسان از رویارویی با مسئله‌ی شر از آنجایی نشئت می‌گیرد که شرور از ملزومات عالم ماده به شمار می‌آیند. با این وجود که عالم ماده نظام احسن است و بهتر از آن را نمی‌توان در نظر آورد، شر از ویژگی‌های مهم این عالم محسوب می‌شود و بنابر نظر بوعلی سینا فیلسوف بزرگ قرن چهارم هجری: «اگر عالم مادی که تلازم اجتناب‌ناپذیر با شرور دارد، طوری خلق می‌شد که در آن، اصلاً شری متحقق نباشد، دیگر این عالم، مادی نبود؛ بلکه عالم دیگری بود که صرف خیر محض است. در حالی که چنین عالمی را خداوند پیش از این خلق کرده بود» (ابن سینا، ۱۴۰۴ق: ۴۲۱). «بنابر گفته‌ی شهید مطهری: شر چیزی است که عقل عدم آن را بر وجودش ترجیح می‌دهد» (مهدوی آزاد بنی و علیزاده، ۱۳۹۰: ۶۱). از این رو موانع و سختی‌ها هیچ‌گاه باب میل آدمی نبوده و نخواهد بود و از طرفی انسانی وجود ندارد که در طول زندگی خود با سختی‌های مختلف رو به رو نشده باشد. حضرت علی ع هم، در آغاز نامه‌ی سی و یکم نهج البلاغه به فرزندشان امام حسن ع گوشزد می‌کند که «در دنیا هدف بیماری‌ها، در گرو روزگار، و در تیر رس مصائب، گرفتار دنیا، سوداکننده‌ی دنیای فریب کار، وام‌دار نابودی‌ها، اسیر مرگ، هم سوگند رنج‌ها، هم نشین اندوه‌ها، آماج بلاها، به خاک در افتاده‌ی خواهش‌ها و جانشین گذشتگان است» و در ادامه‌ی نامه از ایشان می‌خواهد که غم و اندوه زندگی را با نیروی صبر و زیبایی یقین از خود دور سازد و همین مطلب، اجتناب‌ناپذیری انسان از مسئله‌ی رنج و لزوم چاره‌جویی صحیح در برابر مصائب و سختی‌های دنیایی را در بر می‌گیرد. در واقع همین رنج‌ها و موانع هستند که موجب کمال آدمی می‌شوند و چیزی که در این پژوهش قرار است در کانون توجه قرار بگیرد نه مسئله‌ی رنج، بلکه نحوه‌ی رویارویی انسان با مشکلات و رفتاری است که در آستانه‌ی سختی‌ها از خود نشان می‌دهد. واکنش صحیح افراد در شرایط بحران‌زا مستلزم برخورداری از نیرویی تحت عنوان تاب‌آوری می‌باشد. «نیومن (۲۰۰۵) تاب‌آوری را به توانایی انسان برای سازگاری در برابر مصیبت‌ها، ضربه‌ها، درد و رنج ناشی از گرفتاری‌ها و محرکات تنش‌زای با اهمیت در زندگی تعریف می‌کند» (سیفعلی‌ئی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲). از نظر برخی محققان، تاب‌آوری را می‌توان نیرویی اکتسابی به حساب آورد. به عبارتی دیگر تاب‌آوری را باید به عنوان یک فرایند در نظر گرفت، نه به عنوان یک ویژگی ثابتی که فرد از آن برخوردار است (راتر، ۲۰۱۲). میلر و دانیل (۲۰۰۷) تاب‌آوری را هم به عنوان فرایند و هم به عنوان نتیجه و پیامد در نظر می‌گیرند و آن را، فرایند بهزیستی هیجانی در مقابل حوادث و پیامد و نتیجه‌سازگاری در شرایط ناگوار می‌دانند (علیزاده، ۱۳۹۵). آل‌سیبرت نویسنده‌ی کتاب مزایای تاب‌آوری نیز، تاب‌آوری را یک ظرفیت بالقوه می‌داند. او معتقد است افراد کمی هستند که تاب‌آور به دنیا می‌آیند و این ظرفیت در مابقی افراد مستلزم به‌فعلیت رسیدن و توسعه پیدا کردن، است (صارمی و میر سلیمانی، ۱۳۹۴). از آن جهت که تاب‌آوری به دوره‌ی خاصی از زندگی منحصر نمی‌شود و این ظرفیت در هر سطح یا هر سنی قابل توسعه است، نمی‌توان آن را یک پدیده ذاتی به شمار آورد (برهانی، ۱۳۹۲). پرورش مهارت‌های مرتبط با تاب‌آوری به افراد کمک قابل ملاحظه‌ای می‌کند. ارتقای این ظرفیت در وجود افراد باعث می‌شود که توان رویارویی با رویداد‌های مثبت و منفی زندگی را کسب کرده و قادر به مدیریت این گونه رویدادها باشند. با این حال تاب‌آوری صرفاً پایداری در برابر آسیب‌ها یا تهدیدهای احتمالی تلقی نمی‌شود و مستلزم شرکت فعال و سازنده‌ی فرد در محیط پیرامونی خود است (عباسی زاغه و لطیفیان، ۱۴۰۲). فریبرگ (۱۹۹۴) معتقد است که تاب‌آوری توانایی فعالانه عمل کردن و مؤثر بودن به جای واکنشی عمل کردن و منفعل بودن در پاسخ به موقعیت‌های استرس‌زا به شمار می‌آید (علیزاده، ۱۳۹۵). افراد تاب‌آور قادر هستند با شرایط بحران‌زای زندگی خود به شیوه‌ای درست مقابله کرده و به جای ناامید شدن یا حتی نادیده گرفتن مشکلات و سختی‌ها، برای یافتن راه حل صحیح مسائل تلاش کنند. این به معنای آن نیست که زندگی آنها خالی از سختی‌ها و موانع مختلف است؛ بلکه نشان‌دهنده‌ی این مطلب است که آنها از موانع و

شرایط دشوار در جهت رشد و تعالی ظرفیت ها و مهارت های خود استفاده می کنند (چراغی و همکاران، ۱۳۹۹). آنچه از تعاریف فوق به دست آمده این است که از یک سو زندگی انسان ها آمیخته با مشکلات و رنج های متعدد است و از سویی دیگر تاب آوری یکی از ظرفیت های مهم وجودی انسان هاست که هر فرد می تواند و باید در راستای ارتقای این ظرفیت مهم تلاش کند. از آن جایی که نامه ی سی و یکم نهج البلاغه یکی از مهم ترین نامه های تربیتی حضرت می باشد و «می تواند مبنای شخصیت علمی و عملی انسان ها را تشکیل دهد» (سبحانی نیا، ۱۳۹۹: ۱۵۱). پژوهش ها و مقالات متعددی در زمینه ی تاب آوری، ویژگی ها و راهبرد های افزایش آن یافت می شود؛ اما مواردی که در زیر از آن ها به عنوان پیشینه ی پژوهش یاد شده است، مرتبط ترین آن ها با موضوع مقاله ی حاضر می باشد. قائمی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله ای با عنوان «عوامل ناامیدی و راهبرد های انگیزشی نهج البلاغه در درمان آن ها» عوامل و انگیزه های منفی پدید آمدن یأس و ناامیدی را فقدان شرح صدر، ناامیدی از رحمت الهی، وسوسه های شیطانی، امیدهای واهی و دروغین و بدگمانی ها دانسته اند و در ادامه راهبردهایی را برای از بین بردن ناامیدی با استفاده از معارف عمیق نهج البلاغه بیان کردند. از آنجایی که امید یکی از مهم ترین مؤلفه های تاب آوری به شمار می آید؛ مقاله ی فوق در پیشینه ی پژوهش حاضر جا می گیرد. صادقی نیری و الهیاری نژاد (۱۳۹۲) در مقاله ای به نام «مثبت اندیشی و خوش بینی در نهج البلاغه» مبحث تفکر و اندیشه ی مثبت و خوش بینی را که از اهمیت بالایی در سلامت روانی افراد و جامعه برخوردار است؛ در کتاب نهج البلاغه و معارف عمیق امام علی ع مورد مطالعه قرار داده اند و دستیابی به آرامش، کاهش ترس، اضطراب، حزن، اندوه و دستیابی به موفقیت را آثار و نتایج خوش بینی ذکر کرده اند. نادری راوندی و صدیقی ارفعی (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان «نقش مذهب و معنویت در ارتقاء تاب آوری و سلامت روان» با استفاده از روش تحقیق همبستگی و بررسی ۲۲۸ نفر از دانشجویان دانشگاه کاشان، به این نتیجه رسیدند که مجموع، مذهب چهارچوب معتبر و پایداری برای افزایش تاب آوری و در نتیجه ارتقاء سلامت روان فراهم می کند. محقق و صحابت انور (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان «روابط اجتماعی و اخلاق از دیدگاه حضرت علی ع در نهج البلاغه» به روش اسنادی و با بهره گیری از کتاب نهج البلاغه به این نتیجه دست یافتند که از دیدگاه امام علی ع در هر جامعه آدمیان در عین استقلال، هویت و روح جمعی دارند و به واکاوی معیار های روابط اجتماعی مطلوب در نهج البلاغه پرداختند. تعامل، همدلی و برقراری روابط اجتماعی مطلوب، یکی از اساسی ترین مؤلفه های تاب آوری می باشد و به همین جهت، مقاله ی فوق در ذیل پیشینه پژوهش، مورد توجه قرار می گیرد. یارمحمدی واصل و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «مهارت تاب آوری و ویژگی های آن از دیدگاه امام علی ع در نهج البلاغه» به بیان خصوصیات افراد تاب آور و ویژگی هایی که باعث ارتقاء تاب آوری می شود پرداخته اند و از خودآگاهی، احساس ارزشمندی، ارتباط اجتماعی، آینده نگری، خودکنترلی، معنایابی، صبر، بردباری، استقامت و پایداری به عنوان اصلی ترین این ویژگی ها نام برده اند. بختیاری (۱۳۹۹) در مقاله ای تحت عنوان «آینده نگری از دیدگاه امام علی ع» به تبیین آینده نگری که یکی از مهم ترین مؤلفه های تاب آوری محسوب می شود، در دیدگاه حضرت علی (ع) پرداخته و شاخص هایی مانند زیرکی، مشاوره، تفکر و اندیشه، اراده و تصمیم استوار، شناخت شرایط و وضعیت، هوشیاری، آزمون فرضیات، صبر و شکیبایی و خطر پذیری و تهور و بی باکی را برای آینده نگری استخراج کرده است. با توجه به پیشینه ی حاضر، به نظر می رسد که به طور کلی، به موضوع تاب آوری در کتاب نهج البلاغه کمتر پرداخته شده و در بیشتر مقالات، یکی از مؤلفه ها یا راهبرد های مرتبط با تاب آوری از منظر نهج البلاغه مورد مطالعه و تبیین قرار گرفته است. با توجه به نقش و اهمیت تاب آوری، ویژگی ها و راهبرد های آن در سلامت روان افراد و تأکیدی که آموزه های ارزشمند نهج البلاغه بر سلامت جسم و روح انسان ها دارد؛ لازم است که در این زمینه، تحقیق و پژوهش بیشتری به عمل آید.

همچنین با توجه به این که امروزه، تاب آوری در زندگی چالش برانگیز انسان ها کاربرد گسترده ای دارد و ارتقای مهارت های آن حائز اهمیت می باشد؛ در مقاله ی حاضر واکاوی مفاهیم مرتبط با تاب آوری در نامه ی سی و یکم نهج البلاغه مورد توجه قرار گرفته و با مراجعه به کتب و منابع معتبر و به شیوه ی توصیفی- تحلیلی و با روش تحلیل محتوا، مصادیق و مؤلفه های اساسی آن از محتوای این نامه استخراج شده است.

مبانی نظری

با توجه به تعاریف مختلفی که از مفهوم تاب آوری به دست آمده و با در نظر گرفتن مباحث مطرح شده در نامه ی سی و یکم نهج البلاغه، مؤلفه های زیر به عنوان برخی از اساسی ترین مؤلفه های تاب آوری تبیین می شود.

مؤلفه های تاب آوری

۱- **معنویت:** معنویت یکی از عناصر مهمی است که با سلامت روان و ارتقای مهارت های تاب آوری ارتباط نزدیکی دارد و به عبارتی دیگر، «یک عامل کلیدی در ایجاد تاب آوری و افزایش آن محسوب می شود» (علیزاده، ۱۳۹۵: ۳۱). با توجه به مطالعات مختلفی که در این حوزه انجام شده است، معنویت به افراد یاری می رساند تا مشکلات زندگی خود را مدیریت کرده، با استرس ها و افسردگی ها کنار آمده و علاوه بر آن، قادر به حفظ سلامت جسمانی و روانی خود باشند (علیزاده، ۱۳۹۵؛ به نقل از گریف و لوبسر، ۲۰۰۸). به بیانی دیگر، معنویت یک نوع نگرش و شیوه ی نگرستن به خود و جهان اطراف است و با این که با مفهوم مذهب دارای اشتراکاتی می باشد، نمی توان آن را دقیقاً معادل مذهب دانست؛ به این جهت که مذهب و نگاه مذهبی خود می تواند بخشی از معنویت محسوب شود؛ این در صورتی است که معنویت، شیوه ی ارتباط انسان با خود، جهان اطراف و سایر موجودات است و افراد معنوی باور دارند که هیچ اتفاقی در این جهان به صورت تصادفی رخ نمی دهد و این جهان و نظامی که بر آن حاکم است دارای خالق است که از آن مراقبت و نگهداری می کند؛ همین اعتقاد و باور، منجر به تعامل درست انسان با طبیعت می شود (عباسی زاغه و لطیفیان، ۱۴۰۲). همچنین افرادی که از نگرش معنوی برخوردار هستند در مواجهه با رنج ها و سختی ها، با فکر کردن به خدا، دعا کردن و در نظر گرفتن مسائل معنوی، مشکلاتی چون احساس تنهایی، افسردگی شدید و افکار منفی و تهدیدآمیز درباره خود و دیگران را کم تر احساس کرده و شرایط ناگوار به وجود آمده را راحت تر می پذیرند (محمد پور و همکاران، ۱۳۹۰). توجه به حضور دائمی خداوند در زندگی و یاری خواستن از او، سبب کاهش اندوه و اضطراب و ایجاد آرامش و اطمینان قلبی در انسان ها می شود. عبارت "أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ" در آیه بیست و هشتم سوره ی رعد نیز این مطلب را به روشنی تصدیق می کند. یاری خواستن از خدا و «دعاکردن، از نظر روان شناختی فرد را به نیرویی آرام بخش متصل می کند و بار بسیاری از فشارها را از دوش او برداشته و به عهده ی نیرویی می گذارد که خالق همه چیز است. این تکیه کردن به نیروی بی پایان، روحیه ی امید را تقویت کرده و تحمل بسیاری از مصائب را آسان می کند» (علیپور و حقیقت گو، ۱۳۹۳: ۵۳). مطلب دیگری که در زمینه ی معنویت تا حد زیادی درخور تأمل و توجه می باشد، ایمان به معاد است. «افراد تاب آور به احتمال بیشتری در مواجهه با شرایط ناگوار در جست و جوی معنا هستند» (علیزاده، ۱۳۹۵: ۳۱) و یکی از مهم ترین تأثیرات ایمان به معاد از بین بردن احساس پوچی و سرگردانی است. قرآن کریم نیز به این موضوع اشاره می کند و «راه علاج پوچی و بیهودگی را اعتقاد به معاد و همه ی موجودات عالم از جمله انسان را در مسیر بازگشت به سوی خداوند می داند» (اردشیری لردجانی، ۱۳۹۰: ۳۳۱). مطابق تعاریف بالا مؤلفه ی معنویت به عنوان یکی از مهم ترین مؤلفه های تاب آوری، از سه مشخصه ی اصلی برخوردار است که مصادیق آن را در نامه سی و یکم نهج البلاغه، می توان مشاهده کرد:

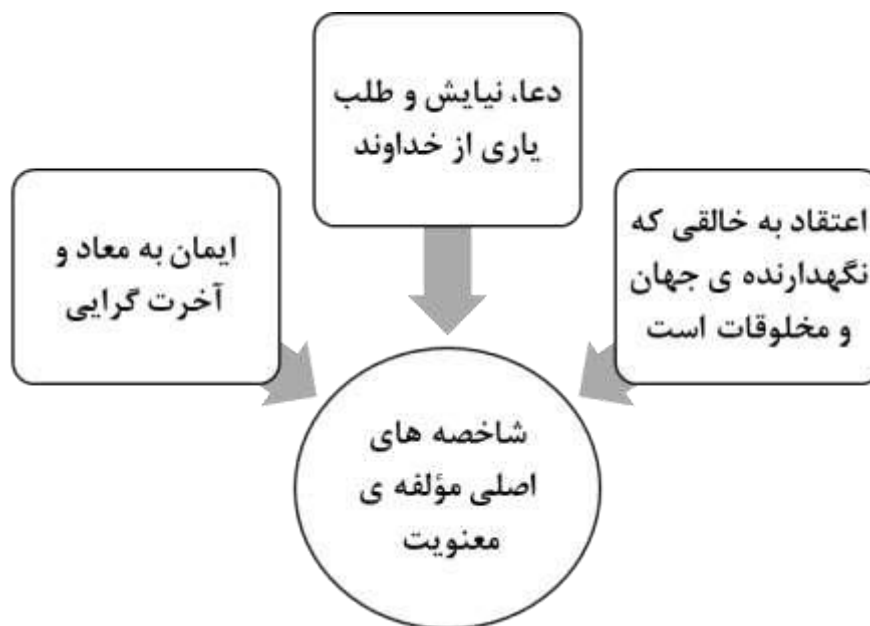
(الف) اعتقاد به خالق که نگهدارنده جهان و مخلوقات است: امام علی (ع) در این باره خطاب به فرزندشان امام حسن (ع) می فرماید: «بدان که در اختیار دارنده ی مرگ همان است که زندگی در دست او و پدید آورنده ی موجودات است، همو

می میراند، و نابودکننده همان است که دوباره زنده می کند، و آن که بیمار می کند شفا نیز می دهد. بدان که دنیا جاودانه نیست، و آن گونه که خدا خواسته است برقرار است». در قسمتی دیگر از این نامه آمده است: «در تمام کارها خود را به خدا واگذار، که به پناهگاه مطمئن و نیرومندی رسیده ای». همین اعتقاد راسخ به خالق که دنیا را برقرار ساخته و پناهگاه مطمئن بندگان است، نیرویی وصف ناشدنی به فرد تاب آور عطا می کند و به او توان ایستادگی و پایداری می دهد؛ برای همین است که حضرت می فرماید: «به قدرتی پناه بر که تو را آفریده، روزی داده و اعتدال در اندام تو آورده. بندگی تو فقط برای او باشد، تنها اشتیاق او را داشته باش و تنها از او بترس». همان گونه که در مطلب بالا اشاره شد و همچنین مطابق بسیاری از آیات و روایات، شایسته است که انسان ها، قدرت خدا را از هر قدرت دیگری بالاتر بدانند، این گونه است که از چیزی به غیر از دچار شدن به معصیت و ناخشنودی خداوند ترسی به خود راه نمی دهند و همین امر، تأثیر به سزایی در افزایش توان مقابله و تاب آوری افراد در برابر سختی ها خواهد داشت.

ب) دعا، نیایش و طلب یاری از خداوند: حضرت علی (ع) از ارتباط با خداوند به عنوان مطمئن ترین وسیله نام می برد، بخشیدن و محروم کردن را فقط از سوی خدا می داند و در باب دعا و نیایش می فرماید: «دلت را با یاد خدا زنده کن و به ریسمان او چنگ زن، چه وسیله ای مطمئن تر از رابطه ی تو با خداست... در دعا با اخلاص پروردگارت را بخوان، که بخشیدن و محروم کردن به دست اوست و فراوان از خدا در خواست خیر و نیکی داشته باش». در ادامه می خوانیم که حضرت، امام حسن (ع) را به دعا کردن و طلب یاری از خداوند، که شنونده نداها و برطرف کننده ی غم هاست، فرا می خواند و دعا کردن را عاملی برای گشایش و بهره مندی از رحمت الهی می داند: «هرگاه او را بخوانی، ندایت را می شنود و چون با او راز دل گویی، راز تو را می داند. پس حاجت خود را با او بگویی و آنچه در دل داری نزد او باز گوی، غم و اندوه خود را در پیشگاه او مطرح کن، تا غم های تو را برطرف کند و در مشکلات تو را یاری رساند. هرگاه اراده کردی می توانی با دعا، در های نعمت خدا را بگشایی، تا باران رحمت بر تو ببارد».

ج) ایمان به معاد و آخرت گرایی: ایمان به معاد در بحث معنویت و در رابطه با افزایش تاب آوری از اهمیت بالایی برخوردار است؛ زیرا «انسانی که به خدا و زندگی پس از مرگ باور ندارد و زندگی را منحصر به حیات مادی دنیایی می داند، هیچ توجیهی برای تحمل رنج ها و مصیبت ها نخواهد داشت. اگر هم بتواند رنج ها و مصیبت های زندگی را به گونه ای توجیه کند، تصور مرگ و نقطه ی پایان زندگی، زندگانی را در کام وی تلخ کرده و با خود می گوید: وقتی می دانیم زندگی با مرگ پایان می یابد، چگونه می توانیم بازهم از معنای زندگی سخن بگوییم؟» (آذربایجانی و شجاعی، ۱۳۹۳: ۹۳؛ به نقل از رامبو، ۲۰۰۹). حضرت علی (ع) نیز در بخش های مختلف نامه سی و یکم بارها ضرورت یادآوری مرگ و اهمیت مسئله ی معاد را یاد آور شده است و خطاب به امام حسن ع می فرماید: «پسرم بدان تو برای آخرت آفریده شده ای نه دنیا؛ برای رفتن از دنیا، نه پایدار ماندن در آن؛ برای مرگ، نه زندگی جاودانه در دنیا؛ که هر لحظه ممکن است از دنیا کوچ کنی و به آخرت در آیی... فراوان به یاد مرگ باش و یاد آن چه که به سوی آن می روی و پس از مرگ در آن قرار می گیری». در قسمت دیگری از نامه می بینیم که حضرت، به مقایسه ی احوال معتقدان معاد و دنیا پرستان می پردازد و بدین وسیله نقش معاد را در تحمل سختی ها و مصائب روشن می سازد: «همانا داستان آن کس که دنیا را آزمود چونان مسافرانی است که در سر منزلی بی آب و علف و دشوار اقامت دارند و قصد کوچ کردن به سرزمینی را دارند که در آنجا آسایش و رفاه فراهم است. پس، مشکلات راه را تحمل می کنند و جدایی دوستان را می پذیرند و سختی سفر و ناگواری غذا را با جان و دل قبول می کنند تا به جایگاه وسیع و منزل گاه امن با آرامش قدم بگذارند و از تمام سختی های طول سفر احساس ناراحتی ندارند و هزینه های مصرف شده را غرامت نمی شمارند و

هیچ چیز برای آنان دوست داشتنی نیست جز آن که به منزل امن و محل آرامش برسند ولی داستان دنیا پرستان همانند گروهی است که از جایگاه پر از نعمت ها می خواهند به سرزمین خشک و بی آب و علف بروند».

شکل ۱- شاخصه های اصلی مؤلفه ی معنویت

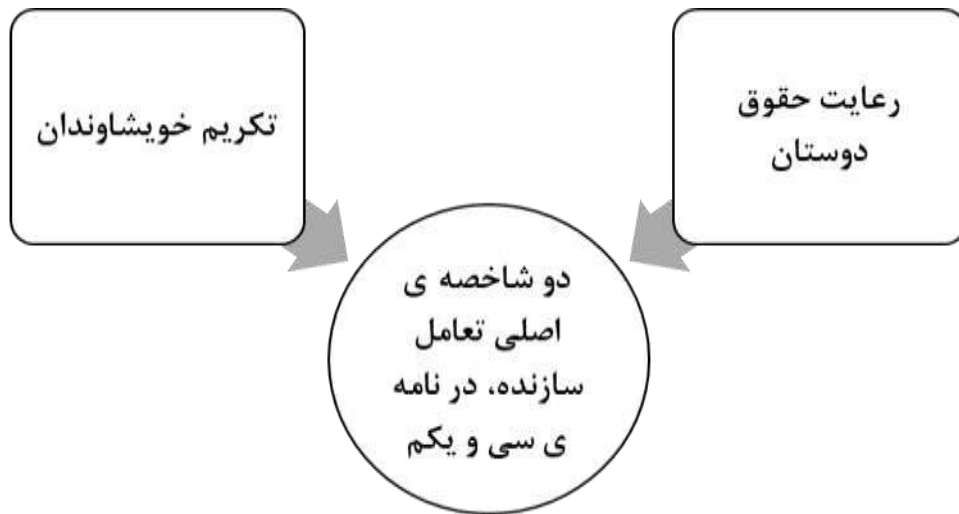
۲- دور اندیشی و آینده نگری: آینده نگری روشی نظام مند است که آینده های نامشخص را کنکاش می کند و به این معناست که به رویدادها پیش از واقعیت یافتن آن ها واکنش نشان دهیم (بختیاری، ۱۳۹۹). در واقع «توصیه به آینده نگری، توصیه به پیش گویی و اقدام برای کشف آینده محتوم نیست، بلکه تلاش برای شناخت آینده های ممکن و محتمل بر مبنای اطلاعات به دست آمده از گذشته و حال است تا به کمک آن تصمیمات امروز خود را سامان دهیم. آینده نگری ما را در آماده شدن برای طیف حوادثی که در آینده با آن مواجه خواهیم شد یاری می کند» (بختیاری، ۱۳۹۹). افراد تاب آور دورنمای کارها و رویدادها را در نظر می گیرند و خود را اسیر گذشته نمی کنند، اهل هدف گذاری و برنامه ریزی هستند، زندگی را بی معنا نمی دانند، نگاه مثبتی به آینده دارند و از رویداد های ناخوشایند فاجعه نمی سازند و به عبارتی آن ها را فاجعه زدایی می کنند (علیزاده، ۱۳۹۵). نکته ی درخور تأمل و ارزشمند دیگری که حضرت علی (ع) در نامه سی و یکم نهج البلاغه توجه امام حسن (ع) را به آن جلب می کند، آباد کردن جایگاه آینده و پرهیز از اموری است که عواقب ناخوشایندی به دنبال دارد: «پس جایگاه آینده را آباد کن، آخرت را به دنیا مفروش و آن چه نمی دانی نگو، آن چه بر تو لازم نیست بر زبان نیاور و بر جاده ای که از گمراهی آن می ترسی قدم مگذار، زیرا خودداری به هنگام سرگردانی و گمراهی، بهتر از سقوط در تباهی هاست». چنانچه در تعاریف بالا ذکر شد، آینده نگری شناخت آینده و مجموعه ی حوادثی است که انسان ممکن است با آن ها مواجه شود و امام علی (ع) نیز از امام حسن (ع) می خواهد، سختی های مسیر زندگی و احوال عابران آن را بشناسد و برای آخرت خود، اسباب و وسایل لازم را مهیا کند: «بدان که در پیش روی تو گردنه های صعب العبوری وجود دارد، که حال سبکباران به مراتب بهتر از سنگین باران است...پس برای خویش قبل از رسیدن به آخرت وسائلی مهیا ساز و جایگاه خود را پیش از آمدنت آماده کن».

۳- **برخورداری از منبع کنترل درونی:** برخورداری از منبع کنترل درونی به منزله ی یکی از مؤلفه های مهم در مفهوم تاب آوری به این معناست که شخص تاب آور در مواجهه با مشکلات و مسائل مختلف، مسئولیت کارهای خود را پذیرفته و خود را قادر به انجام اعمال و دارای توان تأثیرگذاری بداند (علیزاده، ۱۳۹۵). برای افراد تاب آور مهم نیست چه رویداد یا واقعه ای رخ می دهد، مهم این است که آن ها ایمان دارند که بر اتفاقات تأثیر می گذارند و منبع کنترل شان را در درون شان می بینند، نه در دنیای بیرون (عباسی زاغه و لطیفیان، ۱۴۰۲). در واقع منبع کنترل درونی باعث می شود که افراد به جای تکیه بر عوامل غیر قابل تغییر بر عواملی که تحت اختیار و کنترل آن هاست، تکیه کنند. به گفته ی بروکس: «وقتی شکست یا اشتباهی رخ می دهد، افراد تاب آور آن را به منزله ی فرصتی برای یادگیری می نگرند، آن ها شکست را به عوامل قابل تغییر مثل کوشش ناکافی یا اهداف غیر واقع بینانه نسبت می دهند» (علیزاده، ۱۳۹۵: ۲۸). بدون شک برخی از عوامل، نظیر مخاطرات طبیعی از حیظه ی کنترل انسان خارج است؛ با این حال فردی که دارای منبع کنترل درونی باشد ضمن تشخیص علت مسائل، تلاش می کند که با پیدا کردن راه حل های مؤثر، بر شرایط پیش آمده و آینده ی خود تأثیرات مثبتی ایجاد کند (عباسی زاغه و لطیفیان، ۱۴۰۲). این مؤلفه در سخنان حضرت علی (ع) و همچنین در قسمت هایی از نامه سی و یکم نهج البلاغه قابل تبیین است. با توجه به تعاریفی که مطرح شد، یکی از عواملی که فرد تاب آور می تواند ریشه ی شکست های خود را به آن نسبت دهد، غیرواقع بینانه بودن اهداف است. انتخاب اهداف غیر واقع بینانه در عدم تحقق آن ها مؤثر بوده و امام علی (ع) در نامه ی سی و یکم نهج البلاغه ضمن تأکید بر ضرورت واقع نگری در زندگی، با اشاره به آرزوهایی که امکان تحقیقشان وجود ندارد، می فرماید: «به یقین بدان که تو، به همه ی آرزوهای خود نخواهی رسید، و تا زمان مرگ بیشتر زندگی نخواهی کرد، پس در به دست آوردن دنیا آرام باش، و در مصرف آن چه به دست آورده ای نیکو عمل کن». همچنین در قسمتی دیگر از این نامه می خوانیم: «بدان! راهی پر مشقت و بس طولانی در پیش روی داری، و در این راه بدون کوشش بایسته و تلاش فراوان و اندازه گیری زاد و توشه و سبک کردن بار گناه موفق نخواهی بود و بیش از تحمل خود بار مسئولیت ها را به دوش نگیر که سنگینی آن برای تو عذاب آور است». این بخش از نامه، که حضرت علی (ع)، موفقیت را بدون کوشش بایسته و تلاش فراوان میسر نمی داند؛ به خوبی در بر دارنده ی این نکته است که فرد تاب آور می بایست میزان تلاش خود را در تحقق یا عدم تحقق اهداف خویش مؤثر بداند و این دقیقاً ویژگی فردی است که دارای منبع کنترل درونی باشد. از طرفی دیگر هشدار ایشان نسبت به پذیرش مسئولیت هایی که فراتر از توان انسان هستند به ضرورت انتخاب اهداف واقع بینانه، اشاره دارد.

۴- **امید و خوش بینی:** امید نقش اکسیژن روانی را برای بشر ایفا می کند، که وجود آن برای بقا و مبارزه با چالش ها در زندگی ضروری است» (علیزاده، ۱۳۹۵: ۲۹). امید یکی از مؤلفه های اساسی در حوزه ی تاب آوری محسوب می شود و به همین جهت «در سال های اخیر، روان شناسان به سازه ی امید به عنوان نقطه ی قوت روان شناختی نگرینگرسته که هم به بالا رفتن تاب آوری افراد کمک می کند و هم در پرورش و ایجاد سلامت روانی مؤثر است» (محمد زاده، ۱۳۹۸: ۲۰۴). در واقع، افرادی که دچار درماندگی آموخته شده هستند و یا هیچ امیدی برای بهبود وضعیت پیش آمده و اصلاح شرایط کنونی ندارند، کمتر ممکن است از خود، تلاشی برای تغییر وضعیت موجود نشان دهند. به عبارتی دیگر «امید نیرویی هیجانی است که تخیل را به سمت مثبت هدایت می کند. این عامل به انسان ها انرژی می دهد و مجهزشان می کند و مانند کاتالیزوری برای کار و فعالیت عمل می نماید» (محمدزاده و جهانداری، ۱۳۹۸: ۲۰۰). عامل دیگری که ارتباط تنگاتنگی با مفهوم امید دارد و می توان آن را در افزایش تاب آوری و سلامت روانی افراد مؤثر دانست، خوش بینی است. خوش بینی را می توان یکی از نشانه های سلامت روانی در نظر گرفت که هرچند عموم مردم آن را دیدن نیمه ی پر لیوان یا عادت به انتظار پایان خوش برای

هر واقعه می‌داند؛ اساس و مبنای آن چیزی فراتر از عبارت‌های امیدوارکننده و تجسم موفقیت است (علیزاده، ۱۳۹۵). در واقع «به معنای این نیست که انتظار داشته باشید همه چیز کامل از آب در بیاید، در عوض به این معناست که شما این نظر را دارید که اگر بهترین تلاش خود را انجام دهید، به احتمال زیاد همه چیز ممکن است به حد مطلوب تبدیل شود» (آزادی، ۱۳۹۹: ۱۷۱). در نامه‌ی سی و یکم نهج البلاغه در یک عبارت هرچند کوتاه، لزوم از دست ندادن امید و برخورداری از نگرشی خوش‌بینانه قابل تبیین است. حضرت علی (ع) در باب امیدواری به امام حسن (ع) این‌گونه توصیه می‌کند: «هرگز از تأخیر اجابت دعا ناامید مباش. گاه در اجابت دعا تأخیر می‌شود تا پاداش درخواست‌کننده بیشتر و جزای آرزومند کامل‌تر شود، گاهی درخواست می‌کنی پاسخ داده نمی‌شود زیرا بهتر از آن چه خواستی به زودی یا در وقت مشخص، به تو خواهد بخشید». همان‌گونه که در سخن امام علی (ع) آمده است؛ جایز نیست که انسان با نرسیدن به خواسته‌های خود دچار ناامیدی شود و می‌بایست به خدا توکل کرده و به اتفاقات مطلوبی که ممکن است رخ دهد خوش‌بین باشد.

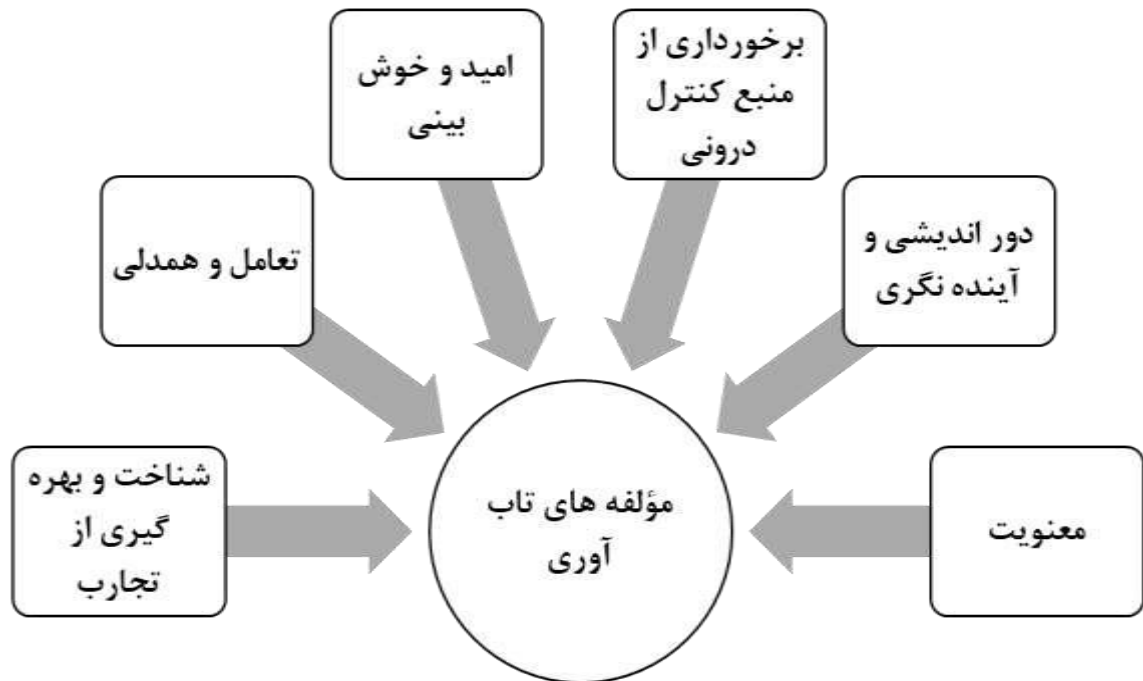
۵- تعامل و همدلی: یکی از مؤلفه‌های مهم در افزایش مهارت‌های تاب‌آوری، تعامل و همدلی و به بیانی دیگر برقراری ارتباط با دیگران، توأم با احترام متقابل است که منجر به پیوستگی اجتماعی می‌شود (عباسی زاغه و لطیفیان، ۱۴۰۲). از یک سو تعامل صحیح و سازنده با خانواده، دوستان و سایر افرادی که انسان با آن‌ها در ارتباط است، در سلامت روانی افراد به نحو چشمگیری مؤثر می‌باشد و با توجه به این که «انسان عصر معاصر با انواع آسیب‌های روانی و اجتماعی مواجه است و این آسیب‌ها در اغلب جوامع به طور نگران‌کننده‌ای رو به افزایش است، یکی از مفیدترین و کاربردی‌ترین راهکارها برای پیشگیری از بروز آسیب‌های روانی، غنای روابط میان انسان‌ها می‌باشد» (سیدمحرمی و غفاری، ۱۴۰۱: ۸۲). از سویی دیگر «همدلی یکی از عناصر اصلی و مهم در روابط اجتماعی بین افراد به حساب می‌آید که فرد را در درک هرچه بیشتر و بهتر دیگران یاری می‌کند و باعث ایجاد روابط اجتماعی مطلوب می‌شود و این روابط مطلوب نوعی حمایت اجتماعی را به دنبال خواهد داشت» (جاهدی و درخشانی، ۱۳۹۸: ۶۲). همدلی و درک شرایط دیگران و به دنبال آن برقراری نوعی حمایت اجتماعی مطلوب، در نامه‌ی سی و یکم نهج البلاغه، مورد توجه قرار گرفته و به این شکل مطرح شده است: «پس آن چه که برای خود دوست داری برای دیگران نیز دوست بدار، آن چه را برای خود نمی‌پسندی برای دیگران مپسند». امروزه از این سخن حضرت علی (ع)، که روایات متعددی از پیامبر اکرم (ص) و سایر ائمه (ع) نیز با همین مضمون وجود دارد؛ به عنوان قاعده‌ی طلایی نام برده می‌شود و به عبارتی دیگر، دقیق‌ترین و کامل‌ترین ملاک برای برقراری روابط اجتماعی درست و اصولی می‌باشد (سیفعلی‌ئی، ۱۴۰۱). همچنین در قسمتی دیگر از نامه آمده است: «به هنگام بی‌نیازی، اگر کسی از تو وام خواهد، غنیمت بشمار، تا در روز سختی و تنگ‌دستی به تو بازگرداند». همان‌گونه که در سخنان حضرت علی (ع) مشهود است، همدلی با دیگران به هنگام سختی‌هایشان و تعامل صحیح با افراد، منجر می‌شود که فرد هنگامی که خودش هم به سختی‌ها و مصائب گرفتار می‌شود، افرادی را داشته باشد که به او کمک و یاری برسانند. تعامل صحیح و سازنده با افراد به قدری حائز اهمیت می‌باشد که حضرت، بخش قابل ملاحظه‌ای از نامه را به شرح حقوق دوستان و نحوه‌ی برخورد با آن‌ها اختصاص داده است و در این باب می‌فرماید: «دشمن دوست خود را دوست مگیر تا با دوست، دشمنی نکنی. در پند دادن دوست بکوش. هرگز حق برادرت را به اعتماد دوستی که با او داری ضایع نکن زیرا آن کس که حقش را ضایع می‌کنی با تو برادر نخواهد بود. مبدا برادرت برای قطع پیوند دوستی دلیل محکم‌تر از برقراری پیوند با تو داشته باشد و یا در بدی کردن، بهانه‌ی قوی‌تر از نیکی کردن به تو بیاورد». و در یک جمله، امام حسن (ع) را این‌گونه توصیه می‌کند که «از سوار شدن بر مرکب ستیزه‌جویی بپرهیز». علاوه بر دوستان، امام علی (ع)، نقش مهمی را برای خویشاوندان قائل می‌شود و در باب تکریم خویشاوندان می‌فرماید: «خویشاوندان را گرمی دار، زیرا آن‌ها پر و بال تو می‌باشند، که با آن پرواز می‌کنی و ریشه‌ی تو هستند که به آن‌ها باز می‌گرددی و دست نیرومند تو می‌باشند که با آن‌ها حمله می‌کنی».

شکل ۲- دو شاخصه اصلی تعامل سازنده، در نامه سی و یکم

۶- شناخت و بهره گیری از تجارب: آگاهی و شناخت یکی از مؤلفه های دیگری است که در افزایش صبر و تحمل و به تبع آن در بالا بردن توان تاب آوری افراد تأثیر قابل ملاحظه ای می گذارد. در صورتی که انسان نسبت به حوادث و رویداد های پیش آمده، آگاهی نداشته باشد به طور طبیعی نمی تواند پیامد های ناگوار ایجاد شده را تحمل کند و در نتیجه با حالتی از خشم و غضب و هیجان عاطفی با مسئله برخورد می کند (خلیلی، ۱۳۹۵). امام علی (ع) نیز در قسمتی از نامه سی و یکم، مسئله ی شناخت و آگاهی انسان را مورد توجه قرار می دهد و می فرماید: «اگر درباره ی جهان و تحولات روزگار، مشکلی برای تو پدید آمد، آن را به عدم آگاهی ارتباط ده، زیرا تو ابتدا با ناآگاهی متولد شدی و سپس علوم را فرا گرفتی و چه بسیار است آنچه را که نمی دانی و خدا می داند، که اندیشه ات سرگردان و بینش تو در آن راه ندارد، سپس آن ها را می شناسی». این گونه می توان برداشت کرد که چه بسا مشکلاتی که گریبان گیر انسان می شود؛ در نهایت مایه ی خیر و مصلحت آدمی هستند و انسان، به این دلیل که شناخت و آگاهی صحیح و کاملی درباره ی آن مسئله ندارد، بی تاب و سرگردان می شود. علاوه بر آن مشکلات و گرفتاری هایی وجود دارند، که انسان نمی تواند آن ها را از بین ببرد و هدف از مقابله با چنین گرفتاری هایی این است که فرد تا حد زیادی از اثرات سوء آن ها مصون بماند و در این هنگام، افراد اگر آگاهی داشته باشند که بسیاری از مردم با این مشکلات مواجه می شوند و خودشان به تنهایی گرفتار چنین مصائبی نخواهند بود، بیش از پیش می توانند صبر و تحمل خود را افزایش داده و از اثرات منفی آن ها در امان بمانند (کریمیان، ۱۳۸۸). این گونه است که شناخت و آگاهی از احوال سایر انسان ها و حتی کسانی که در گذشته زندگی می کردند، می تواند به انسان در برخورد با مشکلات و افزایش توان تاب آوری یاری برساند؛ به همین دلیل است که حضرت علی (ع) در نامه سی و یکم نهج البلاغه، توصیه می کند که: «جان را با یقین نیرومند کن و با نور حکمت روشنایی بخش و با بررسی تحولات ناگوار دنیا به او آگاهی بخش، تاریخ گذشتگان را بر او بنما، و آن چه که بر سر پیشینیان آمده است به یادش آور». همچنین ایشان، بهره گیری از تجارب دیگران را مورد تأکید قرار می دهد و فایده ی این امر را، خطاب به امام حسن (ع) این گونه بیان می کند: «پس در تربیت تو شتاب کردم، پیش از آن که دل تو سخت شود و عقل تو به چیز دیگری مشغول گردد، تا به استقبال کارهایی بروی

که صاحبان تجربه، زحمت آزمون آن را کشیده اند و تو را از تلاش و یافتن بی نیاز ساخته اند». مطابق سخن حضرت، بهره گیری از تجارب دیگران باعث می شود که انسان در رویارویی با برخی از مشکلات، بتواند از راه حل های آماده ای که دیگران تجربه کرده اند و به دست آورده اند؛ بهره بگیرد و همین امر منجر به استفاده بهینه از فرصت های کوتاه زندگی می شود.

شکل ۳- مؤلفه های تاب آوری

ارتباط میان مؤلفه های تاب آوری:

مؤلفه هایی که مقاله ی حاضر به تبیین آن ها در نامه ی سی و یکم نهج البلاغه پرداخته است، تا حدود زیادی با یکدیگر در ارتباط بوده و هر کدام به نحوی باعث تقویت دیگری می شود؛ برای مثال «امید به عنوان عاملی برای غنای زندگی، افراد را قادر می سازد تا با چشم اندازی فراتر از وضعیت کنونی، خود را ببینند» (محمد زاده و جهانداری، ۱۳۹۸: ۲۰۰). در واقع امید علاوه بر این که خود باعث افزایش تاب آوری می شود؛ آینده نگری را به عنوان یکی دیگر از مؤلفه های نام برده شده، تقویت می کند. همچنین برقراری روابط اجتماعی مطلوب و همدلی با افرادی که با آن ها در ارتباط هستیم، فرصت هایی را ایجاد می کند که افراد ضمن بیان احساس خود، با دریافت و درک احساس و تجربه ی دیگران، در برخورد با مشکلات یا موارد تنش زای مشابه از تجارب مثبت همدیگر استفاده کنند و همین مسئله، منجر به کاهش آزار دهندگی حوادث ناگوار می شود و به افراد کمک می کند با نگرش خوش بینانه تری به مسائل زندگی بنگرند (جاهدی و درخشانی، ۱۳۹۸). بنابر این نه تنها مؤلفه ی تعامل و همدلی سبب تقویت مؤلفه ی شناخت و بهره گیری از تجارب دیگران می شود؛ هر دوی این مؤلفه ها، عنصر امید و برخورداری از نگرشی خوش بینانه را تقویت می کنند. افزون بر این، مؤلفه ی تعامل و همدلی با مؤلفه ی معنویت در ارتباط بوده و «در مکتب اسلام، انسان کامل همراه و همدل با مردم است و حضور در جمع مردم و کمک به هممنوعان، نوعی عبادت و باعث نزدیک تر شدن انسان به خداوند می شود» (سیدمحرمی و غفاری، ۱۴۰۱: ۸۳). مؤلفه ی دیگری که می توان آن را با مؤلفه ی معنویت در ارتباط دانست، برخورداری از منبع کنترل درونی است. «به نظر می رسد که اعتقاد به خدا، به انسان قدرت می دهد و افراد معتقد باور می کنند که در مقابل مشکلات و رخداد ها تنها نیستند. آن ها باور دارند که خدا یار و یاور

آنهاست. این باور نه یک باور بیرونی بلکه باوری است که طی آن پیروان ادیان مشکلات خود را به کمک و با وساطت خدا حل می کنند. شاید ظاهر امر این طور باشد که این گروه از انسان ها گرایش بیرونی دارند ولی این طور نیست. آن ها معتقد نیستند خدا مشکلات شان را حل می کند بلکه معتقد اند حمایت و پشتیبانی خدا به آنان نیرو می دهد به اهداف شان برسند» (کوشکی و خلیلی فر، ۱۳۸۹: ۳۸). بنابراین توجه به هر کدام از این مؤلفه ها مورد تأکید است و می تواند بر سایر مؤلفه ها نیز تأثیرات مثبت و سازنده ای به جا بگذارد.

نتیجه گیری

بخش جدایی ناپذیر زندگی هر انسانی، رنج ها و موانعی هستند که با آن ها مواجه می شود و فردی که از توانایی مقابله ی درست با بحران ها و شرایط ناگوار برخوردار باشد، بهتر از سایر افراد می تواند اثرات سوء ناشی از بحران ها و حوادث پیش بینی نشده را کاهش دهد. تاب آوری یک ظرفیت درونی است که باعث می شود افراد ضمن رویارویی فعالانه و مؤثر با رویداد های مثبت و منفی زندگی، از موانع و سختی های مختلف در جهت ارتقای توانمندی های خود بهره بگیرند. این ظرفیت درونی یک ویژگی اکتسابی به شمار می آید و همه ی افراد می توانند در جهت توسعه و پرورش آن تلاش کنند. نامه ی سی و یکم نهج البلاغه شامل توصیه های پدرانۀ ی امام علی (ع) می باشد که شش مورد از اساسی ترین مؤلفه های تاب آوری شامل (معنویت، دور اندیشی و آینده نگری، برخورداری از منبع کنترل درونی، امید و خوش بینی، تعامل و همدلی، شناخت و بهره گیری از تجارب) در قسمت های مختلف آن، قابل تبیین بوده و همه ی خوانندگان، در هر زمان و مکان، شایسته است رهنمود های ارزشمند آن را مورد توجه و تأمل قرار دهند. معنویت شیوه ی نگرستن انسان به خود و جهان اطراف است که یک عامل اساسی در افزایش تاب آوری محسوب می شود و در بردارنده ی سه مشخصه اصلی شامل ایمان به خالق که نگهدارنده ی جهان است، دعا و نیایش و ایمان به معاد می باشد. آینده نگری مؤلفه ی دیگری است که در سخنان حضرت با شناخت سختی های مسیر زندگی و مهیا کردن اسباب آخرت مورد تأکید قرار گرفته است. برخورداری از منبع کنترل درونی عامل دیگری است که در افزایش تاب آوری تأثیر گذار بوده و به این معناست که فرد در رویارویی با موانع به جای تأکید بر عوامل غیر قابل تغییر، به عواملی تکیه کند که تحت اختیار و کنترل او هستند. امید و خوش بینی نیز به عنوان یک عنصر نیروبخش، انسان را به تلاش و حرکت وا می دارد و برای بقای زندگی ضروری می باشد؛ علاوه بر آن، تعامل و همدلی از عوامل مهمی است که بر سلامت روان افراد تأثیر می گذارد و در این نامه از منظر رعایت حقوق دوستان و تکریم خویشاوندان مورد توجه قرار گرفته است. شناخت و بهره گیری از تجارب، آخرین مؤلفه ای است که در مقاله ی حاضر عنوان شده است و منجر می شود که افراد به گونه ای مطلوب تر حوادث پیش آمده را تحمل کنند و با بهره گیری از تجارب پیشینیان که در نامه ی سی و یکم نیز مورد تأکید بسیاری قرار گرفته است، راه حل صحیح برخورد با موانع را به دست آورند. همچنین در راستای ارتباط میان مؤلفه ها، این گونه به نظر می رسد که مؤلفه های فوق با یکدیگر در ارتباط بوده و هر کدام به نحوی بر دیگری تأثیر می گذارد و به همین جهت، پیشنهاد می شود که هر یک از این مؤلفه ها در ارتباط با دیگری در نظر گرفته شود.

References

Holy Quran

- Abbasi Zagheh, Ismail and Latifian, Maryam. (2023). Resilience and its role in promoting mental health (first edition). Tehran: Avai Noor Publishing House. [In Persian].
- Al Seibert, Lawrence Albert. (2005). Sarmi, Alireza and Mirsalmani, Baqer. (2014). Benefits of resilience. Tehran: Roozer Publications. [In Persian].
- Alipour, Mohammad Esmail and Hajit Gou, Marjan. (2014). Resilience self-study booklet (first edition). Tehran: Publications of Veterans Engineering and Medical Sciences Research Institute. [In Persian].
- Alizadeh, Hamid. (2015). Psychological resilience (second edition). Tehran: Arsbaran publishing house. [In Persian].
- Ardeshiri Lordjani, Hojjatullah. (2010). Resurrection and the works of belief in it (first edition). Qom: Zair Publications. [In Persian].
- Azarbaijani, Masoud and Shujaei, Mohammad Sadeq. (2013). Psychology in Nahj al-Balagha (1st edition). Qom: Hozha and University Research Institute. [In Persian].
- Bakhtiari, Lotfali. (2019). "Foresight from Imam Ali's point of view". Scientific Quarterly Journal of Resource Management in the Police Force. eighth year Number 4, 1-26. [In Persian].
- Burhani, Emad. (2012). What is resilience? Tehran: Sabz Publications. [In Persian].
- Cheraghi, Masoumeh and Kafashi, Majid and Pirahari, Nair and Baghai Sarabi, Ali and Kashani, Majid. (2019). "Prediction of resilience based on social components (belief and lifestyle) in women involved in natural disasters". Social Research Quarterly. 12th year No. 48, 81-102. [In Persian].
- Dashti, Mohammad. (2012). Translation of Nahj al-Balagha (16th edition). Qom: Nishta Publications. [In Persian].
- Ibn Sina, Hussein bin Abdullah. (1404 AH). Mizan al-Hikma (second edition). Qom: Dar al-Hadith Publications. [In Persian].
- Jahdi, Rabab and Derakhshani, Reza. (2018). "Relationship between empathy and altruism with soldiers' resilience". Military Psychology Quarterly. Period one. Number 4, 57-65. [In Persian].
- Karimian, Hossein. (2009). Payam Zan magazine. No. 212, p. 32. [In Persian].
- Khalili, Mansour. (1395, 30 Azar). "The Qur'an's attention to the factors of creating and strengthening patience". Kahan newspaper. No. 21515, p. 7. [In Persian].
- Koshki, Shirin and Khalilifar, Mehdi. (2010). "Religious attitude and source of control". Thought and behavior. Fourth period. Number 15, 33-40. [In Persian].
- Mahdavi Azad Bani, Ramadan and Alizadeh, Maryam. (2010). "Philosophy of evil from the perspective of Imam Ali (a.s.)". Afaq Din Quarterly. first year Number 4, 59-74. [In Persian].
- Mohagheghi, Hossein and Sahabat Anwar, Saeed. (2016). "Social relations and ethics from the perspective of Hazrat Ali in Nahj al-Balagha". Quarterly research paper of Nahj al-Balagheh. fifth year No. 18, 15-31. [In Persian].

- Mohammadpour, Ali and Parsa Yekta, Zohra and Nikbakht Nasrabadi, Alireza. (2018). "Spirituality in HIV/AIDS patients: a phenomenological study". Journal of Nursing and Midwifery Faculty of Tehran University of Medical Sciences. 17th period. Number 2, 52-63. [In Persian].
- Mohammadzadeh, Mohsen and Jahandari, Peyman. (2018). "Investigating the relationship between resilience and emotional regulation with life expectancy among soldiers". Journal of the Nursing Faculty of the Islamic Republic of Iran Army. sixth year No. 3, 198-206. [In Persian].
- Nadi Ravandi, Maryam and Seddighi Arfai, Fariborz. (2014). "The role of religion and spirituality in promoting resilience and mental health". The first national conference on Islam and mental health. 1-9. [In Persian].
- Padesky, C. A., & Mooney, K. A. (2012). Strengths-based cognitive behavioral therapy: a four-step model to build resilience. *Clinical psychology & psychotherapy*, 19(4), 283–290.
- Qaemi, Morteza and Yazdan Bakhsh, Kamran and Amirian, Taybeh. (2012). Quarterly research paper of Nahj al-Balagheh. first year Number 1, 51-62. [In Persian].
- Rutter M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and psychopathology*, 24(2), 335–344. [In Persian].
- Sadeghi Neiri, Ruqiyeh and Elhiarynejad, Maryam. (2012). "Positive thinking and optimism in Nahj al-Balagha". Quarterly research journal of Nahj al-Balagheh. first year No. 1, 63-73. [In Persian].
- Schiraldi, Glenn R. (2017). Azadi, Haniyeh. (2019). Resilience workbook of essential skills to recover from stress, trauma and calamity (first edition). Tehran: Raz Nahan Publications. [In Persian].
- Seif Ali, Fatemeh and Marvoti, Sohrab and Hosseini Nia, Mohammad Reza. (2021). "Resilience, its functions and strategies for its promotion in the process of social education from the perspective of the Holy Quran". Two scientific-research quarterly educational teachings in Quran and Hadith. The sixth period. Number 2, 1-18. [In Persian].
- Seif Ali, Fatemeh. (2022). "The health components of social relations in the Holy Quran with emphasis on interpersonal relations". *Suspicious* The forty-first year. No. 155, 82-107. [In Persian].
- Seyyed Moharrami, Iman and Ghafari, Abulfazl. (2022). "Analysis of the concept of empathy in the Holy Quran". *Quranic teachings*, Razavi Islamic University. 19th period No. 35, 81-109. [In Persian].
- Sobhani Nia, Muhammad. (2019). "Youth manifesto from Imam Ali's point of view with the approach of the thirty-first letter of Nahj al-Balagha". *Scientific and specialized quarterly magazine for the missionaries of Re Tosheh*. No. 1, 151-174. [In Persian].
- Yar Mohammadi Vasil, Musayib and Qanadi, Fatemeh and Ghafari, Faezeh. (2019). "The skill of endurance and its characteristics from the perspective of Imam Ali (a.s.) in Nahj al-Balagheh". Quarterly research journal of Nahj al-Balagheh. No. 31, 129-150. [In Persian].

The Quarterly Journal of Approach to
Philosophy in Schools and Organizations

Year 3, Number 2, Summer 2024, Pages 32 to 46

Original Article

<http://www.esbam.ir>

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

سال سوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۳

نوع مقاله: پژوهشی

ISSN: 2980-891X

Examining the attitude, skill and management knowledge of school principals in Abpakhsh district in the academic year 1401-1402

Zeinab Khazaie: Master of Educational Sciences, Barazjan Branch, Ferdous Rahjoyan Danesh Barazjan Institute, Barazjan, Iran.

Abdoreza Arabzadeh *: Assistant Professor of Department of Educational Sciences, Ferdous Rahjoyan Danesh Institute of Higher Education, Brazjan.

Seyed Mohsen Mohammadi: Assistant Professor of Department of Educational Sciences, Ferdous Rahjoyan Danesh Institute of Higher Education, Brazjan.

Abstract

Introduction: The purpose of this research was to investigate the attitude, skills and management knowledge of school principals in Abpakhsh district in the academic year of 1401-1402.

Method: The research method, is applied in terms of purpose and descriptive in nature. The statistical population of this research, was the principals of schools in Abpakhsh district in the academic year of 1401-1402 and there were 54 people that all of them were selected as the sample size due to the limited statistical population.

Findings: To analyze the data, sample t-tests and one-way analysis of variance were used in SPSS19 software and the results showed that The level of managerial attitude, managerial skill and managerial knowledge of school principals in Abpakhsh region has been above the average level and in a favorable condition. Also, according to the findings, there was no significant difference between the management attitude, management skills and management knowledge of Abpakhsh district school principals based on their educational level.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that by strengthening the attitude, skills and management knowledge of managers, it is possible to help improve the quality of their work in schools.

Keywords: managerial attitude, managerial knowledge, managerial skill, Managers.

*Corresponding author: Assistant Professor of Department of Educational Sciences, Ferdous Rahjoyan Danesh Institute of Higher Education, Brazjan.

Email: arabzadeh1352@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.458721.1053](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.458721.1053)

Examining the attitude, skill and management knowledge of school principals in Abpakhsh district in the academic year 1401-1402

Detailed Abstract

Introduction: The purpose of this research was to investigate the attitude, skills and management knowledge of school principals in Abpakhsh district in the academic year of 1401-1402.

Materials and methods: The research method, is applied in terms of purpose and descriptive in nature. The statistical population of this research, was the principals of schools in Abpakhsh district in the academic year of 1401-1402 and there were 54 people that all of them were selected as the sample size due to the limited statistical population.

Results and discussion: Training, preparation and recognition of managers is one of the things that officials and planners of the education system should pay serious attention to. Human resources are the factor of increasing the organization's performance and by creating competition, it is effective in increasing productivity (Ardestani and Ershtekar, 2015). Management is one of the most effective human endeavors in his social life. Human societies consist of a group of organizations with different goals, each of which performs a task. The condition for the society to reach the desired goals is that all organizations fulfill their duties, plans and organizational goals (Pardakhtachi, 2014). In all organizations, management is considered as the basic pillar to achieve effective goals. The manager, as the official representative of the organization, is placed at the head of the work to create coordination and increase effectiveness, and the success of the organization in achieving the goals as expected depends on how he applies his management. Hersey and Blanchard (1996) state that a successful organization has characteristics that distinguish it from an unsuccessful organization, and that is nothing but "dynamic and effective management and leadership". In other words, dynamic and effective management and leadership is the main factor in the success of organizations. Organizations have focused their attention on organizational leaders and their management style in order to avoid falling behind in the competition. In the leadership role of the organization, the manager is able to use different management styles to guide the human resources. The appropriate behavior patterns of the manager in any organization can help to create strong morale and motivation in employees and increase their satisfaction with their jobs and careers (Massadaq Rad 2013). Examining results and performance is one of the vital factors in achieving the ideals and goals of organizations and managements. Performance evaluation and efficiency improvement is a fundamental issue in all organizations and institutions. In this regard, the education system of each country plays a very important role in the development of the country as one of the vital organizations. Therefore, investigating the performance and improving efficiency in schools as the main institution of education

is of particular importance. Leadership and management at different levels of the education system is the main factor in the development of schools and the progress of communities (Sadeghinia, 2017).

Currently, the education organization has an unfavorable performance in the quality of education and school output. The main reason for this situation is the lack of transformational action of education managers to reform and improve the education system. The rules and regulations related to the evaluation of the performance of educational managers are so vague and general that they cannot properly fulfill their role in responding to the needs and issues of the educational system. Also, the selection process of managers does not follow appropriate criteria based on up-to-date and appropriate knowledge and skills. This issue has led to the inefficiency and incompatibility of many schools (Webster and Livempent, 2020). According to the current situation in some schools, it seems that the quality of work of school administrators in the education system has problems. These problems may be due to the lack of professional qualifications and sufficient capabilities of managers. Factors such as lack of experience, lack of knowledge and necessary skills and incorrect selection of managers may have caused the inefficiency of schools (Farzaneh et al., 2014). Serious weakness in the performance of school principals and their selection and appointment process, along with the lack of strong programs to empower them, has caused the failure to provide an efficient and effective performance in the education system. Unfortunately, this situation occurs when huge expenses are spent on investment and development of education, but no suitable and acceptable success has been achieved (Kazemi et al., 1400). The role of school principals is very important as the main elements in realizing the goals and facing the changing and emerging challenges of the current era. By improving the quality of school management, it is possible to create an efficient and effective educational system. Therefore, with the condition of accepting the privileged role of school principals in the educational system and their effectiveness in improving the teaching and learning processes and the advancement of educational goals and the belief that education will lead to the education of a knowledgeable and capable generation, then selection and selection Capable managers who have professional qualifications can lead to this; This is because capable, knowledgeable and competent administrators can have a significant impact on teachers, students, and ultimately society.

To analyze the data, sample t-tests and one-way analysis of variance were used in SPSS19 software and the results showed that The level of managerial attitude, managerial skill and managerial knowledge of school principals in Abpakhsh region has been above the average level and in a favorable condition. Also, according to the findings, there was no significant difference between the management attitude, management skills and management knowledge of Abpakhsh district school principals based on their educational level.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that by strengthening the attitude, skills and management knowledge of managers, it is possible to help improve the quality of their work in schools.

Keywords: managerial attitude, managerial knowledge, managerial skill, Managers.

بررسی نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲

زینب خزایی: کارشناسی ارشد علوم تربیتی، واحد برازجان، موسسه فردوس رهجویان دانش برازجان، برازجان، ایران.

عبدالرضا عرب زاده*: استادیار گروه علوم تربیتی موسسه آموزش عالی فردوس رهجویان دانش برازجان.
سید محسن محمدی: استادیار گروه علوم تربیتی موسسه آموزش عالی فردوس رهجویان دانش برازجان.

چکیده

هدف: هدف از انجام این پژوهش، بررسی نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ می باشد. **روش کار:** روش تحقیق، از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، از نوع توصیفی- پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش، مدیران مدارس منطقه آبخش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ و به تعداد ۵۴ نفر بوده است که به علت محدود بودن جامعه آماری، کلیه آن‌ها به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون‌های تی تک نمونه ای و تحلیل واریانس یک طرفه در قالب نرم افزار SPSS19 استفاده شد. **نتایج:** نتایج نشان داد که میزان نگرش مدیریتی، مهارت مدیریتی و دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش بالاتر از سطح متوسط و در وضعیت مطلوبی بوده است. **نتیجه گیری:** نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که با تقویت نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران می توان به بهبود کیفیت کاری آنها در مدارس کمک فراوانی نمود.

واژگان کلیدی: نگرش مدیریتی، دانش مدیریتی، مهارت مدیریتی، مدیران.

***نویسنده مسؤل:** استادیار گروه علوم تربیتی موسسه آموزش عالی فردوس رهجویان دانش برازجان.

Email: arabzadeh1352@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.458721.1053](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.458721.1053)

آموزش و آماده سازی و شناخت مدیران از مواردی است که مسئولان و برنامه ریزان نظام آموزش و پرورش باید به آن توجه جدی داشته باشند. منابع انسانی عامل افزایش عملکرد سازمان است و با ایجاد رقابت، در افزایش بهره وری موثر است (اردستانی و ورزشکار، ۱۳۹۵). مدیریت از تاثیر گذارترین کوشش های انسانی در زندگی اجتماعی او است. جوامع بشری از مجموعه ای از سازمان ها با اهداف متفاوت تشکیل میشود که هر کدام وظایفی را انجام می دهند. شرط رسیدن جامعه به اهداف مورد نظر این است که همه سازمان ها به وظایف و برنامه ها و اهداف سازمانی عمل نمایند (پرداختچی، ۱۳۷۴). در همه سازمان ها، مدیریت به عنوان رکن اساسی برای دستیابی به اهداف تأثیرگذار محسوب می شود. مدیر به عنوان نماینده رسمی سازمان، برای ایجاد هماهنگی و افزایش اثربخشی در رأس کار قرار می گیرد و موفقیت سازمان در تحقق اهداف به نحو انتظار، به چگونگی اعمال مدیریت او بستگی دارد. هرسی و بلانچارد (۱۹۹۶) بیان می کنند که سازمان موفق، ویژگی هایی دارد که از سازمان ناموفق تمایز می دهد و آن چیزی نیست جز «مدیریت و رهبری پویا و اثربخش». به عبارت دیگر، مدیریت و رهبری پویا و اثربخش، عامل اصلی موفقیت سازمان ها است. سازمان ها به منظور جلوگیری از عقب افتادگی در رقابت ها، توجه خود را به رهبران سازمانی و سبک مدیریت آنها متمرکز کرده اند. مدیر در نقش رهبری سازمان، قادر است از سبک های مدیریت مختلف برای هدایت نیروی انسانی استفاده کند. الگوهای رفتاری مناسب مدیر در هر سازمان می تواند به ایجاد روحیه و انگیزش قوی در کارکنان کمک کند و میزان رضایت آنها از شغل و حرفه خود را افزایش دهد (مصدق راد ۱۳۸۳). بررسی نتایج و عملکرد، یکی از عوامل حیاتی در دستیابی به آرمان ها و اهداف سازمان ها و مدیریت ها است. ارزیابی عملکرد و بهبود کارایی در همه سازمان ها و نهادها بحثی اساسی است. در این راستا، نظام آموزش و پرورش هر کشور به عنوان یکی از سازمان های حیاتی، نقش بسیار مهمی در توسعه کشور ایفا می کند. بنابراین، بررسی عملکرد و بهبود کارایی در مدارس به عنوان نهاد اصلی آموزش و پرورش، اهمیت ویژه ای دارد. رهبری و مدیریت در سطوح مختلف نظام آموزش و پرورش، عامل اصلی توسعه مدارس و پیشرفت جوامع است (صادقی نیا، ۱۳۹۷). در دنیای امروز که سازمان ها به دنبال بیشترین مزیت رقابتی هستند در تلاشند تا در علم و دانش پیشرفت داشته باشند. به همین منظور افراد توانمند، شایسته و مدیرانی لایق را به کار می گیرند تا انتظارات سازمان را برطرف نمایند. در حال حاضر، سرمایه انسانی به عنوان مهمترین سرمایه سازمان ها (السارهان و والاکس^۱، ۲۰۲۰) و تنها عامل کسب مزیت رقابتی پایدار (فلینچباوگ^۲ و همکاران، ۲۰۲۱) محسوب می شود. در محیطی که به طور مداوم در حال تغییر است و مدیران با چالش های جهانی شدن کسب و کار، تغییرات سریع تکنولوژیکی و رقابت مواجه هستند، نیاز به شایستگی های مناسب با شرایط جدید اجتناب ناپذیر است (پوپسکو^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). رشد یک سازمان، کاملاً وابسته به توانمندی ها، دانش مهارتی، سطح آگاهی، دانشی و تخصص های مختلف منابع انسانی است. در این بین، نقش مدیران روشن می شود. بنابراین، مدیران به عنوان سرمایه انسانی یک سازمان، با استعداد و توانمندی خود، می توانند فقدان و یا نقص سایر منابع را جبران کنند (رینا و اسکارزا^۴، ۲۰۲۱). در بین سازمان ها، آموزش و پرورش، از عناصر اصلی رشد و توسعه جوامع محسوب می شود؛ زیرا این سازمان، در آینده فرزندان و در نتیجه آینده جامعه موثر می باشد بنابراین باید هدفمند و آینده نگر باشد و به سوی تحقق اهداف و در مسیر مناسب، حرکت کند. در نتیجه انتخاب مدیران باصلاحیت، با رویکرد کیفیت مدیریت به ویژه در نظام آموزشی، می تواند مسیر موفقیت در آموزش و پرورش را مشخص کند و شیوه سرمایه گذاری آتی در این زمینه را رهنمود دهد (تیرگی و همکاران، ۱۴۰۱). آنچه مشخص است؛ برای اثربخشی نظام آموزش و

1- Alsarhan & Valax

2- Flinchbaugh

3- Popescu

4- Reina

پرورش به عنوان یک نهاد اجتماعی و پیچیده، حضور مدیران شایسته و ماهر بسیار ضروری است. بدیهی است که برای تحقق انتظارات یک سازمان، نیاز به مدیرانی با شایستگی واقعی است. یک مدیر شایسته نه تنها باید دانش مدیریتی داشته باشد، بلکه باید قادر باشد از تجارب بهره‌وری کند. مشکلات مدیریتی نقش مهمی در امور مدارس دارند و به علت این مشکلات، مدارس نمی‌توانند به درستی نیازهای دانش‌آموزان و معلمان را برآورده کنند. بنابراین، نیازمندیم مدیرانی با شایستگی و توانمندی‌های مدیریتی قوی داشته باشیم تا این مشکلات را حل کرده و عملکرد مدارس را بهبود بخشیم (میرباقری‌هیر، ۱۳۹۸). به عبارت دیگر؛ تنها این آموزش معلمان نیست که در رشد و یادگیری دانش‌آموزان اثرگذار است، بلکه مدیریت معلمان و دانش‌آموزان نیز بلافاصله پس از آن، تأثیر دارد. نقش مدیر در مدارس، بسیار حساس، مهم و چشمگیر است؛ زیرا اوست که سنگینی کلیه مسئولیت‌ها و به چرخش درآوردن نظام مدرسه را بر عهده دارد. میزان شکست دستگاه آموزش و پرورش، به میزان شایستگی وی بستگی دارد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۹) و فقدان شایستگی منجر به کاهش کارایی و اثربخشی شده و خسارت جبران‌ناپذیری به بار می‌آورد. اما در مقابل، صلاحیت مدیران و استخدام افراد واجد شرایط به عنوان پیش‌بینی‌های مهمی برای هرگونه تغییر و اصلاح در مدارس و تغییرات سازمانی محسوب می‌شوند (ولش و هاج^۱، ۲۰۱۸).

آنچه مشخص است؛ در حال حاضر، سازمان آموزش و پرورش عملکرد نامطلوبی در کیفیت آموزش و خروجی مدارس دارد. اصلی‌ترین دلیل این وضعیت، عدم اقدام تحولی مدیران آموزش و پرورش برای اصلاح و بهبود نظام آموزشی است. مقررات و ضوابط مرتبط با ارزیابی عملکرد مدیران آموزشی، به حدی مبهم و کلی هستند که نمی‌توانند به درستی نقش وظیفه‌ای خود را در پاسخگویی به نیازها و مسائل نظام آموزشی ایفا کنند. همچنین، فرایند انتخاب مدیران به معیارهای مناسبی مبتنی بر دانش و مهارت به‌روز و مناسب، عمل نمی‌کند. این موضوع به ناکارآمدی و ناسازگاری بسیاری از مدارس منجر شده است (وبستر و لیومپنت^۲، ۲۰۲۰). با توجه به وضعیت فعلی در برخی مدارس، به نظر می‌رسد کیفیت کار مدیران مدارس در نظام آموزش و پرورش دچار مشکلاتی است. این مشکلات ممکن است به دلیل عدم صلاحیت حرفه‌ای و توانمندی‌های کافی مدیران باشد. عواملی مانند کمبود تجربه، کمبود دانش و مهارت‌های لازم و نادرست انتخاب مدیران ممکن است باعث ناکارآمدی مدارس شده باشد (فرزانه و همکاران، ۱۳۹۴). ضعف جدی در عملکرد مدیران مدارس و فرایند انتخاب و تعیین آنها، همراه با عدم وجود برنامه‌های قوی برای توانمندسازی آنها، باعث عدم ارائه یک عملکرد کارآمد و موثر در سیستم آموزشی شده است. این وضعیت متأسفانه در حالی رخ می‌دهد که هزینه‌های بزرگی برای سرمایه‌گذاری و توسعه آموزش و پرورش انجام می‌شود، اما توفیقات مناسب و قابل قبولی به دست نیاورده است (کاظمی و همکاران، ۱۴۰۰). نقش مدیران مدارس به عنوان ارکان اساسی در تحقق اهداف و رویارویی با چالش‌های متغیر و نوظهور عصر کنونی بسیار مهم است. با ارتقاء کیفیت مدیریت مدارس، امکان بوجود آمدن یک سیستم آموزشی کارآمد و مؤثر فراهم می‌شود. بنابراین، با شرط پذیرفتن نقش ممتاز مدیران مدارس در نظام آموزشی و اثرگذاری آنان در بهبود فرایندهای تدریس و یادگیری و پیشرفت اهداف آموزشی، تربیتی و اعتقاد به این که آموزش و پرورش، منجر به تربیت نسلی دانا و توانمند خواهد بود، آنگاه گزینش و انتخاب مدیرانی قابل که حائز صلاحیت‌های حرفه‌ای باشند، میتواند به این امر بیانجامد؛ به این دلیل که مدیران توانمند، آگاه و شایسته، می‌توانند تأثیر بسزایی بر معلمان، دانش‌آموزان و در نهایت جامعه داشته باشند. همچنین با بررسی پژوهش‌ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که تاکنون پژوهشی جامع در مورد بررسی نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس صورت نگرفته است و صرفاً موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله اینکه: توکلی‌نیا (۱۴۰۱)، بیرمی‌پور و اچرش (۱۴۰۱)، سلیمی و همکاران

1- Welch & Hodge

2- Webster & Litchka

(۱۴۰۱)، کاظمی و همکاران (۱۴۰۰)، خنیفر و همکاران (۱۳۹۹)، دیده‌دار (۱۳۹۸)، زوار و همکاران (۱۳۹۸)، کوهی (۱۳۹۷)، اردشیری و همکاران (۱۳۹۵)، اسلامی و همکاران (۱۳۹۳)، کونانی و همکاران (۱۳۹۲)، عظیمی و همکاران (۱۳۹۰)، اوتو و لیوماپنت^۱ (۲۰۲۲)، الهیوسین^۲ و همکاران (۲۰۲۰)، ساکیز^۳ و همکاران (۲۰۲۰)، وبستر و لیوماپنت^۴ (۲۰۲۰)، محمد و لاول^۵ (۲۰۲۰)، کیم و کیم^۶ (۲۰۱۸)، پیاو^۷ و همکاران (۲۰۱۴)، موکرچی^۸ (۲۰۱۳)، بر بررسی نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس اذعان نموده اند.

در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می‌بایست بیان نمود که برای تحول در نظام آموزش و پرورش، باید از مدیریت در این نظام آغاز کرد. مدیریت آموزشی، در سازمانی صورت می‌گیرد که اهداف آن، بر اساس انسان‌ها باشد و رشد و پرورش کودکان، نوجوانان، جوانان و بزرگسالان مطرح باشد. انتخاب مدیران دارای نگرش، دانش و مهارت حرفه‌ای مدیریت می‌تواند تأثیر زیادی بر آینده نسل نو داشته باشد و در واقع، آینده یک جامعه در دستان آنها است (تیرگیر و همکاران، ۱۴۰۱). مدیریت مدارس از یک سو با منابع و توزیع آن و از سوی دیگر با سرمایه اصلی جامعه، یعنی فرزندان که آینده‌ساز یک کشور هستند، سر و کار دارد. بنابراین، این حوزه دارای اهمیت اقتصادی و اجتماعی بسیاری است و نبود کارایی و اثربخشی لازم در آن می‌تواند آینده مبهم یک جامعه را رقم بزند. با این حال، در ایران هنوز هم بر نحوه انتخاب و انتصاب مدیران مدارس، از مطلوبیت لازم برخوردار نیست. در مسیر مدیریت مدارس، انتخاب معلمان مجرب و کارآزموده برای وظایف اجرایی بسیار حائز اهمیت است. عدم توجه به این نکته می‌تواند منجر به کاهش عملکرد آموزشی و ضربه به پیشرفت دانش‌آموزان شود. همچنین، استفاده از سابقه کار و مزایای بازنشستگی به تنهایی برای انتخاب مدیران مدارس منطقی نیست، زیرا این معیارها نمی‌توانند توانایی‌ها و ویژگی‌های مدیریتی مدیران را تضمین کنند. این ممکن است باعث شود که افرادی بدون تحصیلات مرتبط با حوزه مدیریت در پست‌های مدیریتی قرار بگیرند. علاوه بر این، برخی از افراد ممکن است توانایی و صلاحیت‌های لازم را داشته باشند، اما به دلیل عدم جذابیت شغلی در حوزه مدیریت آموزشی، از پذیرش مسئولیت خودداری کنند. این وضعیت نشان دهنده نیاز به رهبران آموزشی مناسب و نوآور است که علاوه بر پاسخگویی به نیازهای نسل جدید، بتوانند با روند پیشرفت علم و فناوری در جهان همگام شوند. به همین دلیل، در این پژوهش، به بررسی سطح مدیران مدارس از لحاظ نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدارس منطقه آبخش، برای بهبود وضعیت عملکرد این مدیران پرداخته می‌شود. اهمیت این موضوع، به حدی است که در بیانیه گام دوم، رهبر معظم انقلاب اسلامی، بر بکارگیری مدیران با نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مطلوب تأکید داشته‌اند. بنابراین، برای رسیدن به یک عملکرد مطلوب، نیازمند مدیرانی در مدارس هستیم که از لحاظ نگرش، مهارت و دانش مدیریتی در سطح مطلوبی باشند. لازمه این امر بررسی سطح نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس می‌باشد تا در صورت ضعف در نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس، برنامه ریزی‌های لازم جهت بهبود این فاکتورها در مدیران مدارس صورت گیرد. در همین راستا این پژوهش به بررسی و تعیین سطح نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش می‌پردازد. سؤال اصلی در این تحقیق به این صورت مطرح است که وضعیت نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش در چه سطحی می‌باشد؟

1- Otto & Lumapenet

2- Alhussein

3- Sakiz

4- Webster & Litchka

5- Mohammed & Lawal

6- Kim & Kim

7- Piaw

8- Mukherjee

روش پژوهش

روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر جمع آوری داده ها توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. جامعه آماری طبق اطلاعات آماری اداره آموزش و پرورش منطقه آپخش هست این پژوهش کلیه مدیران مدارس منطقه آپخش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ به تعداد ۵۴ نفر بود. با توجه به پایین بودن تعداد افراد جامعه آماری، برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری تمام شمار استفاده شد و کل جامعه آماری به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد. در بخش آمار استنباطی نیز برای بررسی و آزمون سؤال‌های پژوهش، از آزمون‌های ضریب چولگی و کشیدگی، تی تک‌نمونه‌ای و آنالیز واریانس یک‌راهه در قالب نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ استفاده شده است. در این پژوهش، محقق برای گردآوری اطلاعات به منظور آزمون سؤال‌های پژوهش از ابزار پرسشنامه نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس در جدول ۱ استفاده نموده است. روایی پرسشنامه‌ی مورد استفاده در این مطالعه، با نظرخواهی از اساتید محترم راهنما و مشاور مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است. بر اساس نتایج حاصله، که برای هر سه متغیر مورد بررسی در این مطالعه (دانش مدیریتی، مهارت مدیریتی و نگرش مدیریتی)، مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰ به دست آمد، مشخص گردید که پایایی پرسشنامه قابل قبول بوده است.

جدول ۱ مشخصات پرسشنامه‌ی پژوهش

متغیر	ابعاد	تعداد سوالات	طیف پاسخگویی	منبع
دانش مدیریتی	دانش برنامه‌ریزی منبع	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	صدرائی (۱۳۹۲)
	دانش رهبری و مدیریت	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	صدرائی (۱۳۹۲)
	دانش استفاده از رایانه	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	----
	دانش مدیریت اسناد و بایگانی	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	----
مهارت مدیریتی	مهارت برنامه‌ریزی	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	صدرائی (۱۳۹۲)
	مهارت رهبری و مدیریت	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	صدرائی (۱۳۹۲)
	مهارت استفاده از رایانه	۶ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	----
نگرش مدیریتی	وابستگی سازمانی	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	عظیمی، حسین و همکاران (۱۳۹۰)
	آموزش، ارزشیابی و ارتقاء	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	عظیمی، حسین و همکاران (۱۳۹۰)
	همکاران	۵ سوال	خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم	عظیمی، حسین و همکاران (۱۳۹۰)

یافته ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۲ به بحث و بررسی پیرامون شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق و در جدول ۳ پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه در جداول ۴ تا ۶ به تحلیل سوال های پژوهش پرداخته شد.

جدول ۲ شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
دانش برنامه‌ریزی منبع	۵۴	۳,۷۷	۰,۵۸	۲,۲	۴,۸۰
دانش رهبری و مدیریت	۵۴	۳,۸۹	۰,۶۴	۲,۴۰	۵
دانش استفاده از رایانه	۵۴	۳,۵۷	۰,۸۸	۱,۲	۵
دانش مدیریت اسناد و بایگانی	۵۴	۳,۹۰	۰,۸۰	۱	۵
دانش مدیریتی	۵۴	۳,۷۸	۰,۶۱	۲,۴۰	۴,۹۵
مهارت برنامه ریزی	۵۴	۳,۹۴	۰,۶۶	۱,۸	۵
مهارت رهبری و مدیریت	۵۴	۳,۸۹	۰,۶۴	۲	۵
مهارت استفاده از رایانه	۵۴	۳,۶۹	۰,۷۸	۱,۵	۵
مهارت مدیریتی	۵۴	۳,۸۴	۰,۶۲	۱,۷۷	۵
وابستگی سازمانی	۵۴	۴,۳۰	۰,۶۴	۲	۵
آموزش، ارزشیابی و ارتقاء	۵۴	۳,۵۳	۰,۹۴	۱	۵
همکاران	۵۴	۴,۱۳	۰,۸۰	۱	۵
نگرش مدیریتی	۵۴	۳,۹۹	۰,۶۴	۲,۲	۵

جدول شماره ۲ بیانگر این بوده است که میانگین نمرات متغیر "دانش مدیریتی" برابر با ۳,۷۸ از ۵ با انحراف معیار ۰,۶۱ محاسبه شده است؛ به نحوی که کمترین مقدار این متغیر برابر با ۲,۴۰ و بیشترین مقدار آن نیز برابر با ۴,۹۵ بوده است. میانگین نمرات متغیر "مهارت مدیریتی" برابر با ۳,۸۴ از ۵ با انحراف معیار ۰,۶۲ محاسبه شده است؛ به نحوی که کمترین مقدار این متغیر برابر با ۱,۷۷ و بیشترین مقدار آن نیز برابر با ۵ بوده است. میانگین نمرات "نگرش مدیریتی" برابر با ۳,۹۹ از ۵ با انحراف معیار ۰,۶۴ محاسبه شده است؛ به نحوی که کمترین مقدار این متغیر برابر با ۲,۲ و بیشترین مقدار آن نیز برابر با ۵ بوده است. شایان ذکر است.

جدول ۳ نتایج آزمون نرمال بودن داده ها

متغیرها	چولگی		کشیدگی	
	ضریب چولگی	خطای استاندارد	ضریب کشیدگی	خطای استاندارد
دانش مدیریتی	-۰,۳۴	۰,۳۲	-۰,۳۹	۰,۶۳
مهارت مدیریتی	-۰,۴۹	۰,۳۲	۱,۱۱	۰,۶۳
نگرش مدیریتی	-۰,۶۸	۰,۳۲	۰,۵۳	۰,۶۳

همانطور که در جدول فوق نمایان است، مقدار ضریب چولگی و کشیدگی تمامی متغیرها در بازه امن و قابل قبول (+۲ و -۲) بوده است، لذا می توان اینگونه استنباط نمود که متغیرهای تحقیق از توزیع آماری نرمال پیروی می کنند و می توان برای بررسی

سؤالات پژوهش از آزمون‌های پارامتریک استفاده نمود. برای بررسی سؤال وضعیت نگرش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آپبخش چگونه می‌باشد؟ از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است که نتایج به دست آمده از آن در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

جدول ۴ نتایج مربوط به آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای سؤال اول

متغیر / مولفه ها	میانگین	مقدار تی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	
				حد پایین	حد بالا
وابستگی سازمانی	۴,۳۰	۱۴,۷۲	۰,۰۱	۱,۱۲	۱,۴۷
آموزش، ارزشیابی و ارتقاء	۳,۵۳	۴,۱۹	۰,۰۱	۰,۲۷	۰,۷۹
همکاران	۴,۱۳	۱۰,۴۱	۰,۰۱	۰,۹۱	۱,۳۵
نگرش مدیریتی	۳,۹۹	۱۱,۲۸	۰,۰۱	۰,۸۱	۱,۱۶

بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای که در جدول ۴ مذکور ارائه گردیده است، مشخص شد که در سطح معناداری ۰/۰۱ که از سطح معناداری ۵ درصد نیز کمتر بوده است، میانگین نگرش مدیریتی و ابعاد ۳ گانه‌ی آن (وابستگی سازمانی، آموزش، ارزشیابی و ارتقاء، و همکاران) در بین مدیران مدارس منطقه آپبخش، بالاتر از نمره‌ی معیار (نمره ۳) بوده است. بنابراین، می‌توان این‌چنین اذعان داشت که از لحاظ آماری، وضعیت نگرش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آپبخش در سطح مطلوبی قرار داشته است. برای بررسی سؤال وضعیت مهارت مدیریتی مدیران مدارس منطقه آپبخش چگونه می‌باشد؟ از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است که نتایج به دست آمده از آن در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

جدول ۵ نتایج مربوط به آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای سؤال دوم

متغیر / مولفه ها	میانگین	مقدار تی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	
				حد پایین	حد بالا
مهارت برنامه‌ریزی	۳,۹۴	۱۰,۵۰	۰,۰۱	۰,۷۶	۱,۱۲
مهارت رهبری و مدیریت	۳,۸۹	۱۰,۲۶	۰,۰۱	۰,۷۲	۱,۰۷
مهارت استفاده از رایانه	۳,۶۹	۶,۵۰	۰,۰۱	۰,۴۷	۰,۹۰
مهارت مدیریتی	۳,۸۴	۹,۸۷	۰,۰۱	۰,۶۷	۱,۰۱

بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای که در جدول مذکور ارائه گردیده است، مشخص شد که در سطح معناداری ۰/۰۱ که از سطح معناداری ۵ درصد نیز کمتر بوده است، میانگین مهارت مدیریتی و ابعاد ۳ گانه‌ی آن (مهارت برنامه‌ریزی، مهارت رهبری و مدیریت، و مهارت استفاده از رایانه) در بین مدیران مدارس منطقه آپبخش، بالاتر از نمره‌ی معیار (نمره ۳) بوده است. بنابراین، می‌توان این‌چنین اذعان داشت که از لحاظ آماری، وضعیت مهارت مدیریتی مدیران مدارس منطقه آپبخش در سطح مطلوبی قرار داشته است.

برای بررسی سؤال وضعیت دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش چگونه می‌باشد؟ از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است که نتایج به دست آمده از آن در جدول شماره ۶ ارائه شده است.

جدول ۶ نتایج مربوط به آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای سؤال سوم

متغیر / مولفه ها	میانگین	مقدار تی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	بازه اطمینان ۹۵ درصدی	
					حد پایین	حد بالا
دانش برنامه‌ریزی منبع	۳,۷۷	۹,۶۶	۰,۰۱	۰,۷۷	۰,۶۱	۰,۹۳
دانش رهبری و مدیریت	۳,۸۹	۱۰,۲۴	۰,۰۱	۰,۸۹	۰,۷۲	۱,۰۷
دانش استفاده از رایانه	۳,۵۷	۴,۸۱	۰,۰۱	۰,۵۷	۰,۳۳	۰,۸۱
دانش مدیریت اسناد و بایگانی	۳,۹۰	۸,۱۸	۰,۰۱	۰,۹۰	۰,۶۷	۱,۱۲
دانش مدیریتی	۳,۷۸	۹,۳۲	۰,۰۱	۰,۷۸	۰,۶۱	۰,۹۵

بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای که در جدول مذکور ارائه گردیده است، مشخص شد که در سطح معناداری ۰/۰۱ که از سطح معناداری ۵ درصد نیز کمتر بوده است، میانگین دانش مدیریتی و ابعاد ۴ گانه‌ی آن (دانش برنامه‌ریزی منبع، دانش رهبری و مدیریت، دانش استفاده از رایانه، و دانش مدیریت اسناد و بایگانی) در بین مدیران مدارس منطقه آبخش، بالاتر از نمره‌ی معیار (نمره ۳) بوده است. بنابراین، می‌توان این‌چنین ادعان داشت که از لحاظ آماری، وضعیت دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش در سطح مطلوبی قرار داشته است.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال بررسی نگرش، مهارت و دانش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ انجام شده است. نتایج سؤال اول مبنی بر وضعیت نگرش مدیریتی مدیران مدارس منطقه آبخش در چه سطحی می‌باشد؟ نشان داد که در سطح معناداری کمتر از ۱ درصد، میانگین نگرش مدیریتی و مؤلفه‌های ۳ گانه آن (وابستگی سازمانی، آموزش، ارزشیابی و ارتقاء، و همکاران) در مدیران مدارس منطقه آبخش، بالاتر از نمره معیار ۳ بوده است. یعنی اینکه وضعیت نگرش مدیریتی مدیران مدارس و مؤلفه‌های مربوطه، بالاتر از سطح متوسط و در وضعیت مطلوبی بوده است. البته شایان ذکر است که از بین مؤلفه‌های ۳ گانه مذکور، بیشترین میانگین مربوط به مؤلفه‌ی "وابستگی سازمانی" (با مقدار ۴/۳۰) و کمترین میانگین نیز مربوط به مؤلفه‌ی "آموزش، ارزشیابی و ارتقاء" (با مقدار ۳/۵۳) بوده است. این یافته پژوهشی، با نتایج به دست آمده از مطالعات کاظمی و همکاران (۱۴۰۰) که به دلیل نتایج بدست آمده در جدول (۴) پژوهش و همچنین ضریب استاندارد، مقادیرتی و مقدار Pvalue که تمامی اثرات مستقیم را نشان می‌دهد و با توجه به مقادیر ارائه شده می‌توان گفت مهارت مدیران، نگرش شغلی و دانش بنیادی بر عملکرد مدیران تاثیر مثبت و معنی داری را دارا می‌باشد و عظیمی و همکاران (۱۳۹۰) که فرضیات پژوهش تاثیر متغیر نیروی انسانی پیرامون با مولفه‌های همکاران، مدیران و مافوق و متغیر ماهیت شغل و سازمان با مولفه‌های وابستگی شغلی، وابستگی سازمانی، تناسب شغل با شاغل و طراحی شغل و متغیر عوامل سازمانی و محیطی با مولفه‌های حجم کار و استرس محیطی، شرایط فیزیکی کار، حقوق و مزایای شغلی، آموزش، ارزشیابی و ارتقاء و توازن در زندگی شغلی و خانوادگی در نگرش شغلی و سازمانی کارکنان را با استفاده از روش تحلیل عاملی به این نتیجه دست یافت که این متغیرها در نگرش شغلی و سازمانی تاثیر داشته و همراستا می‌باشد.

نتایج سؤال دوم مبنی بر وضعیت مهارت مدیریتی مدیران مدارس منطقه آپبخش چگونه می باشد؟ نشان داد که در سطح معناداری کمتر از ۱ درصد، میانگین مهارت مدیریتی و مؤلفه‌های ۳ گانه آن (مهارت برنامه‌ریزی، مهارت رهبری و مدیریت، و مهارت استفاده از رایانه) در مدیران مدارس منطقه آپبخش، بالاتر از نمره معیار ۳ بوده است. یعنی اینکه وضعیت مهارت مدیریتی مدیران مدارس و مؤلفه‌های مربوطه، بالاتر از سطح متوسط و در وضعیت مطلوبی بوده است. البته شایان ذکر است که از بین مؤلفه‌های ۳ گانه مذکور، بیشترین میانگین مربوط به مؤلفه‌ی "مهارت برنامه‌ریزی" (با مقدار ۳/۹۴) و کمترین میانگین نیز مربوط به مؤلفه‌ی "مهارت استفاده از رایانه" (با مقدار ۳/۶۹) بوده است. این یافته‌ی پژوهشی با نتایج به دست آمده از مطالعات توکل‌نیا (۱۴۰۱) که در سطح آماراستنباطی از آماره کلموگروف اسمیرنوف برای توزیع نرمال بودن داده‌ها و در آماره تی تک نمونه‌ای برای بررسی سوالات استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که ارزیابی عملکرد مدیران مدرسه‌های شهرستان چمستان بر اساس ابعاد برنامه‌ریزی، سازماندهی، ارزشیابی، هدایت و رهبری، نظارت و کنترل در سطح بالایی قرار می‌گیرد. و بیری‌پور و اچرش (۱۴۰۱) که نشان داد مهارت‌های بین فردی و مشارکت در هر مدرسه، مانند یک سیستم زنده، نیازمند این است که برای بقای خود با محیط پیرامونی ارتباط داشته باشد و در عین حال نیازمند پویایی درونی نیز می‌باشد که بدون ارتباط با بیرون ممکن نیست. مهارت‌های سازگاری با فناوری جدید نیز یکی از دستاوردهای مهم انتقال به آموزش مجازی در دوران کووید ۱۹ بوده که منجر به آشنایی معلمان، دانش‌آموزان و والدین با ابزارهای نوین تدریس شد و به عبارتی فرصت آموزش مجازی امکان‌نواوری را برای معلمان فراهم نمود که همواره به دنبال بروز خلاقیت و ابتکار در کلاس درس بوده‌اند و همچنین مدیران باید تمرکز خود را به جای ارزیابی‌های پایانی، بر روی ارزیابی‌های تکوینی، ارزیابی همتایان و بازخورد قرار دهند و از دغدغه‌هایی چون تقلب و راهکارهای جلوگیری از آن عبور کنند. ارزشیابی همتا و تکوینی از جمله اقدامات مؤثر جهت اطمینان از موفقیت اقدامات صورت گرفته در دوره‌های مجازی بوده که با نتایج تحقیق حاضر همسو می‌باشد؛ اما با نتایج به دست آمده از مطالعات دیده‌دار (۱۳۹۸) و کوهی (۱۳۹۷) ناهمسو بوده است.

نتایج سؤال سوم مبنی بر وضعیت مهارت مدیریتی مدیران مدارس منطقه آپبخش چگونه می باشد؟ نشان داد که در سطح معناداری کمتر از ۱ درصد، میانگین دانش مدیریتی و مؤلفه‌های ۴ گانه آن (دانش برنامه‌ریزی منبع، دانش برنامه‌ریزی و مدیریت، دانش استفاده از رایانه، و دانش مدیریت اسناد و بایگانی) در مدیران مدارس منطقه آپبخش، بالاتر از نمره معیار ۳ بوده است. یعنی اینکه وضعیت دانش مدیریتی مدیران مدارس و مؤلفه‌های مربوطه، بالاتر از سطح متوسط و در وضعیت مطلوبی بوده است. البته شایان ذکر است که از بین مؤلفه‌های ۴ گانه مذکور، بیشترین میانگین مربوط به مؤلفه‌ی "دانش مدیریت اسناد و بازرگانی" (با مقدار ۳/۹۰) و کمترین میانگین نیز مربوط به مؤلفه‌ی "دانش استفاده از رایانه" (با مقدار ۳/۵۷) بوده است. این یافته‌ی پژوهشی با نتایج به دست آمده از مطالعات کاظمی و همکاران (۱۴۰۰) که دلیل آن در بالا ذکر شد و خنیفر و همکاران (۱۳۹۹) به دلیل نتایج جدول ۱۳ که نشان می‌دهد میزان واریانس تبیین شده دانشی ۶۰٪، حرفه‌ای ۶۱٪، ویژگی‌های شخصیتی ۷۲٪، اجرایی ۶۳٪، رهبری و هدایت ۶۵٪، ارتباطات ۶۲٪، و ادراکی ۶۶٪ است و همه در سطح قابل توجه هستند و همچنین مثبت بودن مقادیر $Q2$ برای تمامی متغیرها که نشان می‌دهد این متغیرها اثر معنی‌داری بر شایستگی مدیران مدارس داشته همسو می‌باشد.

در بحث پیشنهادات پژوهش می‌بایست بیان نمود که از طرف سازمان‌های متولی آموزش دوره‌های ضمن خدمت، از افراد متخصص و مجرب برای انتصاب در مقام مدیریت مدارس استفاده شود و با استفاده از سیستم‌های ارزیابی به میزان یادگیری و ارتقاء آنها توجه شود. همچنین قبل از هرگونه تغییر و یا استخدام و جابه‌جایی مدیران با استفاده از ابزارها و سوالات استاندارد

به بررسی میزان شایستگی و مهارت‌های مدیران پرداخته شده و سپس متناسب با آن مدارس برای آنها پیشنهاد داده شود. از دیگر سو سیستمی جهت ارزیابی مدیران در مدارس تدارک دیده شود تا مدیران مدام در جهت ارتقاء شایستگی‌ها و مهارت‌های خود فعالیت کرده و آنها را ارتقاء دهند.

References

- Ardashiri, Hadi; Rezaei, Jaber; Khalili, Kiyomarth; Mohammadi Masiri, Farhad. (2015). Assessment of the educational needs of Lordegan elementary school principals in the academic year 94-95, World Conference on Psychology and Educational Sciences, Law and Social Sciences at the beginning of the third millennium, Shiraz, Idea Bazaar Sanat Sabz Research [In Persian].
- Ardestani, Abbas Saleh and athlete, Hadi. (2015). The role of human capital in increasing the return on investment based on the three-pronged model, human resource management research journal of Imam Hossein University (AS), volume 8, number 2, pp. 209-231 [In Persian].
- Azimi, Hossein; Gudarzi, Gholamreza; Ansari, Mohammad Ismail; Piraish, Reza; Abdizarin, Sohrab. (1390). Designing a questionnaire to measure the occupational and organizational attitude of government employees; Case study: 80 government organizations in the center of Zanjan province, Strategic Management Thought (Management Thought), Volume 5, Number 1 (Series 9) pp. 169-200 [In Persian].
- Alhussein, E. B., Ghnaim, K. A., & Abu Albasal, N. (2020). The degree to which the school principals of public schools in the Kasbah of Salt possess schools' crisis management skills from the view point of counselors. *Journal of Educational and Social Research*, 10(5), p. 168.
- Alsarhan, F., & Valax, M. (2020). Conceptualization of wasta and its main consequences on human resource management. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/IMEFM-02-2019-0072>
- Birmipour, Ali; Echresh, Shida. (1401). Examining the skills needed by school administrators in the post-corona era: a synthesis study, management and planning in educational systems, Volume 15, Number 2, pp. 145-166 [In Persian].
- Deheddar, Abbas. (2018). Evaluating the competences and skills of principals of elementary schools in Ilam city from the teachers' point of view, Master's thesis, Allameh Tabatabai University, Faculty of Psychology and Educational Sciences [In Persian].
- Flinchbaugh, C., Zare, M., Chadwick, C., Li, P., & Essman, S. (2020). The influence of independent contractors on organizational effectiveness: A review. *Human Resource Management Review*, 30(2), 100681.
- Farzaneh, Mohammad; Pourkrim, Javad; Nowrozi, Mitra. (2014). Presenting the model of professional qualifications of secondary school principals, *Educational Leadership and Management Quarterly*, Volume 9, Number 2, pp. 83-95 [In Persian].
- Islamia, Fatima; Mohammad Davoudi, Amir Hossein. (2013). Evaluating the level of qualifications and professional skills of primary school principals and its relationship

- with teachers' job commitment and attachment, *Education and Evaluation (Educational Sciences)*, Volume 7, Number 27, pp. 103-116 [In Persian].
- Kazemi, Akbar; Samari, Maryam; Kahan, Javad (2021). Relationships of managerial skills, job attitude, knowledge and basic information with the performance of school principals based on responding to environmental needs with the mediation of moral commitment and collective efficiency, *bimonthly scientific-research journal New Approach in Educational Management*, Volume 12, Number 6, p. 35-49 [In Persian].
- Khanifar, Hossein; Naderi Bani, Nahid; Ebrahimi, Salahuddin; Fayazi, Marjan; Rahmati, Mohammad Hossein. (2019). School principals: Competence, knowledge, ability and skills and presentation of the model, *bimonthly scientific-research journal of a new approach in educational management*, period 11, number 45, pp. 1-30 [In Persian].
- Kohi, Mirhossein. (2017). Educational needs assessment of middle school principals in Tehran province based on three management skills and presenting the proposed model of in-service training for them, *New Strategies of Educational Management*, Volume 1, Number 2, pp. 26-46 [In Persian].
- Kunani, Cobra; Maleki, Hassan; Mehdian Amrai, Akram. (2012). Determining the educational needs (educational needs assessment) of secondary school principals in Kohdasht city in order to provide strategies for designing and developing a suitable educational program for them, the second international conference on management, entrepreneurship and economic development, Qom, Payam Noor University [In Persian].
- Mir Bagheriher, Mirnaser. (2018). Investigating the role of key management indicators on regional development (a case study of school principals in Nemin city), *Geography (Regional Planning)*, Volume 36, Number 9, pp. 315-306 [In Persian].
- Mossadegh Rad, Ali Mohammad. (2003), investigating the relationship between employees' job satisfaction and the management style of university hospitals in Isfahan city in 2003, *Journal of Humanities and Social Sciences*, Volume 4, Number 12 [In Persian].
- Moulai, Ali; Valinajadi, Ali; Johari, Karim; Aman Elahi, Alireza. (2011). Investigating the presence of Iranian neurosciences based on scientometric indicators, *Health Management*, Volume 14, Number 44, pp. 61-70 [In Persian].
- Mohammed, A., & Lawal, N. (2020). Resource management skills needed by principals of Secondary Schools in Yobe state, Nigeria. *International Journal of Innovative Development and Policy Studies*, 8(3), 45-53.
- Mukherjee, S. (2013). A study of the managerial skills of school principals and performance of schools. *Journal of Indian Research*, 1(2), 81-86.
- Otto, L., & Lumapenet, H. (2022). Technological Leadership and Crisis Management Skills of the School Administrators Towards School Development in the Special Geographical Area of MBHTE-BARMM. *International Journal of Advance Research and Innovative ideas in Education*, 8(3), pp. 3934-3937.
- Piaw, C. Y., Hee, T. F., Ismail, N. R., & Ying, L. H. (2014). Factors of leadership skills of secondary school principals. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, pp. 5125-5129.

- Popescu, L., Iancu, A., Avram, M., & Avram, D. (2020). The Role of Managerial Skills in the Sustainable Development of SMEs in Mehedinti County, Romania. *Sustainability*, 12(3), pp. 11 -19.
- Payer, Mohammad Hassan. (1995). Educational management as a professional field, *Journal of Management in Education*, No. 13, Spring [In Persian].
- Reina, R., & Scarozza, D. (2021). Human resource management in the public administration. *Organizational development in public administration: The Italian way*, pp. 61-101.
- Sakız, H., Ekinçi, A., & Sarıçam, H. (2020). Teachers' perceptions of their school managers' skills and their own self-efficacy levels. *International Journal of Leadership in Education*, 23(5), pp. 585-603.
- Sadeghi Nia, Zohra, Salehi, Keyvan, Moghadamzadeh, Ali. (2017). A phenomenological approach in identifying effective factors in evaluating the performance of elementary school principals, two quarterly scientific research journals of school management, 6th term, 2nd issue [In Persian].
- Salimi, Brat; Namur, Yusuf; truthful, great; Soleimani, Turan. (2022). Examining the skills needed by future educational managers, *Quarterly Journal of Management and Leadership Studies in Educational Organizations*, Volume 2, Number 4, pp. 89-112. [In Persian].
- Tokalinia, Samaneh. (2022), evaluating the managerial performance of principals in Chamestan elementary schools, master's thesis, Amol Institute of Higher Education, Faculty of Humanities [In Persian].
- Thirgir, Heshmat Elah; Nikkhah, Mohammad; Saidian, Narges. (2022). Comparative study and balancing of the selection and appointment of future principals for secondary schools, *Iran Future Studies*, Volume 7, Number 2, pp. 103-132 [In Persian].
- Webster, K., & Litchka, P. (2020). Planning for Effective School Leadership: Teachers' Perceptions of the Leadership Skills and Ethical Behaviors of School Principals. *Educational Planning*, 27(1), pp. 31-47.
- Zwar, Taqi; Malekpour, Alireza; Maleki Avarsin, Sadegh. (2018). Prioritizing educational needs of management skills of Tabriz school principals, *School Management*, Volume 7, Number 2, pp. 236-250. [In Persian].

The Quarterly Journal of Approach to
Philosophy in Schools and Organizations

Year 3, Number 2, Summer 2024, Pages 47 to 59

Original Article

<http://www.esbam.ir>

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

سال سوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۳

نوع مقاله: پژوهشی

ISSN: 2980-891X

The effectiveness of group education based on Snyder's theory on the level of academic enthusiasm of first grade high school students in Kaki city

Zahra Heidari Vahed: MA, Department of Psychology, Payam Nour University, Bushehr, Iran.

Seyed Younes Mohammadi yousefnejad *: Assistant Professor, Department of Psychology, Payam Nour University, Tehran, Iran (corresponding author).

Abstract

Introduction: The present research was conducted with the aim of the effectiveness of group training based on Snyder's theory of hope on the level of academic enthusiasm of first secondary school girls in Kaki city.

Method: The present research method was semi-experimental with a pre-test and post-test design with a control group. The statistical population of the present study was 512 female students of the first secondary school in Kaki city. The sample size of the research was 30 people by cluster sampling method. Group training protocol based on Snyder's theory of hope and Wang et al.'s (2011) academic enthusiasm questionnaire were used to collect data.

Findings: The results of the research showed that group training based on Snyder's theory of hope improved each of the components of academic enthusiasm, i.e. behavioral aspect, emotional aspect and cognitive aspect in the subjects of the experimental group compared to the control group.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that by strengthening group education based on Snyder's theory of hope among students, it is possible to improve their academic enthusiasm in schools.

Keywords: group education based on Snyder's theory of hope, academic enthusiasm.

*Corresponding author: Assistant Professor, Department of Psychology, Payam Nour University, Tehran, Iran.

Email: Mohammadi_1355@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.462977.1060](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.462977.1060)

The effectiveness of group education based on Snyder's theory on the level of academic enthusiasm of first grade high school students in Kaki city

Detailed Abstract

Introduction: The present research was conducted with the aim of the effectiveness of group training based on Snyder's theory of hope on the level of academic enthusiasm of first secondary school girls in Kaki city.

Materials and methods: The present research method was semi-experimental with a pre-test and post-test design with a control group. The statistical population of the present study was 512 female students of the first secondary school in Kaki city. The sample size of the research was 30 people by cluster sampling method. Group training protocol based on Snyder's theory of hope and Wang et al.'s (2011) academic enthusiasm questionnaire were used to collect data.

Results and discussion: The importance of the first secondary course appears after the primary course. This stage is considered as the period of general education; The period that is responsible for the transition from childhood to the end of adolescence and the beginning of youth. The first secondary period is a very important period in terms of philosophical, biological, psychological and social foundations. A course that connects general education to higher education and prepares many groups to enter the society and labor market; Therefore, any kind of inadequacy and disruption in this period will directly affect the performance and quality of both education circles, general and higher education. The first secondary period is one of the important, sensitive and effective periods in the personal and social life of students. It is a course that has commonalities and advantages with other educational courses due to the biological, social and psychological conditions of its students and has a wide spectrum that includes adolescence and at the end of the spectrum it reaches the world of youth. In the middle school period, most of the special talents of teenagers and young people emerge, their learning power reaches its highest level, their curiosity finds a certain direction, and new life issues such as choosing a field, choosing a profession and job, managing a family, and tending to morals and professions. It occupies their minds and they reach the stage of understanding social, economic and spiritual values; Therefore, this course is very important in the education and training systems of different countries of the world (Khodarahmi, 2018).

Investigation and explanation of the research showed that group training based on Omid Snyder's theory is one of the educational methods that can affect the level of academic enthusiasm of students. Hope is strong when it includes valuable goals and having challenging but not insurmountable obstacles, there is a possibility of achieving them in the medium term. Hope has a positive correlation with physical and mental health, such as a positive response to medical intervention, mental health,

positive mood, avoidance of stressful life events, vitality and happiness in life affairs and problem solving, and predicts them. With the help of group training based on Snyder's theory of hope, people can be helped to make the most of opportunities, use their abilities and talents, and feel more fulfilled in their lives by setting meaningful goals and working tirelessly to achieve them. To be Hope is not just a happy feeling; Rather, it is a mechanism for the survival of us humans, without which we could never survive in the world. Our capacity for optimistic thinking begins to develop from early childhood. From the moment of birth, a person can gradually understand the correlations and finally reaches a place where he finds an understanding of causation. On the other hand, academic enthusiasm is closely related to the progress of students. Academic enthusiasm is the willingness of students to participate in daily school activities, such as attending classes, doing homework and following the teacher's instructions in class, the absence of which is considered to be one of the effective factors in dropping out of school. Academic enthusiasm is an important variable that is vital for learning to the extent that it is referred to as an important predictor of learning. This variable is also considered as the focal point of most theories related to academic failure. Two sources are effective in academic motivation: social source and personal source.

Among the social factors, we can mention supported academic performance, supportive relationships with peers, and family support, and among the personal factors, we can mention self-efficacy, self-esteem, and optimism, which, if the conditions are favorable, improve the individual's performance and growth. But it should be noted that if the student is not passionate about doing something, it is more likely that the person will suffer from academic burnout. Undoubtedly, the greater the passion in a job, the more likely a person will succeed in that job, and the lower the percentage of interest in a job, the higher the probability of burnout. In fact, the educational environment makes learners move towards valuable educational goals and participate more in academic activities and enjoy high academic performance and well-being. Academic enthusiasm is one of the types of enthusiasm that refers to the amount of energy that a learner spends on doing his academic work, as well as the level of effectiveness and efficiency achieved. Academic enthusiasm is essential in education studies and is a durable state within the individual that causes engagement and well-being in school activities.

Therefore, in the discussion of the research proposals, it should be stated that by guiding and informing the families in the field of group education based on Omid Snyder's theory, more help will be given to improve the academic enthusiasm of female students. By using appropriate and standardized educational packages in the field of group education based on Omid Snyder's theory, more help can be given to improve the academic enthusiasm of female students.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that by strengthening group education based on Snyder's theory of hope among students, it is possible to improve their academic enthusiasm in schools.

Keywords: group education based on Snyder's theory of hope, academic enthusiasm.

اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان دختر متوسطه اول شهر کاکلی

زهرا حیدری واحد: کارشناسی ارشد گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، عسلویه، ایران.
سید یونس محمدی یوسف نژاد*: استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان دختر متوسطه اول شهر کاکلی انجام شده است. **روش کار:** روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری پژوهش حاضر ۵۱۲ نفر از دانش آموزان دختر متوسطه اول شهر کاکلی بود. حجم نمونه پژوهش ۳۰ نفر به روش نمونه گیری خوشه ای بود. برای گردآوری داده ها از پروتکل آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر و پرسشنامه اشتیاق تحصیلی وانگ و همکاران (۲۰۱۱) استفاده گردید. **نتایج:** نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر باعث بهبود هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی یعنی جنبه رفتاری، جنبه هیجانی و جنبه شناختی در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه گردید. **نتیجه گیری:** نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که با تقویت آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر در بین دانش آموزان می توان به بهبود اشتیاق تحصیلی آنان در مدارس کمک فراوانی نمود.

واژگان کلیدی: آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر، اشتیاق تحصیلی.

*نویسنده مسئول: استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: Mohammadi_1355@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.462977.1060](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.462977.1060)

مقدمه

اهمیت دوره متوسطه اول پس از دوره ابتدایی نمایان می شود. این مقطع، دوره تعلیمات عمومی به شمار می رود؛ دوره ای که انتقال از کودکی را به اواخر دوره نوجوانی و شروع جوانی، به عهده دارد. دوره متوسطه اول، از لحاظ مبانی فلسفی، زیستی، روانی و اجتماعی دوره بسیار مهمی است. دوره ای که آموزش عمومی را به آموزش عالی پیوند می دهد و گروه کثیری را برای ورود به جامعه و بازار کار مهیا می کند؛ از این رو هر نوع نارسائی و خلل در این دوره مستقیماً بر عملکرد و کیفیت هر دو حلقه آموزش، عمومی و عالی، تأثیر بسزائی خواهد داشت. دوره متوسطه اول از دوره های مهم، حساس و مؤثر در زندگی فردی و اجتماعی دانش آموزان است. دوره ای است که به سبب وضع زیستی، اجتماعی و روانی دانش آموزان آن با سایر دوره های تحصیلی مشترکات و ممیزاتی دارد و دارای طیف وسیعی است که دوران نوجوانی را در بر می گیرد و در انتهای طیف به دنیای جوانی می رسد. در دوره متوسطه، قسمت اعظم استعداد های اختصاصی نوجوان و جوان بروز می کند، قدرت یادگیری آنان به حد اعلاء خود می رسد، کنجکاوی آنان جهت معینی می یابد و مسائل جدید زندگی نظیر انتخاب رشته، انتخاب حرفه و شغل، اداره خانواده و گرایش به مرام و مسلک، ذهن آنان را به خود مشغول می دارد و به مرحله ادراک ارزش های اجتماعی، اقتصادی و معنوی می رسند؛ از این رو این دوره در نظام های تعلیم و تربیت کشورهای مختلف جهان اهمیت زیادی دارد (خدارحمی، ۱۳۹۸). از طرفی اشتیاق تحصیلی^۱ در بین دانش آموزان ارتباط نزدیکی با آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر دارد. اشتیاق تحصیلی یک حالت ذهنی درون فردی می دانند که فرد را درگیر فعالیت های مدرسه می کند. همچنین پژوهش در مورد اشتیاق به مدرسه از زمانی شروع شد که معلمان و مربیان نگران ترک تحصیل دانش آموزان، انگیزه ضعیف و عدم درگیری دانش آموزان در فعالیت های مدرسه بودند. اخیراً علاقه زیادی به مطالعه اشتیاق به مدرسه و رابطه آن با احساسات دانش آموزان در ارتباط با محیط اطراف خود وجود دارد. در واقع محیط آموزشی باعث می شود یادگیرندگان به سمت اهداف ارزشمند آموزشی حرکت کنند و در فعالیت های تحصیلی مشارکت بیشتری داشته باشند و از بهزیستی و عملکرد تحصیلی بالایی برخوردار باشند. اشتیاق تحصیلی، یکی از انواع اشتیاق است که به میزان انرژی که یک یادگیرنده برای انجام کارهای تحصیلی خود صرف می کند و نیز به میزان اثربخشی و کارایی حاصل شده، اطلاق می شود (ارثرنر^۲، ۲۰۱۳). از طرفی اشتیاق تحصیلی تا حدی ارتباط نزدیکی با پیشرفت دانش آموزان دارد. اشتیاق تحصیلی تمایل دانش آموزان به مشارکت در فعالیت های روزانه مدرسه از قبیل شرکت در کلاس ها، انجام تکالیف کلاسی و دنبال کردن دستورات معلم در کلاس است که عدم آن از جمله عوامل مؤثر در ترک تحصیل محسوب می شود. اشتیاق تحصیلی متغیر مهمی است که برای یادگیری حیاتی است تا جایی که از آن به عنوان یک منادی مهم یادگیری یاد می شود. این متغیر همچنین به عنوان نقطه محوری اکثر نظریات مربوط به افت تحصیلی به حساب می آید. دو منبع در اشتیاق تحصیلی مؤثر است: منبع اجتماعی و منبع شخصی. از جمله عوامل اجتماعی می توان به عملکرد تحصیلی حمایت شده، روابط حمایتی با همسالان و حمایت خانواده اشاره کرد و از جمله عوامل شخصی می توان به خودکارآمدی، عزت نفس و خوش بینی اشاره کرد که در صورت محیا بودن شرایط باعث بهبود عملکرد فرد و رشد او می شود اما باید به این نکته توجه شود که اگر دانش آموز نسبت به انجام کاری اشتیاق نداشته باشد، احتمال بیشتری وجود دارد که فرد به عارضه ی فرسودگی شغلی تحصیلی مبتلا شود. بی شک هر چه اشتیاق در کاری بیشتر باشد احتمال موفق شدن فرد در آن کار بیشتر است و هر چه درصد علاقه به کاری کم شود، به تبع آن احتمال بروز فرسودگی نیز بیشتر خواهد بود (کادیم^۳ و همکاران، ۲۰۱۵). از سویی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر^۴ از جمله روش های

1- Academic enthusiasm

2- Orthner

3- Cadima

4- Group training based on Snyder's theory

آموزشی است که می تواند بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان تاثیرگذار باشد. امید را که سازه ای بسیار نزدیک به خوش بینی است، اسنایدر (۲۰۰۰) به عنوان سازه ای شامل دو مؤلفه مفهوم سازی کرده است: ۱- توانایی طراحی گذرگاه هایی به سوی هدف های مطلوب به رغم موانع موجود و ۲- کارگزار انگیزش برای استفاده از این گذرگاه ها، امید مجموع این دو مؤلفه است. طبق این مفهوم سازی، امید هنگامی نیرومند است که هدف های ارزشمندی را در برگیرد و با داشتن موانع چالش انگیز ولی نه برطرف نشدنی، احتمال دستیابی به آنها در میان مدت وجود داشته باشد جایی که ما به رسیدن به هدف ها اطمینان داریم، امید غیرضروری است جایی که مطمئن هستیم به هدف نخواهیم رسید، در این صورت نومیذمی شویم. طبق این مفهوم سازی، هیجان های مثبت و منفی محصول جنبی تفکر هدفمند امید و ناامیدی هستند. امید با سلامت روانی و جسمی که با انواع مقیاس ها مانند پاسخ مثبت به مداخله پزشکی، خلق مثبت، پرهیز از رویدادهای پرفشار زندگی، همبستگی مثبت دارد و آنها را پیش بینی می کند (اسنایدر، ۲۰۰۰؛ به نقل از والبک^۱، ۲۰۱۸). از طرفی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر از جمله روش های آموزشی است که می تواند بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان تاثیرگذار باشد. امید یکی از پایه های اصولی توان و قدرت روانی است که مشخص کننده دستاوردهای زندگی می باشد. امید، باور یک احساس بهتر از آینده است. امید، با نیروی نافذ خود سیستم فعالیتی را تحریک می کند تا سیستم بتواند تجارب نو را کسب کرده و نیروهای تازه را در ارگانسیم ایجاد نماید و در نتیجه، امید انسان را به تلاش و کوشش واداشته و او را به سطح بالایی از عملکردهای روانی و رفتاری نزدیک می کند. امید را نمی توان آگاهانه تجربه کرد ولی هنگامی که شخص تحت فشارهای غیر عادی، راه های پریچ و خم و تاریک زندگی قرار گیرد، احساس امیدواری در فرد امیدوار ظاهر شده و این، امید است که بعد از بحران ها، فرد را مجدداً به آرامش می رساند (اسنایدر، ۲۰۰۰؛ به نقل از والبک، ۲۰۱۸).

همچنین با بررسی پژوهش ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که تاکنون پژوهشی جامع در مورد اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان صورت نگرفته است و صرفاً موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله اینکه: نریمانی (۱۳۹۹)، روحانی (۱۳۹۸)، درتاج (۱۳۹۷)، شیخ الاسلامی (۱۳۹۶)، زارع (۱۳۹۶)، قدم پور (۱۳۹۵)، صادقی (۱۳۹۵)، عطایی (۱۳۹۵)، قاضی (۱۳۹۵)، امامی (۱۳۹۳)، لانگلويس^۲ (۲۰۲۰)، چن^۳ (۲۰۲۰)، لونگ^۴ (۲۰۲۰)، مورداک^۵ (۲۰۱۹)، یین^۶ (۲۰۱۹)، ون ارد^۷ (۲۰۱۸)، مارکوز^۸ (۲۰۱۷)، عیاش عبدو^۹ (۲۰۱۶)، والکبک^{۱۰} (۲۰۱۵) و روزنتال^{۱۱} (۲۰۱۵) نشان داد که آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان موثر است. در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می بایست بیان نمود که در مورد چرایی انجام این تحقیق می بایست گفت که انجام پژوهش های جدی در حوزه های مختلف به ویژه در مدارس امری ضروری بنظر می رسد. از جمله نتایج حاصل از این پژوهش این است که آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر می تواند بر اثربخشی این نظریه بر

1- Wahlbeck

2- Langlois

3- Chen

4- Long

5- Murdoch

6- Yin

7- Van Eerde

8- Marques

9- Ayyash-Abdo

11- Wahlbeck

12- Rozental

میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان کمک زیادی به بهره وران نماید و میزان اثرگذاری هر یک از عوامل را نمایان سازد. همین طور علاوه بر آموزش و پرورش، خانواده ها، مراکز مشاوره و کلینیک های کشور و مراکز آموزشی و پژوهشی از کاربران اصلی یافته های این پژوهش محسوب می شوند و می توانند از نتایج حاصل از این مطالعه در برنامه ریزی و تصمیم گیری های خود استفاده نمایند. از سویی با عنایت به این که اشتیاق تحصیلی دانش آموزان جزء اصول مهم در حوزه تحصیلی می باشند و کار بر روی آنها برای کمک به دانش آموزان در جامعه آماری مورد نظر کمتر صورت گرفته است انجام این تحقیق ضرورت دارد. بنابر آنچه بالا گفته شد سؤال اصلی در این تحقیق به این صورت مطرح است که آیا آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان دختر متوسطه اول شهر کاکای بوشهر موثر است؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش شامل ۵۱۲ نفر از دانش آموزان دختر متوسطه اول شهر کاکای در سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بود. برای انتخاب نمونه، روش های مختلفی وجود دارد، که در این تحقیق از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شد. برای این منظور هر ۲ آموزشگاه دخترانه دولتی شهر کاکای انتخاب و آن گاه از هر آموزشگاه منتخب و از هر کلاس ۱۵ نفر از دانش آموزانی که دارای اشتیاق تحصیلی پایینی نسبت به بقیه برخوردار بوده اند تعداد ۳۰ نفر به صورت تصادفی در دو گروه ۱۵ نفره آزمایش و گواه شمارش شدند و پس از توضیحات کامل افراد گروه آزمایش مورد آموزش و در گروه گواه آموزشی ارائه نخواهد شد. پرسشنامه استفاده شده از ۱ قسمت تشکیل شده است:

پرسشنامه اشتیاق تحصیلی وانگ و همکاران (۲۰۱۱): پرسشنامه اشتیاق تحصیلی توسط وانگ و همکاران (۲۰۱۱) معرفی شد. این پرسشنامه ۲۳ سوال دارد و سه جنبه رفتاری، هیجانی و شناختی اشتیاق به مدرسه را در بر می گیرد. اشتیاق رفتاری در دو خرده مقیاس (توجه ۱ تا ۳ و تمکین ۴ تا ۷)، اشتیاق هیجانی در دو خرده مقیاس (تعلق به مدرسه ۸ تا ۱۰ و ارزش گذاشتن به آموزش مدرسه ای ۱۱ تا ۱۵) و اشتیاق شناختی نیز به وسیله دو خرده مقیاس (خودتنظیمی ۱۶ تا ۱۹ و کاربرد راهبردشناختی ۲۰ تا ۲۳)، در مقیاس لیکرت ۵ درجه ای از تقریباً هرگز (۱) تا تقریباً همیشه (۵) اندازه گرفته می شوند. دامنه امتیاز این پرسشنامه بین ۲۳ تا ۱۱۵ خواهد بود. هر چه امتیاز حاصل شده از این پرسشنامه بیشتر باشد، نشان دهنده میزان بیشتر اشتیاق به مدرسه خواهد بود و بالعکس. حداقل امتیاز ممکن ۲۳ و حداکثر ۱۱۵ خواهد بود. نمره بین ۲۳ تا ۳۸ میزان اشتیاق به مدرسه در حد پایینی می باشد. نمره بین ۳۸ تا ۷۶ میزان اشتیاق به مدرسه در حد متوسطی می باشد. نمره بالاتر از ۷۶ میزان اشتیاق به مدرسه در حد بالایی می باشد. وانگ و همکاران (۲۰۱۱) پایایی پرسشنامه را به کمک ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ گزارش نمود. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شد. وانگ و همکاران (۲۰۱۱) روایی پرسشنامه را در پژوهش خود به کمک تحلیل عاملی ۰/۸۲ گزارش نمود. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

پروتکل آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر: در این تحقیق آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر طی ۹ جلسه و برگرفته از کتاب مداخلات روانشناسی مثبت نگر مگیار موئه (۲۰۰۹) به دانش آموزان دختر ارائه شد (مگیار موئه، ۲۰۰۹).

جدول ۱ جلسات پروتکل آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر مگیار موهه (۲۰۰۹)

جلسه	محتوا
اول	اجرای پیش آزمون. معرفی اعضا به یکدیگر، ساختار جلسات، اهداف برنامه آموزشی بر اساس نظریه امید.
دوم	بیان اهداف پژوهشگر از تشکر و برگزاری جلسات آموزشی و همچنین ارائه مفاهیم آموزشی پایه در نظریه امید اسنایدر، تبیین چگونگی رشد امید و ضرورت وجود آن.
سوم	شناسایی هدف و انواع آن به دانش آموزان و شناسایی شیوه صحیح برگزیدن اهداف مثبت، هر یک از دانش آموزان داستان زندگی خود را تعریف کند. هدف از این جلسه این است که به اعضا در یافتن امید کمک کنیم.
چهارم	شناسایی مسیرهای تفکر رسیدن به هدف و آموزش برگزیدن مسیر درست رسیدن به هدف.
پنجم	شناخت موانع در مسیر رسیدن به اهداف و برطرف کردن موانع و مشکلات قابل حل، مطرح کردن لیستی از اتفاقات جاری و ابعاد مهم زندگی و میزان رضایت افراد از هر یک از این اتفاقات مشخص شود.
ششم	افراد را به انتخاب اهداف مناسب و مطرح کردن ویژگی های اهداف مناسب ترغیب کنیم، شناساندن مؤلفه عاملیت امید به دانش آموزان و بالا بردن انگیزه در مؤلفه عاملیت امید، هدف در این جلسه و دو جلسه قبل امیدافزایی در دانش آموزان می باشد و کمک کنیم تا اعضا پس از یافتن به افزایش آن بپردازند.
هفتم	آموزش امید در میان زندگی واقعی و تحصیلی دانش آموزان و ایجاد حس تعهد به امید از طریق همکاری بین پژوهشگر و دانش آموزان، در این جلسه هدف حفظ و بقای امید در دانش آموزان می باشد.
هشتم	بالا بردن تفکر امیدوار در دانش آموزان، آموزش چگونگی خودبازنگری بر تفکرات امیدوار و آموزش استفاده از تکنیک های افزایش امید به دانش آموزان
نهم	جمع بندی جلسات آموزشی، بررسی اظهارنظر اعضا در مورد جلسات و رسیدن آنها به اهداف شان. اجرای پس آزمون.

یافته ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۲ به بحث و بررسی پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه در جداول ۳ تا ۵ به تحلیل پژوهش پرداخته شد.

جدول ۲ نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف برای فرض توزیع نرمال

متغیرها	مراحل	آماره	سطح معناداری
اشتتیاق تحصیلی	گروه آزمایش	۰/۱۷۶	۰/۱۰۶
	گروه گواه	۰/۱۸۶	۰/۰۶۹

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف در جدول ۲ نشان داد که سطح معناداری برای متغیر اشتتیاق تحصیلی بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین آماره کولموگروف- اسمیرنف در خصوص متغیرها در سطح ۰/۰۵ خطا معنی دار نبوده و بر این اساس توزیع

متغیرها نرمال می باشد. جهت بررسی اثر مداخله آزمایشی، تحلیل کوواریانس تک متغیری (آنکوا) روی نمره های پس آزمون، با کنترل نمره پیش آزمون های اشتیاق تحصیلی آزمودنی ها انجام گرفت.

جدول ۳ شاخص های تعدیل شده مربوط به هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی در آزمودنی های گروه آزمایش و گواه در مرحله پس آزمون

متغیرها	مراحل	گروه آزمایش		گروه گواه	
		میانگین	خطای استاندارد	میانگین	خطای استاندارد
جنبه رفتاری		۳۰/۶۳	۰/۳۸۳	۲۷/۸۲	۰/۳۸۳
جنبه هیجانی		۲۲/۰۹	۰/۲۸	۱۹/۵۷	۰/۲۸
جنبه شناختی		۶/۹۸	۰/۱۹۸	۵/۴۱	۰/۱۹۸

میانگین نمره تعدیل شده هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) در آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بیشتر از آزمودنی های گروه گواه است. برای بررسی اختلاف مشاهده شده، تحلیل کوواریانس چند متغیری روی نمره های پس آزمون هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) با گواه نمره پیش آزمون صورت گرفت.

جدول ۴ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری روی نمره های پس آزمون هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی

اثر	آزمون	ارزش	مقدار F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	پیلایی - بارتلت	۰/۷۵۲	۲۳/۲۵	۳	۲۳	۰/۰۰۰۱	۰/۷۵۲
	لامبدای ویلکز	۰/۲۴۸	۲۳/۲۵	۳	۲۳	۰/۰۰۰۱	۰/۷۵۲
	اثر هتلینگ	۳/۰۳	۲۳/۲۵	۳	۲۳	۰/۰۰۰۱	۰/۷۵۲
	بزرگترین ریشه خطا	۳/۰۳	۲۳/۲۵	۳	۲۳	۰/۰۰۰۱	۰/۷۵۲

جدول ۴ بیانگر نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری روی نمره های پس آزمون با گواه نمره پیش آزمون هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) بود. بین گروه های آزمایشی و گواه از لحاظ حداقل یکی از هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) تفاوت معنی داری در سطح ($P < 0/0001$) وجود دارد به عبارت دیگر می توان گفت که آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر باعث افزایش هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه می شود. بنابراین، فرضیه ۳ تحقیق مورد تایید قرار گرفت. برای بررسی تفاوت، تحلیل کوواریانس های یکراهه در متن مانکوا روی هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) انجام شد. نتایج این تحلیل در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵ نتایج تحلیل کوواریانس یکراهه در متن مانکوا روی نمره های پس آزمون با گواه نمره پیش آزمون هر یک از

مولفه های اشتیاق تحصیلی

منبع	شاخص ها متغیرها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی داری	مجذورات اتا
	جنبه رفتاری	۵۰/۶	۱	۵۰/۶	۲۴/۹	۰/۰۰۰۱	۰/۴۹۹
گروه	جنبه هیجانی	۴۰/۸	۱	۴۰/۸	۳۷/۵	۰/۰۰۰۱	۰/۶
	جنبه شناختی	۱۵/۸	۱	۱۵/۸	۲۹/۰۸	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳۸

نتایج تحلیل کوواریانس های یکراهه در متن مانکوا مندرج در جدول ۵ نشان داد که از نظر جنبه رفتاری ($F=24/9$) و جنبه هیجانی ($P<0/0001$ و $F=37/5$) و جنبه شناختی ($P<0/0001$ و $F=29/08$) بین گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر باعث افزایش هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه می شود. برای درک بهتر این تفاوت، میانگین نمره هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) را در مرحله پس آزمون بین گروه آزمایش و گواه با یکدیگر مقایسه می کنیم. میانگین نمره تعدیل شده هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بطور معناداری بیشتر از آزمودنی های گروه گواه است که نشان از تاثیر آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی (جنبه رفتاری، جنبه هیجانی، جنبه شناختی) در آزمودنی های گروه آزمایش نسبت به گروه گواه دارد.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان دختر متوسطه اول شهر کاکلی بود. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر باعث بهبود هر یک از مولفه های اشتیاق تحصیلی یعنی جنبه رفتاری، جنبه هیجانی و جنبه شناختی در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه گردید.

مشابه با این یافته ها در تحقیقات نریمانی (۱۳۹۹)، روحانی (۱۳۹۸)، درتاج (۱۳۹۷)، شیخ الاسلامی (۱۳۹۶)، زارع (۱۳۹۶)، قدم پور (۱۳۹۵)، صادقی (۱۳۹۵)، عطایی (۱۳۹۵)، قاضی (۱۳۹۵)، امامی (۱۳۹۳)، لانگلوپس (۲۰۲۰)، چن (۲۰۲۰)، لونگ (۲۰۲۰)، موردادک (۲۰۱۹)، ین (۲۰۱۹)، ون ارد (۲۰۱۸)، مارکوز (۲۰۱۷)، عیاش عبدو (۲۰۱۶)، والکبک (۲۰۱۵) و روزنتال (۲۰۱۵) به دست آمده است. بررسی و تبیین پژوهش نشان داد که آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر از جمله روش های آموزشی است که می تواند بر میزان اشتیاق تحصیلی دانش آموزان تاثیرگذار باشد. امید هنگامی نیرومند است که هدف های ارزشمندی را در برگیرد و با داشتن موانع چالش انگیز ولی نه برطرف نشدن، احتمال دستیابی به آنها در میان مدت وجود داشته باشد. امید با سلامت روانی و جسمی که با انواع مقیاس ها مانند پاسخ مثبت به مداخله پزشکی، سلامت ذهنی، خلق مثبت، پرهیز از رویدادهای پرفشار زندگی، نشاط و شادکامی در امور زندگی و مسأله گشایی همبستگی مثبت دارد و آنها

را پیش بینی می کند. به کمک آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر، می توان به افراد کمک کرد تا از فرصت‌ها بیشترین استفاده را ببرند، توانایی‌ها و استعداد‌های خود را به کار بگیرند و با تعیین اهداف معنی دار و تلاش خستگی ناپذیر برای تحقق آنها، در زندگی خود احساس کامروایی بیشتری داشته باشند. امید صرفاً یک حس خوشحال کننده نیست؛ بلکه مکانیزمی است برای بقای ما انسان‌ها که بدون آن هرگز نمی توانستیم در دنیا تاب بیاوریم. قابلیت ما برای تفکر امیدوارانه از اوایل کودکی شروع به رشد می کند. از همان لحظه‌ی تولد، فرد کم کم می تواند از همبستگی‌ها سر در بیاورد و در نهایت به جایی می رسد که درکی از علیت پیدا می کند. از طرفی اشتیاق تحصیلی تا حدی ارتباط نزدیکی با پیشرفت دانش آموزان دارد. اشتیاق تحصیلی تمایل دانش آموزان به مشارکت در فعالیت‌های روزانه مدرسه از قبیل شرکت در کلاس‌ها، انجام تکالیف کلاسی و دنبال کردن دستورات معلم در کلاس است که عدم آن از جمله عوامل مؤثر در ترک تحصیل محسوب می شود. اشتیاق تحصیلی متغیر مهمی است که برای یادگیری حیاتی است تا جایی که از آن به عنوان یک منادی مهم یادگیری یاد می شود. این متغیر همچنین به عنوان نقطه محوری اکثر نظریات مربوط به افت تحصیلی به حساب می آید. دو منبع در اشتیاق تحصیلی موثر است: منبع اجتماعی و منبع شخصی. از جمله عوامل اجتماعی می توان به عملکرد تحصیلی حمایت شده، روابط حمایتی با همسالان و حمایت خانواده اشاره کرد و از جمله عوامل شخصی می توان به خودکارآمدی، عزت نفس و خوش بینی اشاره کرد که در صورت محیا بودن شرایط باعث بهبود عملکرد فرد و رشد او می شود اما باید به این نکته توجه شود که اگر دانش آموز نسبت به انجام کاری اشتیاق نداشته باشد، احتمال بیشتری وجود دارد که فرد به عارضه‌ی فرسودگی شغلی تحصیلی مبتلا شود. بی شک هر چه اشتیاق در کاری بیشتر باشد احتمال موفق شدن فرد در آن کار بیشتر است و هر چه درصد علاقه به کاری کم شود، به تبع آن احتمال بروز فرسودگی نیز بیشتر خواهد بود. در واقع محیط آموزشی باعث می شود یادگیرندگان به سمت اهداف ارزشمند آموزشی حرکت کنند و در فعالیت های تحصیلی مشارکت بیشتری داشته باشند و از بهزیستی و عملکرد تحصیلی بالایی برخوردار باشند. اشتیاق تحصیلی، یکی از انواع اشتیاق است که به میزان انرژی که یک یادگیرنده برای انجام کارهای تحصیلی خود صرف می کند و نیز به میزان اثربخشی و کارایی حاصل شده، اطلاق می شود. اشتیاق تحصیلی در مطالعات آموزش و پرورش ضروری است و حالتی بادوام در درون فرد است که باعث درگیری و بهزیستی در فعالیت های مدرسه می شود.

از این رو در بحث پیشنهادات پژوهش می بایست بیان نمود که با هدایت و اطلاع رسانی مناسب به خانواده ها در زمینه آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر به بهبود اشتیاق تحصیلی دانش آموزان دختر کمک بیشتری صورت گیرد. با استفاده از پکیج های آموزشی مناسب و مدون در زمینه آموزش گروهی مبتنی بر نظریه امید اسنایدر به بهبود اشتیاق تحصیلی دانش آموزان دختر کمک بیشتری صورت گیرد.

References

- Atai, M., Hashemi Razini, H., Esmaili, S. (2015). The effectiveness of hope-based group training on students' academic procrastination, the third international conference on recent innovations in psychology, counseling and behavioral sciences [In Persian].
- Ayyash-Abdo, H., Sanchez-Ruiz, M. J., & Barbari, M. L. (2016). Resiliency predicts academic performance of Lebanese adolescents over demographic variables and hope. *Learning and Individual Differences*, 48, 9-16 [In Persian].
- Cadima, J., Doumen, S., Verschueren, K., & Buyse, E. (2015). Child engagement in the transition to school: Contributions of self-regulation, teacher-child relationships and classroom climate. *Early Childhood Research Quarterly*, 32, 1-12.
- Chen, J., Huebner, E. S., & Tian, L. (2020). Longitudinal relations between hope and academic achievement in elementary school students: Behavioral engagement as a mediator. *Learning and Individual Differences*, 78, 101824.
- Dortaj, F., Mehralian, A. (2017). The effectiveness of hope therapy on academic procrastination of high school students in Qazvin city, *Journal of Educational Psychology*, No. 48 [In Persian].
- Emami, J., Soltani, G. R., Rezaei, K., Mahmoudi, H. (2013). The effect of cognitive training to promote hope on reducing academic procrastination of children of married prisoners, *Reform and Tarbiat Journal*, No. 152 [In Persian].
- Ghazi, M., Gholamali Lavasani, M., Ferdowsi, T., Mofi, A.R. (2016) Investigating the effectiveness of hope-based group training on the health tenacity of thalassemic adolescents in Isfahan city, the 9th International Congress of Psychotherapy (Asian meeting in the context of values cultural) [In Persian].
- Khodarahmi, S., Gholami, K. (2018). The effect of group academic counseling training on increasing the academic skills and academic progress of high school female students in Ilam, *New Achievements in Humanities Studies*, No. 12, pp. 10-21 [In Persian].
- Kadampour, A., Radmehr, P., Yousef Vand, L. (2016), The effect of group training based on Omid Snyder's theory on the level of enthusiasm and academic tenacity of first secondary school girls, *Journal of Educational Research*, No. 2-3 [In Persian].
- Long, K. N., Kim, E. S., Chen, Y., Wilson, M. F., Worthington Jr, E. L., & VanderWeele, T. J. (2020). The role of Hope in subsequent health and well-being for older adults: An outcome-wide longitudinal approach. *Global Epidemiology*, 2, 100018.
- Langlois, S., Pauselli, L., Anderson, S., Ashekun, O., Ellis, S., Graves, J., ... & Compton, M. T. (2020). Effects of perceived social status and discrimination on hope and empowerment among individuals with serious mental illnesses. *Psychiatry research*, 286, 112855.
- Marques, S. C., & Gallagher, M. W. (2017). Age differences and short-term stability in hope: Results from a sample aged 15 to 80. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 53, 120-126.
- Orthner, D. K., Jones-sanpei, H., Akos, P., & Rose, R, A. (2013). Improving middle school student engagement Through career-relevant instruction in the core curriculum. *The Journal Of Educational Research*, 106, 27-38.

- Narimani, M., Bakshaish, R. (2013). The effectiveness of acceptance and commitment training on the psychological, emotional well-being and marital satisfaction of couples facing divorce, *Counseling Research Quarterly*, No. 13, pp. 108-122 [In Persian].
- Rouhani, A. (2018). Investigating the effects of group psychotherapy based on the multiple Lazarus model on self-concept and academic procrastination among students, the fifth national conference on recent innovations in psychology, applications and empowerment centered on psychotherapy [In Persian].
- Rozental, A., Forsström, D., Tangen, J. A., & Carlbring, P. (2015). Experiences of undergoing Internet-based cognitive behavior therapy for procrastination: A qualitative study. *Internet Interventions*, 2(3), 314-322 [In Persian].
- Sheikh Al-Islami, A., Ramezani, Sh. (2016) The effect of group hope therapy based on Snyder's theory on the self-efficacy of men with low physical-motor abilities, *Social Work Journal*, No. 20 [In Persian].
- Sadeghi, M., Weis Karmi, H. A., Chehri, P. (2015). Investigating the effect of Omid education on the academic engagement of mentally retarded female students, *Journal of Exceptional Education and Training*, No. 2 [In Persian].
- Van Eerde, W., & Klingsieck, K. B. (2018). Overcoming procrastination? A meta-analysis of intervention studies. *Educational Research Review*, 25, 73-85.
- Wahlbeck, H., Kvist, L. J., & Landgren, K. (2018). Gaining hope and self-confidence—An interview study of women's experience of treatment by art therapy for severe fear of childbirth. *Women and Birth*, 31(4), 299-306 [In Persian].
- Yin, X., Li, Z., Yuan, Y., & Wang, Z. (2019). Developmental trajectory of hope among late-adolescents: population heterogeneity and the impact of gender and family socioeconomic status. *Journal of adolescence*, 72, 124-131 [In Persian].
- Zare, H., Mehboubi, T., Salimi, H. (2016). In a research on the effect of cognitive training to promote hope on reducing procrastination and academic self-disability of Payam Noor Bukan University students, *Education and Evaluation Journal*, No. 32 [In Persian].

The Quarterly Journal of Approach to
Philosophy in Schools and Organizations

Year 3, Number 2, Summer 2024, Pages 60 to 70

Original Article

<http://www.esbam.ir>

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

سال سوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۳

نوع مقاله: پژوهشی

ISSN: 2980-891X

Investigating the components and aesthetic manifestations of Ashura culture and its role in the aesthetic art and artistic education of secondary school girls in Bushehr city

Fatmeh Mirzaei Azandriani: MA of Curriculum Planning, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.

Mohammad Kargar*: Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran (corresponding author).

Abstract

Introduction: The present research was conducted with the aim of investigating the components and aesthetic manifestations of Ashura culture and its role in the aesthetic art and artistic education of secondary school girls in Bushehr city. The method of this research was a descriptive survey.

Method: The statistical population of the present study included 3508 girls of the second secondary level of Bushehr city, who were selected through the cluster sampling method and according to Cochran's sample size formula, 346 people were selected. The tool of data collection in this research was questionnaires made by the researcher on the aesthetic components of Ashura's generative culture, aesthetic art and artistic education. The obtained data were analyzed using regression analysis.

Findings: The findings showed that each of the aesthetic components of the Ashura movement, i.e. self-sacrifice, freedom, love, kindness, contentment, loyalty, masculinity, patience, and politeness are the best predictors of the dependent variable, i.e. Aesthetic art and artistic education of girls are considered.

Conclusion: The overall conclusion of the research showed that by strengthening the aesthetic components and effects of Ashura's generative culture, it is possible to improve the art of aesthetics and artistic education of girls in schools.

Keywords: Aesthetic components of Ashura culture, aesthetic art, artistic education.

*Corresponding author: Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.

Email: m.kargar60@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.462516.1058](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.462516.1058)

Investigating the components and aesthetic manifestations of Ashura culture and its role in the aesthetic art and artistic education of secondary school girls in Bushehr city

Detailed Abstract

Introduction: The present research was conducted with the aim of investigating the components and aesthetic manifestations of Ashura culture and its role in the aesthetic art and artistic education of secondary school girls in Bushehr city. The method of this research was a descriptive survey.

Materials and methods: The statistical population of the present study included 3508 girls of the second secondary level of Bushehr city, who were selected through the cluster sampling method and according to Cochran's sample size formula, 346 people were selected. The tool of data collection in this research was questionnaires made by the researcher on the aesthetic components of Ashura's generative culture, aesthetic art and artistic education. The obtained data were analyzed using regression analysis.

Results and discussion: Examining and explaining the hypothesis of the research showed that a person with wisdom, knowledge and love like Imam Hussain (AS) manifests his beauty in any situation, even if others want to distort or destroy their beauty. The saga of Ashura can be interpreted as a confrontation between man and the devil, people whose actions stemmed from the strength of their faith and worldview, and the martyrdom of captivity, which was the definitive result, brought nothing but sweetness, beauty, and the passionate manifestations of love and mysticism. . On the other hand, aesthetic art includes beautiful and attractive elements and themes such as sincerity, insight, courage, rationality, love, sacrifice, anti-oppression, reformism and benevolence in the movement of Imam Hossein (AS), making it the greatest artistic event in history. It is that the true and original art, which was manifested in the Ashura saga in the form of behavior and characteristics arising from pure rationality and pure love, should be recognized in its ability to create a spiritual transformation in the minds and psyches of people and to direct their thoughts in the right direction and also to inspire People and freeing them from the abyss of laziness, laziness, and brevity were sought, and that any work of art that lacks the mentioned things is either not really a work of art or is not a work of art worthy of attention. On the one hand, the role of beauty in the immortality of Ashura is obvious, and it is understood that the bloody event of Ashura owes its immortality to the presentation of its most beautiful form by the martyrs and his companions. The presence of beautiful and attractive elements and themes such as sincerity, insight, courage, rationality, love, sacrifice, anti-tyranny, reformism and benevolence in the movement of Imam Hussein (AS) turned it into the greatest artistic event in history. The true and original art, which was manifested in the Ashura saga in the form of behavior and characteristics arising from pure rationality and pure love, should be recognized in its ability to

create spiritual transformation in the minds and psyches of people and to give the right direction to their thoughts and also to arouse people and It was sought to free them from the abyss of laxity and brevity and that any work of art that lacks the mentioned things or in fact the work of art is not worthy of attention. On the other hand, aesthetic learning means connecting thought and feeling. Thoughts and feelings are expressed through art. Art is important because it paves the way for deep thinking and deep understanding. Not all people can become great artists, but they can develop a sense of aesthetics and know the value of art. Teachers can improve aesthetics in students in different ways. All students should learn the language of art to give meaning to their lives. It is expected that students can transform human experiences into artistic expression. Use their own and others' artistic products in order to create meaning and establish a conscious understanding of arts. Along with cultivating the perception and sensitivity of art, aesthetic education cultivates certain personality traits, such as creativity, self-confidence, imagination, perseverance, and critical spirit. Fine arts enhance the learning process. The apparatuses that cultivate art include interwoven sensory, affective, cognitive, emotional, and motor abilities. In fact, these forces are the drivers of all learning. This does not mean that you cannot learn without art, because many learn without art, but with the help of art, learning can be meaningful and fruitful. In the discussion of the research proposals, it should be stated that the educational environment and the home and school environment have an effect on the education of children, he said: we must prepare the home environment for these days. If we ask our children for their opinion on where to install the inscription or the flag, we will teach them to respect these days. On the other hand, the event of Ashura is one of the ways that by carefully studying it and the excitement that every lover of Imam Hussain (A.S.) reaches during the Muharram days, one can reach the knowledge of loyalty and devotion, which is one of the main goals of the Ashura uprising.

The findings showed that each of the aesthetic components of the Ashura movement, i.e. self-sacrifice, freedom, love, kindness, contentment, loyalty, masculinity, patience, and politeness are the best predictors of the dependent variable, i.e. Aesthetic art and artistic education of girls are considered.

Conclusion: The overall conclusion of the research showed that by strengthening the aesthetic components and effects of Ashura's generative culture, it is possible to improve the art of aesthetics and artistic education of girls in schools.

Keywords: Aesthetic components of Ashura culture, aesthetic art, artistic education.

بررسی مولفه ها و جلوه ها زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده ی عاشورا و نقش آن در هنر زیبایی شناسی و تربیت هنری دختران مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر

فاطمه میرزایی ازندریانی: کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.
محمد کارگر*: استادیار و عضو هیئت علمی گروه فلسفه تعلیم و تربیت، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی مولفه ها و جلوه ها زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده ی عاشورا و نقش آن در هنر زیبایی شناسی و تربیت هنری دختران مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر انجام شده است. **روش کار:** روش این پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۵۰۸ نفر از دختران مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر بود که از طریق روش نمونه گیری خوشه ای و با توجه به فرمول حجم نمونه کوکران تعداد ۳۴۶ نفر انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه های محقق ساخته مولفه ها زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده ی عاشورا، هنر زیبایی شناسی و تربیت هنری بود. داده های بدست آمده با استفاده از تحلیل رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفتند. **نتایج:** هر یک از مؤلفه های زیبایی شناسانه نهضت زاینده ی عاشورا یعنی ایثار، حریت و آزادگی، محبت و مهربانی، رضا و رضایت مندی، وفا و دلدادگی، مرام و مردانگی، صبر و شکیبایی و ادب بهترین پیش بینی کننده متغیر وابسته یعنی هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری دختران محسوب می شوند. **نتیجه گیری:** نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که با تقویت مولفه ها و جلوه ها زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده ی عاشورا می توان به بهبود هنر زیبایی شناسی و تربیت هنری دختران در مدارس کمک فراوانی نمود.

واژگان کلیدی: مولفه های زیبایی شناسانه فرهنگ عاشورا، هنر زیبایی شناسی، تربیت هنری.

***نویسنده مسؤل:** استادیار و عضو هیئت علمی گروه فلسفه تعلیم و تربیت، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران (نویسنده

مسؤل).

Email: m.kargar60@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.462516.1058](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.462516.1058)

مقدمه

انسان صاحب خرد و معرفت و عشق مانند امام حسین (ع)، در هر شرایطی زیبایی خود را متجلی می‌سازد، ولو اینکه دیگران بخواهند زیباآفرینی آنها را مخدوش نمایند و یا از بین ببرند. یکی از دستاوردهای نهضت امام حسین (ع) فرهنگ زیبایینی، زیباشناسی و تنها زیبای مطلق را پرستیدن است. که باید به جد مورد مطالعه و اندیشه ورزی قرار گیرد البته دشمنانی هم دارد، و هر چه دشمنان برای محو آنان تلاش کنند، بر زیبایی و تجلی این نهضت زیباآفرین در افکار و اندیشه‌ها و در بستر تاریخ، افزوده می‌شود. و فهرستی از زیباییهای عالم هستی در انسان کامل، تجلی دارد و انسان مظهر اسماء و صفات زیبای خداوند است. ایستادگی در برابر ظلم و ظالم و تلاش برای محو آن، از ویژگی‌های مهم فرهنگ اسلامی است که در فرهنگ عاشورا و حماسه قیام امام حسین (ع) به زیباترین شکل متجلی شد. حماسه عاشورا را می‌توان رویارویی انسان با شیطان تفسیر کرد، انسانهایی که اعمال آنها از قدرت ایمان و جهان بینی آنان نشات می‌گرفت و شهادت اسارت که نتیجه قطعی آن بود جز حلاوت، زیبایی و جلوه‌های شورانگیز عشق و عرفان چیز دیگری به همراه نداشت. اصحاب عاشورا با الهام از پیامبر (ص) و آیین مقدس او، هدف خویش را دفاع از ارزش‌ها و آرمان‌های اسلامی قرار داده بودند و هرگونه تحمل سختی‌ها و رنج‌ها را فرصتی برای پیوستن به محبوب می‌دانستند و در نتیجه مسائل عاطفی، عشق و علاقه به خانه و خانواده و دلبستگی به جهان برای آنان دارای چنان لذت معنوی بود که درد ناشی از آن نتوانست حتی احساس تسلیم در برابر دشمن را بر ایشان ایجاد کند، نمونه بارز آن را در شخصیت حضرت زینب (س) قهرمان حماسه کربلا می‌توان مشاهده کرد. او که در مکتب والای رسالت و امامت تربیت شده است، با اتکاء به ایمان و توکل به خدا، وظیفه خود را در قافله سالاری کاروان بازماندگان عاشورا بخوبی ایفا نمود و ضمن رهبری و نگهداری از کودکان و داغدیدگان، از هر فرصتی برای ابلاغ پیام عاشورا استفاده کرد (کیومرثی، ۱۳۹۷: ۱۶). از سویی هنر زیبایی‌شناسی^۱ شامل عناصر و درون‌مایه‌های زیبا و جذابی مانند اخلاص، بصیرت، شجاعت، عقلانیت، عشق، ایثار، ستم‌ستیزی، اصلاح‌طلبی و خیرخواهی در نهضت امام حسین (ع)، آن را به بزرگ‌ترین رویداد هنری تاریخ تبدیل ساخت و مگر نه آن است که هنر راستین و اصیل را که در حماسه عاشورا به صورت رفتار و ویژگی‌هایی برآمده از عقلانیت محض و عشق صرف تجلی نمود باید در قابلیت آن در ایجاد دگرگونی معنوی در ذهن و روان انسان‌ها و جهت‌دهی درست به اندیشه‌های آنان و نیز در برانگیختن آدمیان و رهاندن آنها از ورطه سستی و رخوت و کوتاهی جو یا شد و اینکه هر اثر هنری که فاقد امور یاد شده باشد یا در حقیقت اثر هنری نیست یا اثر هنری درخور توجه نمی‌باشد. اساساً چگونه می‌توان نقاشی را «هنر» نامید؛ خط را «هنر» دانست؛ معماری را «هنر» نامید، اما نهضت سنجیده و عاشقانه‌ای که از دانش و خرد، مایه گرفت، و به زیبایی درخشید، و دل‌های زیبایی‌گرا و زیبایی‌شناس بی‌شماری را مجذوب و سرگشته خود نمود، و به رغم آن همه بدخواهی‌ها و دشمنی‌ها، جاودانه شد، «هنر» ندانست (نواب صفوی، ۱۳۹۳: ۶). از طرفی نقش زیبایی‌ها در جاودانگی عاشورا آشکار است و چنین فهمیده می‌شود که حادثه خونین عاشورا، جاودانگی خود را وامدار ارائه زیباترین شکل ممکن آن، از سوی سیدالشهدا و یاران اوست. شهید مطهری معتقد است؛ آن جا که زیبایی وجود پیدا می‌کند یک نیروی جاذبه‌ای هم هست. زیبایی جاذبه دارد. عشق و طلب نیز در یک موجود دیگر وجود دارد، حرکت و جنبش وجود دارد، یعنی خود زیبایی، موجب حرکت و جنبش است. حتی به عقیده فلاسفه الهی، تمام حرکت‌هایی که در این عالم هست، مولود عشق است. اگر امروزه، پس از گذشت هزار و اندی سال، همچنان حادثه عاشورا تازه است و حسین مرکز این عشق است و میلیون‌ها عاشق، سر بر آستان حسین می‌نهند و جان برای فدا شدن عرضه می‌دارند (مطهری، ۱۳۷۵: ۲۹).

از طرفی تربیت هنری^۱ تا حد زیادی تحت مولفه‌های زیبایی‌شناسانه فرهنگ زاینده عاشورا می‌باشد. رایمر تربیت هنری را رشد آگاهی و حساسیت نسبت به ویژگی‌های زیبایی‌شناسانه اشیا و پدیده‌ها تعریف می‌کند. در تربیت هنری، دانش آموزان با فرهنگ و هنر آشنا می‌شوند. آنها آثار هنری و تاریخی و نیز آداب و رسوم و سنت‌های پسندیده کشور خود را در قالب آشنایی با میراث فرهنگی و هنری کشورمان می‌شناسند. میراث فرهنگی متشکل از دو واژه میراث و فرهنگ است. همچنین به منظور تدریس مناسب تاریخ هنر توسط معلمان در دوره متوسطه، روش‌ها و فعالیت‌های یادگیری از جمله سازماندهی تصاویر ذهنی، تبیین اهداف هنری، فعالیت‌های کارگاهی استفاده می‌شوند (امینی، ۱۳۹۷: ۵۶). هاوز من^۲ تربیت هنری را ناظر به آموزش حواس مختلف، رشد تجارب حسی و لمسی، حساسیت و برخورد عمیق با جلوه‌های بصری هنری و نقادانه هنرمندانه می‌داند، در واقع از نظری وی «تربیت هنری شامل آموزش اساسی حواس و رشد آگاهی متعالی از تجارب بصری، آفرینش و فهم اشکال نمادین بصری در نقاشی، مجسمه‌سازی، هنرهای تزئینی و آموزش در زمینه کاربرد و اعمال قضاوت نقادانه تجارب بصری می‌باشد» (اکبری مالستانی، ۱۴۰۲: ۴۶). گارتسون^۳ میان مفهوم تربیت هنری و رشد توجه و حساسیت دانش آموزان نسبت به جلوه‌های زیبایی‌شناختی پدیده‌های مختلف ارتباط برقرار کرده و آن را فرآیندی ناظر بر افزایش و رشد تیزبینی و حساسیت فرد نسبت به زیبایی‌شناسی می‌داند. از نظر چاپ من^۴ امروزه با توجه به مقتضیات تمدن جدید، تربیت هنری و زیبایی‌شناسی، به عنهوان یکی از کارکردهای مهم نظام آموزشی مطرح می‌شود. بنابراین، بسیاری از صاحب‌نظران به جنبه‌ی تربیتی هنر معتقدند. به نظر آن‌ها هنر می‌تواند بهترین نمایش دهنده‌ی درون انسان‌ها باشد و نقش اساسی در رشد عاطفی و روانی او ایفا کند (عطائی دیزجی، ۱۴۰۱: ۱۹). همچنین با بررسی پژوهش‌ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که تاکنون پژوهشی جامع در مورد بررسی مولفه‌ها و جلوه‌ها زیبایی‌شناسانه فرهنگ زاینده‌ی عاشورا و نقش آن در هنر زیبایی‌شناسی و تربیت هنری صورت نگرفته است و صرفاً موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله اینکه: زارعی (۱۴۰۲)، عطائی دیزجی (۱۴۰۱)، بلخاری قهی (۱۴۰۱)، فتاحی اردکانی (۱۴۰۱)، موسوی نسب (۱۴۰۱)، صفری گراپلی (۱۴۰۱)، مولوی (۱۴۰۱)، علوی پور (۱۴۰۰)، طباطبایی حصنی (۱۴۰۰)، یوسف زاده چوسری (۱۳۹۷)، کاسه گر محمدی (۱۳۹۴) و واحدی فرد (۱۳۹۴) به تاثیر مولفه‌ها و جلوه‌ها زیبایی‌شناسانه فرهنگ زاینده‌ی عاشورا و نقش آن در هنر زیبایی‌شناسی و تربیت هنری دختران مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر اذعان نموده‌اند. در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می‌بایست بیان نمود که در این بین حادثه عاشورا بعنوان یک حادثه مهم تاریخی؛ تقابل دو فرهنگ الهی و جاهلی است که یک سوی آن همه زیبایی‌ها، مانند غیرت، شجاعت، ایثار، آزادی و بصیرت، و در سوی دیگر همه زشتی‌ها، مانند ستم و دنیاطلبی نمود پیدا می‌کند. حماسه عاشورا سرشار از زیبایی‌هاست و جلوه‌گر انسان‌های متعالی و آوردگاه درس‌های فراوان برای مفاهیم عمیق انسانی. حماسه عاشورا، هم از زیبایی‌ها مایه گرفت و هم با زیبایی‌ها تداوم یافت (مطهری، ۱۳۸۵: ۲۱).

از آنجا که حماسه عاشورا از منظر زیباشناسانه کمتر مورد توجه قرار گرفته است در این پژوهش به بررسی مؤلفه‌های زیباشناسانه نهضت زاینده عاشورا و نقش آن در تربیت هنری و زیباشناسانه دختران مقطع متوسط دوم شهرستان بوشهر پرداخته شده است و محقق با تکیه بر متون روایی و اسناد و کتب تاریخی مرتبط با مکتب جاودانه‌ی عاشورا در پی پاسخ به این محور تاریخی می‌باشد. از طرفی مؤلفه‌های زیباشناسانه در نهضت زاینده‌ی عاشورا دارای تنوع و تعدد می‌باشند و لذا با

1- Artistic education

2- Havsman

3- Gartson

4- Chapman

توجه به تحقیقات و پیشینه های قبلی از بین تمامی مؤلفه های زیباشناسانه در نهضت زاینده ی عاشورا با راهنمایی استاد راهنما ۸ مولفه زیبایی محبت و مهربانی، زیبایی صبر و شکیبایی، زیبایی حریت و آزادگی، زیبایی ادب، زیبایی مرام و مردانگی، زیبایی ایثار و زیبایی وفا و دلدادگی و زیبایی رضا انتخاب گردید که مورد سنجش و واکاوی قرار می گیرد. در همین راستا سؤال اصلی در این تحقیق به این صورت مطرح است که آیا مؤلفه های زیبایی شناسانه نهضت زاینده ی عاشورا، نقش اثر گذاری در هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری دختران مقطع متوسط شهرستان بوشهر دارد؟

روش پژوهش

روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر جمع آوری داده ها توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. جامعه ی آماری این پژوهش شامل ۳۵۰۸ نفر از دختران مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بود. در این تحقیق با استفاده از فرمول برآورد حجم نمونه کوکران با حجم جامعه آماری ۳۵۰۸ نفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد با احتمال خطای ۵ درصد، حجم نمونه برابر ۳۴۶ نفر محاسبه شد. برای انتخاب نمونه، روش های مختلفی وجود دارد، که در این تحقیق با توجه به وسعت و پراکندگی جامعه آماری از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شده است. بدین صورت که از بین ۲۴ مدرسه دخترانه مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر تعداد ۴ مدرسه انتخاب و پس از توضیحات کامل پرسشنامه ها توسط آنها پاسخ داده شد. پرسشنامه استفاده شده از ۳ قسمت تشکیل شده است:

۱) پرسشنامه محقق ساخته مولفه های زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده عاشورا: پرسشنامه محقق ساخته مولفه های زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده عاشورا دارای ۴۰ سوال و در طیف پنج درجه ای لیکرت از کاملاً مخالفم ۱ تا کاملاً موافقم ۵ تشکیل شده است که توسط دانش آموزان پاسخ داده شد. این پرسشنامه دارای ۸ مولفه (محبت و مهربانی سوال های ۱ تا ۵، صبر و شکیبایی سوال های ۶ تا ۱۰، حریت و آزادگی سوال های ۱۱ تا ۱۵، زیبایی ادب سوال های ۱۶ تا ۲۰، زیبایی مرام و مردانگی سوال های ۲۱ تا ۲۵، ایثار سوال های ۲۶ تا ۳۰، وفا و دلدادگی سوال های ۳۱ تا ۳۵ و رضا و رضایت مندی سوال های ۳۶ تا ۴۰) می باشد. روایی محتوایی و صوری پرسشنامه توسط استاد محترم راهنما مورد تایید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه گردید که نتایج آن برای کل پرسشنامه ۰/۸۶ بدست آمد.

۲) پرسشنامه محقق ساخته هنر زیبایی شناسی: جهت سنجش هنر زیبایی شناسی از پرسشنامه مشتمل بر ۱۰ سوال و در طیف پنج درجه ای لیکرت از کاملاً مخالفم ۱ تا کاملاً موافقم ۵ تشکیل شده است که توسط دانش آموزان پاسخ داده شد. روایی محتوایی و صوری پرسشنامه توسط استاد محترم راهنما مورد تایید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه گردید که نتایج آن برای کل پرسشنامه ۰/۸۵ بدست آمد.

۳) پرسشنامه محقق ساخته تربیت هنری: جهت سنجش تربیت هنری از پرسشنامه مشتمل بر ۱۰ سوال و در طیف پنج درجه ای لیکرت از کاملاً مخالفم ۱ تا کاملاً موافقم ۵ تشکیل شده است که توسط دانش آموزان پاسخ داده شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه گردید که نتایج آن برای کل پرسشنامه ۰/۸۳ بدست آمد.

یافته ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۱ به بحث و بررسی پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه در جداول ۲ تا ۴ به تحلیل فرضیه های پژوهش پرداخته شد.

جدول ۱ نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف برای فرض توزیع نرمال

متغیرها	آماره	سطح معناداری
فرهنگ زاینده عاشورا مولفه های زیبایی شناسانه	۰/۰۸۵	۰/۱۳
هنر زیبایی شناسی	۰/۰۶۳	۰/۱۴
تربیت هنری	۰/۰۷۴	۰/۰۲۶

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف در جدول ۱ نشان داد که سطح معناداری برای متغیرهای مولفه‌های زیبایی‌شناسانه فرهنگ زاینده عاشورا، هنر زیبایی شناسی و تربیت هنری بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین آماره کولموگروف- اسمیرنف در خصوص متغیرها در سطح ۰/۰۵ خطا معنی دار نبوده و بر این اساس توزیع متغیرها نرمال می باشد.

جدول ۲ خلاصه مدل تاثیر مؤلفه‌های زیبایی شناسانه نهضت زاینده‌ی عاشورا بر هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری

خطای برآورد	R^2 تنظیم شده	R^2	R
۰/۹۳۳	۰/۴۵۵	۰/۴۷۱	۰/۶۸۶

جدول ۳ نتایج تحلیل واریانس تاثیر مؤلفه‌های زیبایی شناسانه نهضت زاینده‌ی عاشورا بر هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری

مدل	مجموع مربعات	df	میانگین مربعات	F	سطح معنی داری
رگرسیون	۲۰۳/۹۲	۸	۲۵/۴۹		
باقیمانده	۲۲۹/۳۹	۲۹۸	۰/۸۷۲	۲۹/۲۲	۰/۰۰۰۱
کل	۴۳۳/۳۲	۳۰۶	-		

نتایج رگرسیون چندمتغیری بین مؤلفه‌های زیبایی شناسانه نهضت زاینده‌ی عاشورا و هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری مندرج در جداول فوق نشان می دهد که مؤلفه‌های زیبایی شناسانه نهضت زاینده‌ی عاشورا بر هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری $F=29/22$ در سطح $(P<0/0001)$ تاثیر معناداری دارند. با توجه به مقدار $R^2=0/471$ نیز می توان گفت که مؤلفه‌های زیبایی شناسانه نهضت زاینده‌ی عاشورا با هم ۴۷/۱ درصد از واریانس هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری را در دختران توضیح می دهند.

جدول ۴ ضرایب رگرسیون استاندارد شده و استاندارد نشده

سطح معنی داری	t	ضریب استاندارد شده Beta	ضریب استاندارد نشده		مدل
			خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۲	۳/۱۷	-	۲/۳	۷/۳۱	مقدار ثابت
۰/۰۰۳	۳/۰۴	۰/۲۸۲	۰/۰۹	۰/۲۷۳	محبت و مهربانی
۰/۰۴۵	۲/۶۵	۰/۱۶۲	۰/۰۳۵	۰/۱۲	صبر و شکیبایی
۰/۰۰۰۱	۴/۵۹	۰/۲۹۳	۰/۰۳۲	۰/۱۴۵	حریت و آزادگی
۰/۰۰۰۱	۳/۷۴	۰/۱۴۵	۰/۰۲۷	۰/۱	ادب
۰/۰۰۲	۳/۰۹	۰/۲۲۷	۰/۰۱۸	۰/۰۵۵	مرام و مردانگی
۰/۰۰۰۱	۸/۸۵	۰/۵۰۱	۰/۰۲۳	۰/۲	ایثار
۰/۰۰۵	۱/۹۶	۰/۲۴۱	۰/۰۳۶	۰/۰۷۳	وفا و دلدادگی
۰/۰۰۰۱	۴/۳۵	۰/۲۵۸	۰/۰۳۵	۰/۱۵۱	رضا و رضایت مندی

داده های جدول فوق نشان می دهد که هر یک از مؤلفه های زیبایی شناسانه نهضت زاینده ی عاشورا یعنی محبت و مهربانی، صبر و شکیبایی، حریت و آزادگی، ادب، مرام و مردانگی، ایثار، وفا و دلدادگی و رضا و رضایت مندی بر هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری دارای اثر مثبت و معنی داری در سطح ($P < 0.05$) می باشند. بنابراین با توجه به مقدار ضریب رگرسیون استاندارد شده (بتا) می توان گفت که هر یک از مؤلفه های زیبایی شناسانه نهضت زاینده ی عاشورا یعنی ایثار، حریت و آزادگی، محبت و مهربانی، رضا و رضایت مندی، وفا و دلدادگی، مرام و مردانگی، صبر و شکیبایی و ادب بهترین پیش بینی کننده متغیر وابسته (ملاک) یعنی هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری دختران محسوب می شود.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال بررسی مولفه ها و جلوه های زیبایی شناسانه فرهنگ زاینده ی عاشورا و نقش آن در هنر زیبایی شناسی و تربیت هنری دختران مقطع متوسطه دوم شهرستان بوشهر انجام شده است. نتایج نشان داد که هر یک از مؤلفه های زیبایی شناسانه نهضت زاینده ی عاشورا یعنی ایثار، حریت و آزادگی، محبت و مهربانی، رضا و رضایت مندی، وفا و دلدادگی، مرام و مردانگی، صبر و شکیبایی و ادب بهترین پیش بینی کننده متغیر وابسته یعنی هنر زیبایی شناسانه و تربیت هنری دختران محسوب می شوند. مشابه با این یافته ها در تحقیقات زارعی (۱۴۰۲)، عطائی دیزجی (۱۴۰۱)، بلخاری قهی (۱۴۰۱)، فتاحی اردکانی (۱۴۰۱)، موسوی نسب (۱۴۰۱)، صفری گرایلی (۱۴۰۱)، مولوی (۱۴۰۱)، علوی پور (۱۴۰۰)، طباطبایی حسنی (۱۴۰۰)، یوسف زاده چوسری (۱۳۹۷)، کاسه گر محمدی (۱۳۹۴) و واحدی فرد (۱۳۹۴) به دست آمده است. بررسی و تبیین فرضیه تحقیق نشان داد که انسان صاحب خرد و معرفت و عشق مانند امام حسین (ع)، در هر شرایطی زیبایی خود را متجلی می سازد، ولو اینکه دیگران بخواهند زیبا آفرینی آنها را مخدوش نمایند و یا از بین ببرند. حماسه عاشورا را می توان رویارویی انسان با شیطان تفسیر کرد، انسانهایی که اعمال آنها از قدرت ایمان و جهان بینی آنان نشأت می گرفت و شهادت اسارت که نتیجه قطعی آن بود جز حلاوت، زیبایی و جلوه های شورانگیز عشق و عرفان چیز دیگری به همراه نداشت. از سویی هنر زیبایی شناسی شامل عناصر و درون مایه های زیبا و جذابی مانند اخلاص، بصیرت، شجاعت، عقلانیت، عشق، ایثار، ستم ستیزی، اصلاح طلبی و خیرخواهی در نهضت امام حسین (ع)، آن را به بزرگ ترین رویداد هنری تاریخ تبدیل ساخت و مگر نه آن است که هنر راستین و اصیل را که در حماسه عاشورا به صورت رفتار و ویژگی هایی برآمده از عقلانیت محض و عشق صرف تجلی نمود باید در قابلیت آن در ایجاد دگرگونی معنوی در ذهن و روان انسان ها و جهت دهی درست به اندیشه های آنان و نیز در برانگیختن آدمیان و رهانیدن آنها از ورطه سستی و رخوت و کوتاهی جویا شد و اینکه هر اثر هنری که فاقد امور یاد شده باشد یا در حقیقت اثر هنری نیست یا اثر هنری درخور توجه نمی باشد. از سویی نقش زیبایی ها در جاودانگی عاشورا آشکار است و چنین فهمیده می شود که حادثه خونین عاشورا، جاودانگی خود را وامدار ارائه زیباترین شکل ممکن آن، از سوی سیدالشهدا و یاران اوست. وجود عناصر و درون مایه ی زیبا و جذابی مانند اخلاص، بصیرت، شجاعت، عقلانیت، عشق، ایثار، ستم ستیزی، اصلاح طلبی و خیرخواهی در نهضت امام حسین (ع) آن را به بزرگ ترین رویداد هنری تاریخ تبدیل ساخت و مگر نه آن است که هنر راستین و اصیل را که در حماسه عاشورا به صورت رفتار و ویژگی ها برآمده از عقلانیت محض و عشق صرف تجلی نمود، باید در قابلیت آن در ایجاد دگرگونی معنوی در ذهن و روان انسان ها و جهت دهی درست به اندیشه های آنان و نیز در برانگیختن آدمیان و رهانیدن آنها از ورطه سستی و رخوت و کوتاهی جویا شد و این که هر اثر هنری که فاقد امور یاد شده باشد یا در حقیقت اثر هنری نسبت به اثر هنری در خور توجه نمی باشد. از طرفی یادگیری زیباشناسانه، به معنی پیوند زدن اندیشه و احساس است. از طریق هنر، افکار و احساسات ابراز می شوند. هنر حائز اهمیت است، چون راه ژرف اندیشی و فهم عمیق را هموار می سازد. همه ی افراد نمی توانند هنرمندان بزرگی شوند اما می توانند حس زیبایی شناسی را در خود پرورش دهند و ارزش هنر را بدانند. معلمان به شیوه های گوناگون می توانند در یادگیرندگان حسن زیبایی شناسی را پردازند. همه ی

دانش آموزان باید زبان هنر را بیاموزند تا به زندگی شان معنا دهد. انتظار بر آن است که دانش آموزان بتوانند تجارب انسانی را به بیان هنری تبدیل کنند. از محصول هنری خود و دیگران به منظور ساخت معنا بهره جویند و دریافت آگاهانه از هنرها را پی ریزی کنند. آموزش زیبانشاخی در کنار پرورش ادراک و حساسیت هنر، به پرورش برخی ویژگی های شخصیتی معینی، نظیر خلاقیت، اعتماد به نفس، تخیل، پشتکار و روح نقاد می پردازد. هنرهای زیبا فرآیند یادگیری را ارتقا می دهند. دستگاه هایی که هنر پرورش می دهند شامل دستگاه های درهم تنیده حسی، عاطفی، شناختی، احساسی و توانایی های حرکتی می شوند. در واقع این نیروهای محرک های همه ی یادگیری ها هستند. این بدان معنا نیست که نمی توان بدون هنر یاد گرفت چرا که بسیاری بدون هنر یاد می گیرند، اما به کمک هنر می توان یادگیری را معنا بخشید و پر ثمر جلوه داد.

در بحث پیشنهادات پژوهش می بایست بیان نمود که فضای تربیتی و محیط خانه و مدرسه در تربیت کودکان اثر می گذارد، گفت: باید محیط خانه را برای این ایام آماده کنیم. اگر از کودکانمان نظر بخواهیم که کتیبه یا پرچم را کجا نصب کنیم و با این کار احترام گذاشتن به این ایام را به کودکان آموزش می دهیم. از سویی واقعه عاشورا یکی از راه هایی است که با مطالعه دقیق آن و شور و هیجانی که در ایام محرم هر عاشق دلباخته امام حسین (ع) به آن می رسد می توان به معرفت وفا و دلدادگی رسید که یکی از اهداف اصلی قیام عاشورا است.

References

- Amini, Mohammad, (2014), Art education in the field of education, first edition, Ayij Publications [In Persian].
- Akbari Malestani, Mohammad Ali, (2023), educational effects of the Ashura uprising, Sokhn Saba quarterly [In Persian].
- Atai Dizji, Samira, (2022), Analysis of the educational methods of Imam Hussein (a.s.) in the Great Journey to Karbala, 10th Scientific Research Conference on Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Damages of Iran, Tehran.
- Alavipour, Hossein, (2022), the position of Ashura movement in promoting the culture of sacrifice and martyrdom, the first national conference to promote the culture of sacrifice and martyrdom, Shiraz [In Persian].
- Balkhari Qahi, Marzieh., Shahroudi, Mohammad Reza., Safahian, Mohammad, (2022), methods of social education in the hadiths of Imam Hussain (a.s.) in Sunni sources: a case study of enjoining good and forbidding evil [In Persian].
- Fatahi Ardakani, Hossein, (2022), explaining the components of Ashura culture, the first national conference of sacrifice, resistance, jihad and martyrdom, Ardabil.
- Kase Garhamadi, Shoaib., Hashemi, Sidiosif., Qasimabadi, Mahmoud, (2014), Examining the Ashura movement and its lessons, national scientific research conference on Hosseini's ethics and manners, Taibad [In Persian].
- Kiyomurthi, Gholamali, (2017)., Getting to know the role of art in promoting the educational activities of schools, Tehran: School Publications [In Persian].
- Molavi, Morteza, (2022), Analysis of the teachings and messages of the Ashura movement, the first national conference of sacrifice, resistance, jihad and martyrdom, Ardabil.
- Motahari, Morteza, (1994), Education in Islam; Sadra Publishing House, Tehran [In Persian].

- Motahari, Morteza, (2002), Hosseini's Epic, Sadra Publications Institute, first volume[In Persian].
- Mousavi Nesab, Seyyed Ali, (2022), Ashura Culture, Second National Conference on Law, Jurisprudence and Culture, Shiraz[In Persian].
- Nawab Safavi, Mina and colleagues, (2013), Art lesson guide. Tehran: Department of Printing and Distribution of Textbooks[In Persian].
- Safari Graili, Mehdi, Maleki, Hassan, Rashti, Alireza, Hossein, (2022), promoting the culture of sacrifice and martyrdom with an approach to religious teachings and using the epic of Ashura, the first national conference to promote the culture of sacrifice and martyrdom, Shiraz[In Persian].
- Tabatabaei Hosni, Maryam Al-Sadat, (2021), Ashura Lessons and Insights: An introduction to the implications of the Ashura event in spreading the culture of jihad and resistance, a practical conference on the 14 strategic policies of education and research in the cities of Tehran province, Tehran[In Persian].
- Vahidifard, Mohammad Sadiq., Baghdari, Sidmjid, Miri, Mohammad, (2014), Hosseini's education of human dignity in the Islamic thought and life of Imam Hossein (a.s.), National scientific research conference on the knowledge of Hosseini's ethics and manners, Taibad[In Persian].
- Yusufzadeh Chausri, Mohammad Reza, Shah Moradi, Morteza, (2017), teachings and implications of the Ashura movement for political education[In Persian].

The Quarterly Journal of Approach to
Philosophy in Schools and Organizations

Year 3, Number 2, Summer 2024, Pages 71 to 82

Original Article

<http://www.esbam.ir>

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

سال سوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۳

نوع مقاله: پژوهشی

ISSN: 2980-891X

Investigating the relationship between emotional intelligence and academic performance of first secondary school students in Khorram Abad city

Ahad mir: MA of Economic Geology.

Abstract

Purpose: The present study was conducted with the aim of investigating the relationship between emotional intelligence and academic performance of first secondary school students in Khorram Abad city. **Methodology:** The method of this research was descriptive correlation type. The statistical population of the current study included 3500 students of the first secondary school in Khorram Abad city, who were selected through cluster sampling method and according to Cochran's sample size formula, 346 people were selected. The tools of data collection in this research were emotional intelligence questionnaires of Bradbury (2004) and academic performance of Pham and Taylor (2004). The obtained data were analyzed using Pearson's correlation coefficient. **Results:** The findings showed that there is a significant relationship between emotional intelligence and academic performance of students. Also, there is a significant relationship between each of the dimensions of emotional intelligence, i.e. self-awareness, self-management, social awareness and relationship management, and students' academic performance. **Conclusion:** The general conclusion of the research showed that by strengthening emotional intelligence, it can greatly help to improve the academic performance of female students in schools.

Keywords: Emotional intelligence, academic performance, students.

*Corresponding author: MA of Economic Geology.

Email: mir_ahad_mir@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.480308.1067](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.480308.1067)

Investigating the relationship between emotional intelligence and academic performance of first secondary school students in Khorram Abad city

Detailed Abstract

Introduction: The present study was conducted with the aim of investigating the relationship between emotional intelligence and academic performance of first secondary school students in Khorram Abad city.

Materials and methods: The method of this research was descriptive correlation type. The statistical population of the current study included 3500 students of the first secondary school in Khorram Abad city, who were selected through cluster sampling method and according to Cochran's sample size formula, 346 people were selected. The tools of data collection in this research were emotional intelligence questionnaires of Bradbury (2004) and academic performance of Pham and Taylor (2004). The obtained data were analyzed using Pearson's correlation coefficient.

Results and discussion: Examining and explaining the above hypothesis shows that paying attention to emotional intelligence and creating a collective and group feeling in students is essential and vital. It is essential that in schools and classrooms, the role of emotional intelligence as a set of abilities that allows students to persevere in the face of adversity, control their impulses, postpone success, empathize with others and hope. One of the achievements of emotional intelligence is expressing emotions well and in an effective way. Students whose emotional skills are well developed are happy and efficient in their lives and have intellectual habits that make them productive and efficient people. It should also be noted that students who cannot control their emotional life are involved in internal conflicts and this problem reduces their ability to do focused work and think clearly. Paying attention to emotional intelligence in the classroom as well as the performance of students in the curriculum of schools requires a deep understanding and a comprehensive picture that can be used for proper planning. Emotional intelligence is the latest development in the field of understanding the relationship between reason and emotion, and it is referred to as the trigger of a great revolution in the field of mental health promotion. In fact, the concept of emotional intelligence is a multifactorial field of social skills and competences that affects a person's ability to recognize, understand and manage emotions, solve problems and adapt and effectively adapt a person to needs, pressures and Adapts to life's challenges. The historical roots of this concept can be traced back to the 19th century. What is emotional intelligence and what is its importance in life and work environment. Emotional intelligence or emotional quotient refers to the ability to recognize and control one's emotions. It can be said that people who do not perform well in their relationships in life and work environment have low emotional intelligence and mental intelligence alone cannot help in this field; Because emotional intelligence is more important than mental intelligence to achieve success in career and personal life.

The success of people in business depends on the ability of people to recognize the emotions of others and react appropriately to them. Emotional intelligence is one of the useful and effective skills with the help of which we can create better conditions and opportunities in our lives and increase the level of satisfaction with life. With the help of emotional intelligence, we can manage our stress and create stronger relationships and achieve our academic goals; Therefore, emotional or emotional intelligence is needed in many areas of life, and people who have this intelligence can perform much better. Education is one of the most important aspects of development in any country. The academic performance of the students of any society, as the future human resources of that society and responsible for economic, social, etc. activities in the following decades, is of undeniable importance. Academic achievements are one of the very important factors that most organizations They consider work. Therefore, students should put in their maximum effort during their studies so that in addition to getting good grades, they can also improve their skills and at the same time prepare themselves for future job opportunities. But it should also be considered that the student's efforts alone will not be effective in his academic progress. There are many other factors that can lead to his academic progress or failure. In today's complex world, every country and nation with every viewpoint and belief and with every political and social system pays special attention to the issues of higher education. This shows the importance of education on the one hand and the necessity of human life on the other hand. Today, what is referred to as a proud human civilization and culture is the achievement and knowledge based on the educational system. To evaluate the effectiveness of each activity and program, they examine the final product and its output. In the education system, this is also done by examining the academic performance of students.

The results showed that the findings showed that there is a significant relationship between emotional intelligence and academic performance of students. Also, there is a significant relationship between each of the dimensions of emotional intelligence, i.e. self-awareness, self-management, social awareness and relationship management, and students' academic performance.

Conclusion: The general conclusion of the research showed that by strengthening emotional intelligence, it can greatly help to improve the academic performance of female students in schools.

Keywords: Emotional intelligence, academic performance, students.

بررسی رابطه هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد

احد میر: کارشناسی ارشد زمین شناسی اقتصادی.

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد انجام شده است. **روش کار:** روش این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۵۰۰ نفر از دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد بود که از طریق روش نمونه گیری خوشه ای و با توجه به فرمول حجم نمونه کوکران تعداد ۳۴۶ نفر انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه های هوش هیجانی برادبری (۲۰۰۴) و عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۲۰۰۴) بود. داده های بدست آمده با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون مورد تحلیل قرار گرفتند. **نتایج:** یافته ها نشان داد که بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین هر یک از ابعاد هوش هیجانی یعنی خودآگاهی، خودمدیریتی، آگاهی اجتماعی و مدیریت روابط و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. **نتیجه گیری:** نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که با تقویت هوش هیجانی می توان به بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان در مدارس کمک فراوانی نمود. **واژگان کلیدی:** هوش هیجانی، عملکرد تحصیلی، دانش آموزان.

*نویسنده مسؤول: کارشناسی ارشد زمین شناسی اقتصادی.

Email: mir_ahad_mir@yahoo.com

DOI: [10.22034/esbam.2024.480308.1067](https://doi.org/10.22034/esbam.2024.480308.1067)

مقدمه

توجه به ویژگی‌های منحصر به فرد و نیز خصوصیات عمومی دانش‌آموزان و ایجاد بستری مناسب برای آموزش آنها می‌تواند گره از بسیاری از مشکلات بعدی باز کند. مدارس باید جای امنی برای فراگیران باشد به گونه‌ای که دانش‌آموز در آنجا احساس راحتی کند. دوره متوسطه از دوره‌های مهم، حساس و مؤثر در زندگی فردی و اجتماعی دانش‌آموزان است. دوره‌ای است که به سبب وضع زیستی، اجتماعی و روانی دانش‌آموزان آن با سایر دوره‌های تحصیلی مشترکات و ممیزاتی دارد و دارای طیف وسیعی است که دوران نوجوانی را در بر می‌گیرد و در انتهای طیف به دنیای جوانی می‌رسد. دوره متوسطه از دوره‌های مهم، حساس و مؤثر در زندگی فردی و اجتماعی دانش‌آموزان است. بی‌شک آموزش دانش‌آموزان با هدف پیشرفت آنها در همه مقاطع تحصیلی بسیار مهم است. بهبود یادگیری یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش و یکی از ملاک‌های کارآیی هر نظام آموزشی است. جهت حفظ توان علمی و ارتقاء سطح سلامت دانش‌آموزان به عنوان سرمایه‌های انسانی نظام آموزشی و پیش‌گیری از به‌در رفتن منابع مادی لزوم توجه به شناسایی عوامل مؤثر در یادگیری آنان مطرح می‌گردد (هاشمیان پور، ۱۴۰۲). دوره‌ای است که به سبب وضع زیستی، اجتماعی و روانی دانش‌آموزان آن با سایر دوره‌های تحصیلی مشترکات و ممیزاتی دارد و دارای طیف وسیعی است که دوران نوجوانی را در بر می‌گیرد و در انتهای طیف به دنیای جوانی می‌رسد. در دوره متوسطه، قسمت اعظم استعدادهای اختصاصی نوجوان و جوان بروز می‌کند، قدرت یادگیری آنان به حد اعلای خود می‌رسد، کنجکاوی آنان جهت معینی می‌یابد و مسائل جدید زندگی نظیر انتخاب رشته، انتخاب حرفه و شغل، اداره خانواده و گرایش به مرام و مسلک، ذهن آنان را به خود مشغول می‌دارد و به مرحله ادراک ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی و معنوی می‌رسند؛ از این‌رو این دوره در نظام‌های تعلیم و تربیت کشورهای مختلف جهان اهمیت زیادی دارد (حکمت پور، ۱۴۰۲). از طرفی هوش هیجانی^۱ یعنی توانایی شناخت دقیق احساسات و عواطف ویژگی‌های خود. هوش هیجانی به عنوان عامل پیش‌بینی‌کننده سلامت روانی، اجتماعی، موفقیت تحصیلی و شغلی، از اهمیت شایانی برخوردار گردیده است و به عنوان یکی از مولفه‌های مهم ارتباطات نقش بسزایی در ایجاد تکامل خودآگاهی، سلامت روان شناختی و موفقیت اجتماعی ایفا می‌کند. همچنین ویژگی‌های زندگی اجتماعی و لزوم تعامل با دیگران، کاربرد بسیاری از هیجان‌ها را که روزگاری از بهترین و در دسترس‌ترین ابزارهای زندگی بشری بودند، تحت شعاع خود قرار داده است (هوانگ^۲، ۲۰۲۴). هوش هیجانی^۳ ظرفیت درک اطلاعات هیجانی و استدلال در هنگام وجود است. اگر چه انسان با سرشت و فطرت گوناگون به دنیا می‌آیند و چگونگی برخورد آنها با مسایلی چون برخوردهای اجتماعی، اشتیاق خجالت و غیره متفاوت است، اما هوش هیجانی به افراد کمک می‌کند تا بر روی قابلیت‌ها و یا عدم وجود آن‌ها کار کرده و بنابراین انسان را برای رویارویی با جامعه بیرونی آماده کنند، پس نتیجه می‌گیریم که هدف از تقویت هوش هیجانی، آگاهی از احساسات و تربیت آن‌ها برای غلبه بر موانع زندگی است. هوش هیجانی توانایی حفظ انگیزه، مقاومت در برابر ناملايمات، کنترل تکانه‌ها، توانایی به تعویق انداختن کامیابی‌ها، همدلی با دیگران و امیدوار بودن تعریف می‌کند. هوش هیجانی را در بر گیرنده مجموعه‌ای از مهارت‌ها، استعدادها و توانایی‌های غیر شناختی می‌داند که توانایی فرد را در رویارویی با فشارها و شرایط محیطی بطور موفقیت آمیزی افزایش می‌دهد (مصلح^۴، ۲۰۲۴).

یکی از شاخص‌های مهم و اثرگذار که ارتباط خاصی با هوش هیجانی دارد عملکرد تحصیلی^۵ است. یکی از عوامل‌های بسیار مهم در تکوین شخصیت نوجوان و جوان و عملکرد تحصیلی آنان مدرسه می‌باشد. مدرسه بعد از خانواده مهم‌ترین نقش را در

1- Emotional Intelligence

2- Huang

3- Emotional Intelligence

4- Mosleh

5- Academic Performance

فرایند اجتماعی کردن نوجوان به عهده دارد. مدرسه از طریق آموزش مهارت‌های علمی و فنی و فراهم آوردن زمینه همکاری گروهی و مسئولیت پذیری نوجوان و جوان موجبات رشد همه جانبه و متعادل شخصیت آنان را فراهم می‌سازد. گرچه مدارس وقت خود را صرف ایجاد آمادگی در نوجوانان و جوانان به منظور کسب مدارج عالی تحصیل می‌کنند با وجود این بسیاری از نوجوانان بدون دریافت مدارج عالی مستقیماً به زندگی وارد شده و چون فاقد آمادگی لازم برای ورود به آن می‌باشند احساس شکست و درماندگی نموده به بهداشت و سلامت روانی آنان آسیب وارد می‌شود. علاوه بر آن فاکتورهای دیگری نیز وجود دارد که در عملکرد تحصیلی دانش آموزان در مدرسه و در نتیجه در زندگی آینده آنها تاثیر دارد. عملکرد تحصیلی فرزندان یکی از دغدغه‌های همیشگی والدین می‌باشد. پدران و مادران اغلب هزینه و وقت زیادی را برای ارتقاء تحصیلی فرزندان صرف می‌کنند اما در بیشتر موارد به دلیل اینکه مسیر درستی را برای این کار انتخاب نمی‌کنند، به نتیجه‌ی مطلوب و موردنظر دست نمی‌یابند. عملکرد تحصیلی عبارت است از، موفقیت دانش آموزان در یک یا چند موضوع درسی (مثل: درک، فهم خواندن یا محاسبه عددی)، چنین پیشرفت‌هایی توسط آزمون‌های میزان شده تحصیلی اندازه‌گیری می‌شود. همچنین این اصطلاح بر پیشرفت فرد در کلاس، آن طور که در کار مدرسه ارزیابی می‌شود دلالت دارد. عملکرد تحصیلی به جلوه‌ای از جایگاه تحصیلی دانش آموزان اشاره دارد که این جلوه ممکن است بیانگر نمره‌ای برای یک دوره، میانگین نمرات در دوره‌ای مربوط به یک موضوع یا میانگین نمرات دوره‌های مختلف باشد. همچنین این اصطلاح بر پیشرفت فرد در کلاس، آن طور که در کار مدرسه ارزیابی می‌شود دلالت دارد (علی^۱، ۲۰۲۴). از مهمترین آفت‌های نظام‌های آموزشی وضعیت نامناسب عملکرد تحصیلی و ناتوانی یادگیری است که همه ساله به صورت‌های گوناگون تعداد بسیاری از استعداد‌های بالقوه انسانی و منابع اقتصادی جامعه را هدر داده و نابسامانی‌های فردی و اجتماعی را بر جای می‌گذارد، هر چند پاره‌ای از موارد در بعضی از رشته‌های خاص بیشتر مشاهده می‌شود ولی می‌توان علل آن را تقریباً یکسان دانست: از جمله عدم آموزش‌های راهبردهای فردی و گروهی، افت بر اثر قصور در اعمال و روش‌های مناسب آموزشی و پرورشی توسط نظام آموزش و پرورش، معلمان، خانواده و ... از سویی بدون تردید هیچ نظام آموزشی نمی‌تواند صد درصد به اهداف آموزشی خود برسد، ولی موفق بودن هر نظام آموزشی نزدیک‌تر شدن هر چه بیشتر به اهداف تعیین شده بستگی دارد که برای نزدیک‌تر شدن به اهداف نظام آموزشی حتماً می‌بایست عوامل مؤثر بر وضعیت نامناسب عملکرد تحصیلی و کاهش ناتوانی یادگیری دانش آموزان را شناخت و اثرهای آن را کاهش داد (بالسلز^۲، ۲۰۲۴). همچنین با بررسی پژوهش‌ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که تاکنون پژوهشی جامع در مورد بررسی رابطه هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان صورت نگرفته است و صرفاً موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله اینکه: خوشنمایی (۱۴۰۳)، آبالان (۱۴۰۲)، متقی (۱۴۰۲)، اردکانی (۱۴۰۲)، رشادت (۱۴۰۲)، قدس (۱۴۰۲)، تاباق (۱۴۰۲)، سلطانی گول (۱۴۰۲)، علی زاده (۱۴۰۱)، زینلی حسین آبادی (۱۴۰۱)، مریونسوتو^۳ (۲۰۲۴)، آمپونشا^۴ (۲۰۲۴)، بریتووم^۵ (۲۰۲۴) و خواجه پور^۶ (۲۰۱۱) بر رابطه هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان اذعان نموده‌اند.

-
- 1- Ali
  - 2- Balcells
  - 3- Merino-Soto
  - 4- Amponsah
  - 5- Britwum
  - 6- Khajehpour

در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می بایست بیان نمود که اهمیت هوش هیجانی برای دانش آموزان، زمانی مشخص می شود که در هر مقطع تحصیلی، دانش آموزها احساسات خود را درک و مدیریت کنند و بتوانند نمرات خوبی در دروس و آزمون ها کسب نمایند. وقتی صحبت از عملکرد تحصیلی به میان می آید، تحقیقات نشان داده است که هوش هیجانی تقریباً به اندازه هوش شناختی و داشتن حس مسئولیت اهمیت دارد. هوش هیجانی یکی از مهارت های فردی و جزو خصوصیات مهم شخصیتی است که بر موفقیت دانش آموزان در دوره های مختلف تحصیلی تأثیر می گذارد. هوش عاطفی یا هوش هیجانی، توانایی فرد برای بروز احساسات یا حتی کنترل کردن آنها در شرایط مختلف است. کنترل و مدیریت هوش هیجانی می تواند نقش اصلی در برتری و موفقیت های آینده شغلی دانش آموزان دارد. هوش هیجانی توانمندی تاکتیکی (عملکرد فردی) است، در حالیکه هوش شناختی قابلیت استراتژیک (قابلیت درازمدت) است، هوش عاطفی پیش بینی موفقیت را ممکن می سازد. بسیاری از موفقیت های شخصی، شادی و موفقیت های حرفه ای به هوش هیجانی ربط دارد. هر چند که هوش عاطفی در مقابل هوش ذهنی نیست و برخی افراد می توانند در هر دوی این هوش ها، نمره بالایی داشته باشند. هیجانها بخش اعظمی از زندگی را در بر می گیرند. معمولاً در هنگام تصمیم گرفتن و عمل کردن احساسات ما به همان اندازه و گاهی بیشتر از تفکر اهمیت می یابند. دلیل این امر توانایی بالای هوش هیجانی در حل بهتر مسایل و کاستن از میزان تعارضات بین دریافتهای فکری و احساسی است. حضور مستقیم و غیرمستقیم هیجانها را می توان در استدلال و عقلانیت مشاهده کرد. هوش هیجانی نقش مهمی در کیفیت زندگی شخصی، خانوادگی و شغلی افراد ایفا می کند و از نظر میزان کارایی از توانایی های هوش مغزیمان تواناتر است. بی اعتنائی به هیجانها، عدم مدیریت آنها و مسامحه در بیان آنها می تواند هزینه های گزافی را برای انسان در پی داشته باشد. پژوهشهای نوین نشان می دهند که فقدان هوش هیجانی می تواند آثار مخربی را در زمینه های فردی و اجتماعی ایجاد کند و برعکس، تحصیل و تقویت آن، زمینه ساز موفقیت های بزرگ خواهد بود. در همین راستا این پژوهش به بررسی رابطه هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد می پردازد. سؤال اصلی در این تحقیق به این صورت مطرح است که آیا بین هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر جمع آوری داده ها توصیفی از نوع همبستگی بوده است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. بر جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۵۰۰ نفر از دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد بود که از طریق روش نمونه گیری خوشه ای و با توجه به فرمول حجم نمونه کوکران تعداد ۳۴۶ نفر انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات در این تحقیق شامل پرسشنامه های هوش هیجانی برادبری (۲۰۰۴) و عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۲۰۰۴) بود.

۱) پرسشنامه هوش هیجانی برادبری و گریوز (۲۰۰۴): آزمون هوش هیجانی توسط برادبری و گریوز (۲۰۰۴) ساخته شده است و توسط گنجی (۱۳۸۴) ترجمه و ویراستاری گردید. این آزمون شامل ۲۸ ماده است که بر اساس مقیاس ۵ درجه ای لیکرت خیلی کم، تا خیلی زیاد نمره گذاری می شود. چهار مولفه خودآگاهی گویه های ۱ تا ۷، خودمدیریتی گویه های ۸ تا ۱۴، آگاهی اجتماعی گویه های ۱۵ تا ۲۱ و مدیریت روابط گویه های ۲۲ تا ۲۸ را می سنجد و یک نمره کلی هوش هیجانی نیز بدست می دهد که بین ۲۸ تا ۱۶۸ می باشد. برادبری و گریوز (۲۰۰۴) پایایی پرسشنامه را از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ گزارش نموده است. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر به کمک ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ بدست آمد. برادبری و گریوز (۲۰۰۴) روایی پرسشنامه را در تحقیق خود به کمک اعتبار ملاکی ۰/۸۵ گزارش نموده است. روایی این پرسشنامه در

پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

۲) پرسشنامه سنجش عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۲۰۰۴): این پرسشنامه دارای ۴۸ سوال بوده و هدف آن ارزیابی عملکرد تحصیلی از حوزه های مختلف می باشد. نمره گذاری پرسشنامه بصورت طیف لیکرت ۵ نقطه ای می باشد. این پرسشنامه دارای چهار بعد (خودکارآمدی ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳، تاثیرات هیجانی ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، برنامه ریزی ۱، ۲، ۳، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۴۰، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۸، فقدان کنترل پیامد ۵، ۶، ۳۷، ۳۸ و انگیزش ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۷) می باشد. برای بدست آوردن امتیاز مربوط به هر بعد، مجموع امتیازات مربوط به تک تک سوالات آن بعد را با هم جمع می گردد. پس از محاسبه مولفه ها، جهت محاسبه ی نمره کل عملکرد تحصیلی باید سوالات مربوط به مولفه های تاثیرات هیجانی و فقدان کنترل پیامد معکوس شده و سپس با نمره ی سایر مولفه ها جمع شود. ضمناً سوال شماره ی ۷ نمره نمی گیرد. در پرسشنامه عملکرد تحصیلی، ۵ عامل که عبارتند از: خودکارآمدی، تاثیرات هیجانی، برنامه ریزی، فقدان کنترل پیامد، انگیزش مورد مقایسه قرار گرفته اند و به هر یک از این عامل ها نمره ای اختصاص یافته است که به ترتیب ۵ و ۴ و ۳ و ۲ و ۱ می باشد و بر این اساس نمره کمتر از ۵۳ نشان دهنده خودکارآمدی ضعیف و نمره بالاتر از ۸۵ نشان دهنده خودکارآمدی قوی می باشد. نمره کمتر از ۲۸ بیانگر تاثیرات هیجانی ضعیف و نمره ۵۳ به بالا بیانگر تاثیرات هیجانی قوی می باشد. نمره کمتر از ۱۱ بیانگر برنامه ریزی ضعیف و نمره بالاتر از ۲۳ بیانگر برنامه ریزی قوی می باشد. نمره کمتر از ۶ بیانگر کنترل پیامد ضعیف و نمره بالاتر از ۱۳ بیانگر فقدان کنترل پیامد قوی می باشد. نمره کمتر از ۱۴ بیانگر انگیزش ضعیف و نمره بالاتر از ۲۴ بیانگر انگیزش قوی می باشد. نمره کمتر از ۱۲۰ بیانگر عملکرد تحصیلی ضعیف و نمره بالاتر از ۱۷۵ بیانگر عملکرد تحصیلی قوی و نمره بین ۱۷۴-۱۲۱ بیانگر عملکرد تحصیلی متوسط می باشد. فام و تیلور (۲۰۰۲) پایایی پرسشنامه را به کمک آلفای کرونباخ ۰/۸۵ گزارش نمود. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ بدست آمد. فام و تیلور (۲۰۰۲) روایی پرسشنامه را در تحقیق خود به کمک تحلیل سازه ۰/۸۳ گزارش نمود. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

یافته ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۱ به بحث و بررسی پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه در جدول ۳ به تحلیل فرضیه پژوهش پرداخته شد.

جدول ۱ نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای فرض توزیع نرمال

متغیرها	آماره	سطح معناداری
هوش هیجانی	۰/۰۵۴	۰/۰۸
عملکرد تحصیلی	۰/۰۶	۰/۰۸۵

نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در جدول ۱ نشان داد که سطح معناداری برای متغیرهای هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین آماره کولموگروف-اسمیرنوف در خصوص متغیرها در سطح ۰/۰۵ خطا معنی دار نبوده و بر این اساس توزیع متغیرها نرمال می باشد.

جدول ۲ همبستگی بین ابعاد هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان

عملکرد تحصیلی		متغیرها
ضریب همبستگی	سطح معنی داری	
۰/۶۳۲	۰/۰۰۰۱	خودآگاهی
۰/۵۶۳	۰/۰۰۰۱	خودمدیریتی
۰/۴۹۹	۰/۰۰۰۱	آگاهی اجتماعی
۰/۴۸۰	۰/۰۰۰۱	مدیریت روابط

نتایج ضریب همبستگی پیرسون مندرج در جدول ۲ بیانگر این است که بین خودآگاهی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد، به این معنا که هر چقدر خودآگاهی در بین دانش آموزان بالاتر باشد، عملکرد تحصیلی آنان بالاتر می باشد. این رابطه در سطح ($P < 0/0001$) معنادار می باشد. نتایج ضریب همبستگی پیرسون مندرج در جدول ۲ بیانگر این است که بین خودمدیریتی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد، به این معنا که هر چقدر خودمدیریتی در بین دانش آموزان بالاتر باشد، عملکرد تحصیلی آنان بالاتر می باشد. این رابطه در سطح ($P < 0/0001$) معنادار می باشد. نتایج ضریب همبستگی پیرسون مندرج در جدول ۲ بیانگر این است که بین آگاهی اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد، به این معنا که هر چقدر آگاهی اجتماعی در بین دانش آموزان بالاتر باشد، عملکرد تحصیلی آنان بالاتر می باشد. این رابطه در سطح ($P < 0/0001$) معنادار می باشد. نتایج ضریب همبستگی پیرسون مندرج در جدول ۲ بیانگر این است که بین مدیریت روابط با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد، به این معنا که هر چقدر مدیریت روابط در بین دانش آموزان بالاتر باشد، عملکرد تحصیلی آنان بالاتر می باشد. این رابطه در سطح ($P < 0/0001$) معنادار می باشد.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال بررسی رابطه هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دوره ی متوسطه اول شهر خرم آباد انجام شده است. نتایج نشان داد که یافته ها نشان داد که بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین هر یک از ابعاد هوش هیجانی یعنی خودآگاهی، خودمدیریتی، آگاهی اجتماعی و مدیریت روابط و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد.

مشابه با این یافته ها در تحقیقات خوشنامی (۱۴۰۳)، آبسالان (۱۴۰۲)، متقی (۱۴۰۲)، اردکانی (۱۴۰۲)، رشادت (۱۴۰۲)، قدس (۱۴۰۲)، تاباق (۱۴۰۲)، سلطانی گول (۱۴۰۲)، علی زاده (۱۴۰۱)، زینلی حسین آبادی (۱۴۰۱)، مرینوسوتو (۲۰۲۴)، آمپونشا (۲۰۲۴)، بریتووم (۲۰۲۴) و خواجه پور (۲۰۱۱) به دست آمده است. بررسی و تبیین فرضیه فوق نشان می دهد که توجه به هوش هیجانی و ایجاد احساس جمعی و گروهی در دانش آموزان امر ضروری و حیاتی می باشد. این نکته ضروری می باشد که در مدارس و کلاس های درس، نقش هوش هیجانی به عنوان مجموعه ای از توانایی هایی که دانش آموز در مقابل ناملایمات پایداری نماید، تکانش های خود را کنترل کند، کامیابی را به تعویق بیندازد، با دیگران همدلی کند و امیدوار باشد. از جمله دستاوردهای هوش هیجانی، بیان احساسات به خوبی و به روشی اثربخش می باشد. دانش آموزانی که مهارت های

عاطفی شان به خوبی رشد یافته اند، در زندگی خویش خرسندند و کارآمدند و عاداتی فکری را اختیار دارند که موجب می شود آن ها افرادی مولد و کارآمد باشند. این نکته نیز باید متذکر شد که دانش آموزانی که نمی توانند در زندگی عاطفی خود تسلط داشته باشند، درگیر کشمکش های درونی هستند و این مسئله از توانایی آنان در انجام کار متمرکز و تفکر روشن می کاهد. توجه به هوش هیجانی در کلاس درس و همچنین عملکرد دانش آموزان در برنامه درسی و آموزشی مدارس نیازمند درک عمیق و کسب تصویر جامعی است که با تکیه بر آن بتوان برنامه ریزی درستی انجام داد. هوش هیجانی، جدیدترین تحول در زمینه فهم رابطه میان تعقل و هیجان است و از آن به عنوان ماشه چکان یک انقلاب بزرگ در زمینه ارتقای بهداشت روانی یاد می شود. در واقع، مفهوم هوش هیجانی، یک حیطه چند عاملی از مجموعه مهارت ها و صلاحیت های اجتماعی است که بر توانایی های فرد برای تشخیص درک و مدیریت هیجان، حل مسأله و سازگاری تأثیر می گذارد و به طرز مؤثری فرد را با نیازها، فشارها و چالش های زندگی سازگار می کند. ریشه های تاریخی این مفهوم را می توان در قرن ۱۹ جستجو کرد. هوش هیجانی چیست و چه اهمیتی در زندگی و محیط کار دارد. هوش هیجانی یا ضریب عاطفی، به توانایی شناخت و کنترل عواطف و هیجان های خود گفته می شود. می توان گفت افرادی که در زندگی و محیط کار در روابط خود عملکرد خوبی ندارند، از هوش هیجانی پایینی برخوردار هستند و هوش ذهنی در این زمینه به تنهایی قادر نیست کمکی کند؛ زیرا هوش هیجانی برای دستیابی به موفقیت در شغل و زندگی شخصی از هوش ذهنی مهم تر است. موفقیت افراد در کسب و کار و مشاغل، به توانایی افراد در تشخیص هیجان های دیگران و واکنش مناسب به آن ها بستگی دارد. هوش هیجانی از جمله مهارت های مفید و مؤثر است که به کمک آن می توانیم شرایط و فرصت های بهتری در زندگی خود پدید آورده و سطح رضایت مندی از زندگی را افزایش دهیم. به کمک هوش هیجانی می توانیم استرس خود را مدیریت و روابط قوی تری ایجاد کنیم و به اهداف تحصیلی خود دست یابیم؛ بنابراین هوش عاطفی یا هیجانی در بسیاری از زمینه های زندگی مورد نیاز است و افرادی که از این هوش برخوردار هستند می توانند عملکرد بسیار بهتری داشته باشند. آموزش یکی از مهمترین جنبه های توسعه در هر کشوری است. عملکرد تحصیلی و درسی دانش آموزان هر جامعه، به عنوان نیروی انسانی آینده آن جامعه و مسئولان فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و غیره در دهه های بعدی، از اهمیت غیر قابل انکاری برخوردار است. دستاوردهای تحصیلی یکی از فاکتورهای بسیار مهمی است که اغلب سازمان ها کار در نظر می گیرند. بنابراین، دانش آموزان باید حداکثر تلاش خود را در دوران تحصیل به کار گیرند تا علاوه بر کسب نمرات خوب، مهارت هایشان را نیز ارتقا داده و همزمان خود را برای فرصت های شغلی آینده آماده کنند. اما باید این نکته را نیز در نظر گرفت که تلاش دانش آموز به تنهایی در پیشرفت تحصیلی او مؤثر نخواهد بود. عوامل متعدد دیگری نیز وجود دارند که میتوانند منجر به پیشرفت یا افت تحصیلی او شوند. در دنیای پیچیده امروز، هر کشور و ملتی با هر دیدگاه و اعتقادی و با هر نظام سیاسی و اجتماعی به مسائل آموزش عالی توجه خاص دارد. این امر از یک سو اهمیت تعلیم و تربیت و از سوی دیگر نیازمندی زندگی انسان را به این مسئله نشان می دهد. امروزه آنچه به عنوان تمدن و فرهنگ افتخار آمیز انسانی از آن یاد می شود دستاورد و دانشی است که بر اساس نظام آموزشی بنیان یافته است. برای ارزیابی میزان اثربخشی هر فعالیت و برنامه ای، محصول نهایی و برونداد آن را بررسی می کنند. در نظام آموزش و پرورش نیز این امر از طریق بررسی عملکرد تحصیلی دانش آموزان انجام می گیرد.

در بحث پیشنهادات پژوهش می بایست بیان نمود که یک محیط آموزشی مناسب و مساعد می تواند بر بهبود هوش هیجانی دانش آموزان تاثیر بسزایی داشته باشد بنابراین، یکی از دغدغه های مدارس باید فراهم آوردن محیطی شاداب و امن برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان باشد. آگاه کردن مدارس از نتایج این پژوهش و ضرورت برنامه ریزی در زمینه تقویت

هوش هیجانی می تواند به بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان کمک نماید. نهادهای ذی ربط از جمله مراکز مشاوره، آموزش و پرورش و صدا و سیما آگاهی های لازم را به مدارس در زمینه عملکرد تحصیلی دانش آموزان ارائه دهند.

References

- Amponsah, K. D., Adu-Gyamfi, K., Awoniyi, F. C., & Commey-Mintah, P. (2024). Navigating academic performance: Unravelling the relationship between emotional intelligence, learning styles, and science and technology self-efficacy among preservice science teachers. *Heliyon*, 10(9).
- Ali, N., Ullah, A., Shah, M., Ali, A., Khan, S. A., Shakoor, A., ... & Ahmad, S. (2020). School role in improving parenting skills and academic performance of secondary schools students in Pakistan. *Heliyon*, 6(11), e054443.
- Ardakani, Ashraf and Hirani, Fatemeh and Hirani, Azam and Deneshvari, Soheila. (2023). Investigating the relationship between spatial intelligence and academic performance with emotional self-regulation of high school students in Bardskan city, the third international conference on humanities, educational sciences, law and social sciences[In Persian].
- Absalan, Mohammad and Sorkha, Maryam and Barzegar, Setare and Barzoui, Forozan. (2023). Examining the relationship between emotional intelligence and students' academic performance and creativity, the 8th National Conference on New Researches in the field of Educational Sciences and Psychology in Iran, Tehran[In Persian].
- Alizadeh, Hassan and Alizadeh, Abolfazl and Sijavandi, Reza. (20213). Conceptual analysis and evaluation of spiritual intelligence and emotional intelligence and its relationship with improving academic performance in students, the fifth international conference of psychology, educational sciences and social studies, Hamadan[In Persian].
- Bravery, Parisa. (2023). The relationship between emotional and spiritual intelligence and academic self-efficacy with students' academic performance, the fourth international conference on health, educational sciences and psychology.
- Balcells-Balcells, A., Giné, C., Guàrdia-Olmos, J., Summers, J. A., & Mas, J. M. (2019). Impact of supports and partnership on family quality of life. *Research in developmental disabilities*, 85, 50-60.
- Britwum, F., Amponsah, M. O., Effrim, P. K., & Aidoo, S. (2024). A two-way interaction effects of gender and age on emotional intelligence and academic achievement of students in the colleges of education in the Volta zone of Ghana. *Social Sciences & Humanities Open*, 10, 101074.
- Huang, Y., Chen, D., Li, C., Fan, Y., & Wu, Y. (2024). The mediating role of academic support perception in the relationship between emotional intelligence and bullying behaviours in clinical practice: A cross-sectional study. *Nurse education today*, 135, 106129.
- Hekmatpour, Fatima. (2023). The relationship between emotional intelligence and mental health and academic performance of students in English language course (case study: second year high school students of Kohgiluyeh city), the first international congress of education, social and cultural studies with a future research approach[In Persian].

- Hashemianpour, Seyedah Amina. (2023). The relationship between emotional intelligence and mental health and academic performance of the first secondary students of Dana city in the course of Persian literature, the first international congress of education, social and cultural studies with a future research approach[In Persian].
- Khajehpour, M. (2011). Relationship between emotional intelligence, parental involvement and academic performance of high school students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 1081-1086[In Persian].
- Khoshnami, Morteza. (2024). The relationship between emotional intelligence and social adjustment with students' academic performance, the 6th national conference of professional research in psychology and counseling with the approach from the teacher's point of view, Minab[In Persian].
- Merino-Soto, C., Angulo-Ramos, M., Llaja-Rojas, V., & Chans, G. M. (2024). Academic performance, emotional intelligence, and academic burnout: A cross-sectional study of a mediational effect in nursing students. *Nurse Education Today*, 139, 106221.
- Mosleh, S. M., Alsaadi, F. A., Alnaqbi, F. K., Alkhzaimi, M. A., Alnaqbi, S. W., & Alsereidi, W. M. (2024). Examining the association between emotional intelligence and chatbot utilization in education: A cross-sectional examination of undergraduate students in the UAE. *Heliyon*, 10(11).
- Motaghi, Lilasadat and Soltani, Adel and Soltani, Ali. (2023). The relationship between emotional intelligence and the use of English language learning strategies with students' academic performance, the 8th national conference of modern researches in the field of educational sciences and psychology of Iran, Tehran [In Persian].
- Mirqodsi, Parisa. (2023). The relationship between emotional intelligence and spiritual intelligence and academic motivation of students with academic performance, the fourth international conference on health, educational sciences and psychology.
- Quds, Siddiqa. (2023). Investigating the relationship between emotional intelligence and happiness with academic performance and cognitive flexibility in high school students in Qom, the 18th International Conference on Psychology, Counseling and Educational Sciences.
- Soltani Gul, conductor. (2023). The relationship between perfectionism, emotional intelligence, self-esteem and test anxiety with students' academic performance, the 8th international conference on interdisciplinary studies of health sciences, psychology, management and educational sciences[In Persian].
- Tabaq, Samad and Khazerzadeh, Omid. (2023). Investigating the relationship between spiritual and emotional intelligence with academic performance and adaptation of students, the 7th National Interdisciplinary Research Conference in Management and Human Sciences, Tehran[In Persian].
- Zainli Hosseinabadi, Amin Reza and Zandi, Peyman and Rooh El-Amin, Naimeh Al-Sadat. (2021). Examining the performance of spiritual intelligence and emotional intelligence and its relationship with academic progress in students, the fifth international conference of psychology, educational sciences and social studies, Hamadan[In Persian].

امام خمینی (ره):

اگر بخواهید عزیز و سربلند باشید باید از سرمایه های عمر و استعداد جوانی استفاده کنید. با اراده و عزم راسخ خود به طرف علم و عمل و کسب دانش و بینش حرکت نمائید که زندگی زیر چتر علم و آگاهی آنقدر شیرین و انس با کتاب و قلم و اندوخته ها آنقدر خاطره آفرین و پایدار است که همه تلخی ها و ناکامی های دیگر را از بین می برد.